

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านแม่กำปองในความพร้อมด้านบริบทนิเวศ และกายภาพชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรม และความพร้อมด้านบุคลากรในการมีส่วนร่วมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ผลการศึกษาขอเสนอ ดังนี้

ศักยภาพของหมู่บ้านแม่กำปองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.1 ความพร้อมด้านบริบทนิเวศ และกายภาพของชุมชน

4.1.1 ระบบนิเวศวิทยาของชุมชน

4.1.2 สภาพการตั้งบ้านเรือน และทัศนียภาพ

4.1.3 การเดินทาง

4.1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

4.1.5 ชีตจำกัดในการรองรับการท่องเที่ยว

4.1.6 ความปลอดภัย

4.2 ความพร้อมด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

4.2.1 ประวัติศาสตร์

4.2.2 ศิลปกรรมของชุมชน

4.2.3 ประเพณี และความเชื่อของชาวบ้าน

4.2.4 ความเป็นอยู่

4.2.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.3 ความพร้อมด้านบุคลากรในการมีส่วนร่วมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

4.3.1 ความรู้ความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกัน

4.3.2 ความตระหนักของชาวบ้านในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

4.3.3 การให้โอกาสแก่ผู้นำชุมชนดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยตนเอง

4.3.4 ทักษะ และความรู้ในการจัดการบริหารการท่องเที่ยวในชุมชน

ศักยภาพของหมู่บ้านแม่กำปองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.1 ความพร้อมด้านบริบทนิเวศ และกายภาพของชุมชน

4.1.1 ระบบนิเวศวิทยาของชุมชน

พื้นที่ในชุมชนนี้ค่อนข้างปรากฏชัดเจนว่าอยู่ในบริเวณเทือกเขาสูง (High Land Forest) ในพื้นที่ส่วนนี้เป็นพื้นที่ที่มีความสูงที่เชื่อมต่อกับป่าพื้นล่างอย่างต่อเนื่องกับบริเวณป่าในหมู่บ้านข้างเคียง เช่น หมู่บ้านธารทอง หมู่บ้านแม่ลาย หมู่บ้านเมืองฝาย ที่มีพื้นที่บางบริเวณต่ำกว่า 700 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลลงไป รวมไปถึงการเชื่อมต่อกับเขาสูงด้านบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันตก และทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในบริเวณใกล้เคียงจังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา และเชื่อมต่อเนื่องกัน โดยแนวสันเขาเป็นเส้นทางเชื่อมต่อกันกับป่าใหญ่ในภาคเหนือทั้งหมด รวมไปถึงป่าบนทิวเขาแดนลาวในตอนเหนือของจังหวัดแม่ฮ่องสอน อีกทั้งยังเชื่อมโยงติดต่อกับป่าในประเทศใกล้เคียง โดยเฉพาะประเทศลาว พม่า และตอนใต้ของประเทศจีน ทำให้พืช สัตว์ และชีวภาพต่าง ๆ สามารถถ่ายเท อพยพสัญจรไปมาถึงกันในพื้นที่สูงในภูมิภาคนี้ตามฤดูกาลอยู่เสมอ

ชุมชนแม่กำปองมีอาณาเขตกว้างขวางครอบคลุมความสูงหลายระดับ ตั้งแต่ในชั้นป่าดิบชื้น (Moist evergreen) ป่าดิบเขาชื้น (Hill evergreen) และป่าดิบเขาแล้ง/สน (Dry evergreen/pine) ชุมชนนี้มีพื้นที่ที่อยู่อาศัยแคบ ๆ ไม่เกินร้อยละ 15 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนที่เหลือเป็นป่าเมี่ยง ป่าไผ่สอย และป่าอนุรักษ์ซึ่งจะมีพรรณไม้ปกคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ ทำให้ชุมชนนี้มีความอุดมสมบูรณ์ชุ่มชื้น มีพรรณไม้ และสัตว์นานาพันธุ์

การที่มีพืชพรรณที่หลากหลายมากทำให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติ พืชพรรณต่างอยู่ร่วมกันในสังคมชีวภาพ ที่เกื้อหนุนพึ่งพากันในการให้ร่มเงา ที่อยู่อาศัย และแลกเปลี่ยนธาตุอาหาร แม้แต่สวนเมี่ยงที่ปลูกกันมากยังต้องกันที่ให้มีไม้ป่าขึ้นร่วมกระจายอยู่ทั่วไป เพื่ออาศัยร่มเงาของต้นไม้ป่า ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากเมี่ยงเป็นพรรณไม้ที่ไม่ต้องการแสงแดดที่มากนัก ในป่าด้านตะวันตกเป็นพื้นที่ป่าใหญ่มีพืชพรรณหนาแน่นประกอบด้วยมีความสูงที่เพิ่มระดับความสูงขึ้นไป ตั้งแต่ประมาณ 700 - 1,800 เมตร มีจุดสูงสุดเรียกว่าบริเวณม่อนล้าน อันเป็น

บริเวณ ยอดเขาที่เป็นที่เกิดของต้นน้ำลำค้ำยสองสาย คือห้วยแม่กำปองที่ไหลมายังชุมชนมีความยาวประมาณ 8 กิโลเมตร ก่อนที่จะไหลไปรวมกับน้ำแม่ลายที่หมู่บ้านธารทอง ส่วนอีกสายหนึ่งเรียกว่าห้วยฮากไม้เหลืองมีความยาวประมาณ 5 กิโลเมตร ไหลลงมาเป็นน้ำตกแม่กำปองซึ่งอยู่เหนือชุมชนขึ้นไปประมาณ 900 เมตร และไหลลงมารวมกับห้วยแม่กำปองที่บริเวณปางใน 1 (ตรงสะพานหน้าร้านอาหารหน้าบ้านผู้ใหญ่บ้าน)

พรรณไม้ชั้นคลุมดินจะเป็นจำพวกเฟิร์น ผักกูด หญ้าแผ่นดินเย็น (หญ้าผีหวาน) หัวละแอนป่าสีแดง (กระชายป่า) มีมอสปกคลุมก้อนหินจับกับผิวไม้ผุหรือโคนต้นไม้ พบในที่สูงบนยอดดอย ส่วนไม้ใหญ่ พบว่ามีต้นไม้จำพวกไม้ก่อ (*Fagaceae*) จำนวนมากมีมากกว่า 10 พันธุ์ ไม้ทะเลใต้ (*Schima wallichii*) ไม้ไผ่ นางพญาเสือโคร่ง (*Prunus cerasoides*) กำลั้งข้างสาร สนสองใบ (*Pinus merkusii*) เป็นต้น จากการสำรวจร่วมกับชาวบ้านเกี่ยวกับไม้ยืนต้นที่พบใน ชุมชน พบว่ามีพรรณไม้ยืนต้นอย่างน้อย 176 ชนิด ชาวบ้านสามารถนำพืชพรรณมาใช้เป็นอาหารอย่างน้อยอีก 70 ชนิด และนำมาใช้ในการรักษาและบำรุงสุขภาพในรูปสมุนไพรอีก 337 ชนิด¹

สัตว์ป่าในชุมชนนี้มีหลายชนิด เนื่องจากมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย (*Habitate*) ของสัตว์นานาพันธุ์ในอดีต แต่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่หน่วยงานขาดความเอาใจใส่ดูแล และมีมาตรการอย่างชัดเจน ทำให้ชาวบ้านจากหลายที่หลายแห่งได้บุกรุกพื้นที่อยู่อาศัยของสัตว์อย่างต่อเนื่องทำให้สัตว์ที่หายากที่เคยมีถิ่นฐานที่นี้ และสามารถพบเห็นได้เมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมาต้องสูญหายไป เช่น วัวป่า กระต๊อง นกเงือก แร้ง และสัตว์หายากอื่น ๆ อีกหลายชนิด อย่างไรก็ตามในปัจจุบันทางรัฐ และชุมชนได้ร่วมกันในการวางกฎระเบียบในการรักษาป่า จึงทำให้เริ่มมีสัตว์ป่าบางชนิดกลับมาอยู่อาศัยในป่า และในบริเวณชุมชน มีสัตว์ป่าหลายชนิดที่สามารถพบเห็นได้ในชุมชนนี้ เช่นพบว่ามีกลุ่มนกในวงศ์ต่าง ๆ อย่างน้อย 31 ชนิด เช่น นกแอ่นแว่นในวงศ์นกนางแอ่น นกขมิ้นน้อยในเหล่านกขมิ้น นกบะแอะในวงศ์นกหัวขวาน นกจิ้ง-ริด ในเหล่านกเขียวก้านทอง นกกวัดเหลืองในวงศ์นกกปรอด นกแซวหางแกมในวงศ์นกกแซงแซว นกกาในวงศ์นกกกา นกแซวในวงศ์นกกแซงสวรรค์ นกไต่ไม้ในวงศ์นกไต่ไม้ นกกินแมงในวงศ์นกกินแมลงโลกเก่า นกกะเต็น ในวงศ์นกกะเต็น นกออกต่างในวงศ์นกกางเขน นกออกต่างแดงในวงศ์นกกจับแมลง นกจิ้งจอกในวงศ์นกระจ๊อย และนกกะจืด นกอีแอ่นแว่นปากเขียวในวงศ์นกอแอ่นฟ้า นกเหลวในวงศ์นกกเหยี่ยว นกเหลวปีกแหลมในวงศ์เหยี่ยวปีกแหลม ไก่ป่าในวงศ์ไก่ฟ้า และนกคุ้ม วงศ์นกกุ่มแท้ นกสีสึด วงศ์นกกะจากฝน นกภูตั้นในวงศ์นกกโพระดก นกบะแอะหัวขวาน ในวงศ์นกกะรางหัวขวาน นกอีถ้อยในวงศ์นกกชายเลน และนกกปากซ่อม (พบบางครั้ง)

¹ ครอบครองต้นไม้ที่สำรวจในภาคผนวก จ

นกกุ่มตีในวงศ์นกเค้าดิน และเต่าลม นกกาฝากในวงศ์นกกาฝาก (มีมากในชุมชน) นกกินปีในวงศ์ นกกินปี นกตาใสในวงศ์นกเขา (มีมากมายหลายชนิด) นกแก้วในวงศ์นกแก้ว นกเอี้ยงคำ (นกขุนทอง) นกกะปูด และค้างคาว (ทั้งสองชนิดหลังนี้มีมากในชุมชน)

กลุ่มสัตว์สี่ขาในชุมชนมีสัตว์ที่พบมากหลายชนิด เช่น หนูบ้าน หนูป่า กระแต กระต่าย แมวป่า เสือแมว และหมูป่า เป็นต้น สัตว์ที่มีขนาดโตที่ยังสามารถหาพบได้ เช่น หมิวาย หมิวอน และเสือดอรง อีกทั้งยังสามารถพบสัตว์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ในประเทศไทยที่สามารถพบเห็นได้ในชุมชน อย่างน้อย 9 ชนิด คือ เขื่อง (เลียงผา) อีเห็นแมว (แมวลายหินอ่อน) อีเห็นเสือปลา (ชะมดเปล่งลายจุด) อีเห็นฮาก (ชะมดเปล่งลายแถบ) นาค (นาคใหญ่ธรรมดาจะพบในถ้ำน้ำหลาก) แมงค่อม้า (เพียงพอนสันหลังขาว) หมาใน (หมาแดง) สอกแกลด (กระรอกหน้ากระแต) และ สอกหลวง (กระรอกหางม้า) (ดูภาพ 4.1)

สัตว์น้ำในชุมชนนี้มีไม่มากนักเนื่องจากพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีอากาศเย็นตลอดปี แต่พื้นที่ในหมู่บ้านธารทองที่อยู่ต่ำกว่ามีอากาศอบอุ่นกว่าจะมีปลาจำนวนมากกว่าบ้านแม่กำปองมาก อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านได้บอกว่ามีสัตว์น้ำที่พบ และสามารถนำมารับประทานได้ ได้แก่ ปลาน้ำหมึก ปลาขาว ปลากั้ง ปลาบู่ฮากกล้วย ปลากลมมัน ปลาปุง กุ้ง ปู กบ อีฮวก (ลูกอ๊อด) นิว แมงค่าน้ำ และสัตว์น้ำอื่น ๆ ถึงแม้ในชุมชนนี้จะมีสัตว์น้ำหลายชนิดแต่จำนวนของสัตว์น้ำแต่ละชนิดมีจำนวนน้อย ชาวบ้านจึงไม่จับสัตว์น้ำมาบริโภคกันบ่อยครั้ง โดยทั่วไปชาวบ้านจะจับปลาหรือสัตว์น้ำในลำห้วยมารับประทานเฉลี่ยเดือนละประมาณ 1 - 2 ครั้ง สำหรับบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น

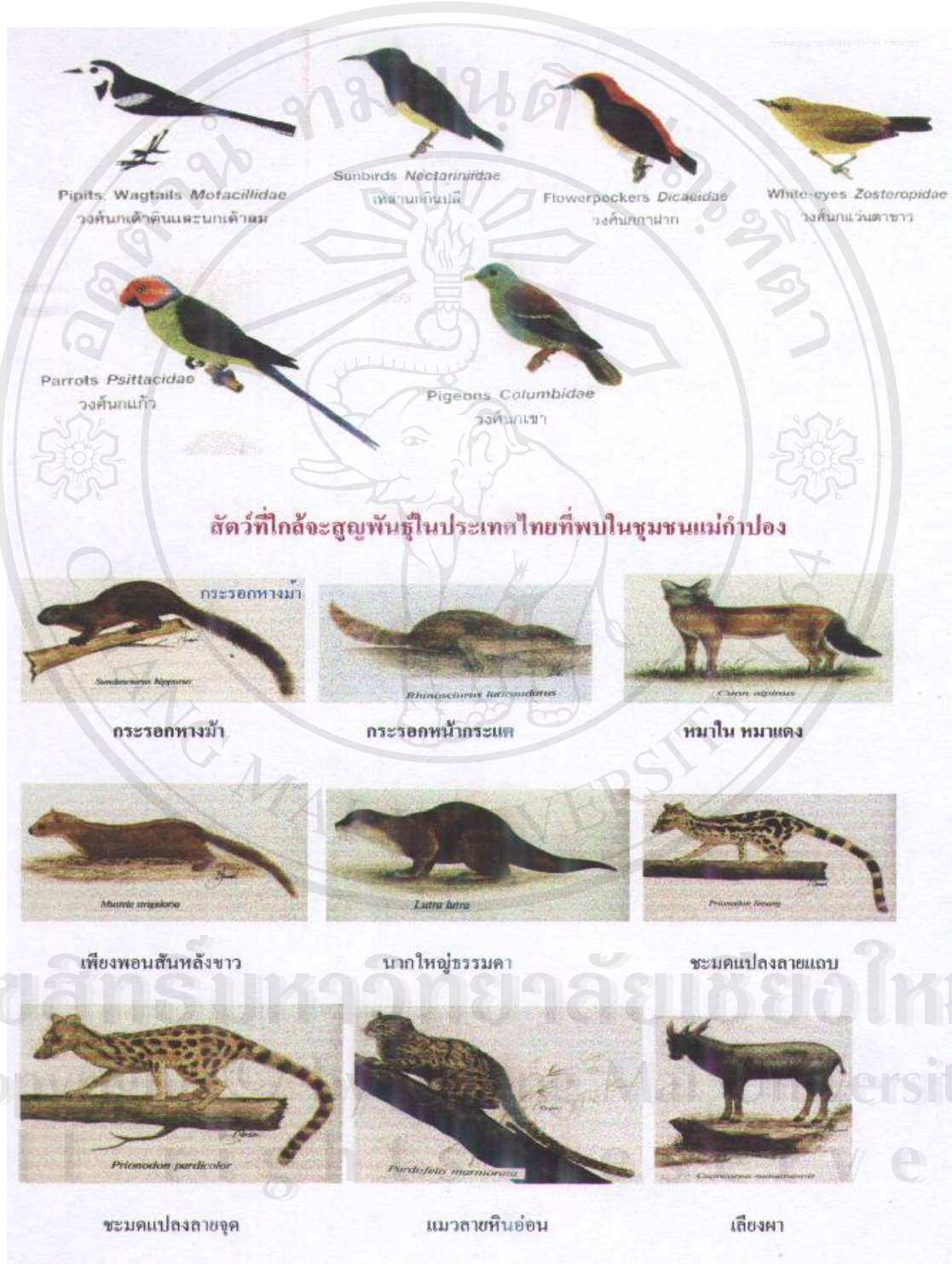
การที่ชุมชนมีความพร้อมทางระบบนิเวศชุมชนบนพื้นที่สูงที่สมบูรณ์ ซึ่ง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในระดับความสูงระหว่าง 700 - 1800 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล คุณลักษณะภูมิประเทศพื้นที่สูงเช่นนี้จะพบเห็นได้เฉพาะไม่กี่แห่งในภาคเหนือเท่านั้น อีกทั้งชุมชนมีพื้นที่ครอบคลุมลักษณะบรรยากาศที่แตกต่างกันตามระดับความสูง ทำให้มีทั้งป่าไม้เบญจพรรณในพื้นที่ที่อยู่ต่ำกว่า และป่าดิบเขาแล้งรวมไปถึงป่าเขาสนบนพื้นที่ที่สูงกว่า ลักษณะผสมผสานนี้ยังทำให้มีลักษณะนิเวศที่มีความหลากหลายของพืช และสัตว์นานาพันธุ์ เป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสกับบรรยากาศที่หนาวเย็นสบายตามฤดูกาล และอยากเห็นธรรมชาติที่แปลกไปจากพื้นที่ที่ตนอยู่จึงอยากมาสัมผัส ประกอบกับบริเวณชุมชนนี้ได้เริ่มเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ของป่าไม้ และสัตว์ป่าบนพื้นที่สูงก็ยิ่งเพิ่มมูลค่าความสำคัญมากยิ่งขึ้นให้นักท่องเที่ยวทั่วไป และนักวิชาการที่สนใจใคร่ศึกษาเรื่องธรรมชาติในสาขาต่าง ๆ ดังนั้นการที่ชุมชนแม่กำปองมีความพร้อมในเรื่องระบบนิเวศบนพื้นที่สูงที่มีความสมบูรณ์นี้จึงเป็น

ศักรภาพที่สำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจอยากเรียนรู้ และสัมผัสบรรยากาศ และภูมิประเทศที่มีเอกลักษณ์จำเพาะเช่นนี้เข้ามาสู่ชุมชน

ลิขสิทธิ์ภาพถ่ายทั้งหมด
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพ 4.1 นก และสัตว์เลี้ยงหายากบางชนิดที่พบในชุมชนแม่กำปอง

ภาพ 4.1 (ต่อ)

4.1.2 สภาพการตั้งบ้านเรือน และทัศนียภาพ²

หมู่บ้านนี้ชาวบ้านจะปลูกที่อยู่อาศัยเป็นบ้านไม้ขนาดเล็กมีลักษณะเหมือนกับบ้านชาวเหนือทั่วไปที่หลังคามุงกระเบื้องอยู่ติดกันเป็นหย่อมๆ ปลูกอยู่ชิดกันบ้าง เหลื่อมกันบ้าง อันเนื่องจากมีที่จำกัด อีกทั้งเป็นที่ลาดชันสลับกับโขดหิน และแมกไม้ริมลำห้วย ชาวบ้านมักจะไม้ทำรั้วกันระหว่างบ้าน แต่บางแห่งอาจพบว่ามีรั้วกันริมถนนเพื่อป้องกันสัตว์เลื้อย ไม้ให้ ออกมาพ่นพ้านอกถนน ถนนสายหลักในหมู่บ้านส่วนมากจะปูด้วยคอนกรีต ขนาดความ กว้าง 3.5 เมตร ตัดผ่านกลางหมู่บ้านเชื่อมต่อกลุ่มบ้านแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกัน มีความยาวประมาณ 4 กิโลเมตร (บางระยะประมาณร้อยละ 10 ของถนนหลักเป็นถนนลูกรัง) ถนนสายหลักจะเชื่อม กับตรอกคอนกรีตแคบ ๆ ขนาดความกว้างระหว่าง 2 - 3 เมตร ที่ค่อนข้างคดเคี้ยว และชันเพื่อ ใช้สัญจรติดต่อกันภายในกลุ่มหมู่บ้าน บ้านทุกหลังจะมีบริเวณบ้านที่สะอาดสวยงาม และมีการจัด บ้านเรือนให้สอดคล้องกับ ภูมิทัศน์ และสภาพแวดล้อมโดยการประดับบริเวณบ้านด้วยการปลูก พรรณดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ในบริเวณบ้าน และริมถนน มีดอกไม้หลากหลายที่สดใสทั้งที่เป็นพรรณ ไม้ของไทย และพรรณไม้จากเมืองหนาว ในขณะเดียวกันในบริเวณริมถนน และในตรอกของที่อยู่อาศัยจะมีตะกร้าขะชะบะดอกไม้ไฟประดับทางในทุกระยะ 50 เมตร ในทุกหมู่บ้านพร้อมกันนั้น ยังมีเตาเผาขะชะหนึ่งแห่งในทุกกลุ่มหมู่บ้าน

หมู่บ้านแม่กำปองมีห้วยน้ำขนาดเล็ก มีชื่อเรียกกันว่า “ห้วยแม่กำปอง” เป็นลำห้วยขนาดเล็กมีขนาดความกว้างของลำห้วยประมาณอยู่ระหว่าง 4 - 10 เมตร มีระดับน้ำ โดยทั่วไปไม่ลึก และถึงแม้ว่าจะไม่ใสมากนักแต่ก็สามารถมองเห็นก้นห้วยได้ ห้วยนี้มีน้ำไหล อย่าง ต่อเนื่องตลอดปี ชุมชนจึงนำพลังน้ำมาใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าใช้ในชุมชน

ด้วยลักษณะที่เป็นพื้นที่บนภูเขาสูง ชุมชนโดยทั่วไปโดยรอบจึงพบแต่ พรรณไม้ทั้งในหุบเขา และบนเนินสูงที่มีสีส้มตัดกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะหลังฤดูหนาวย่าง เข้าฤดูร้อน ในช่วงเวลาประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคมของทุกปี จะมีต้นไม้อจำนวนมากที่มี ใบสีน้ำตาลแก่ สลับกับกลุ่มต้นไม้ใบสีเขียว ในบางระดับมีต้นดอกเสี้ยวใหญ่ (ชงโค) พบมาก ในระดับความสูง 400 - 800 เมตร ในฤดูนี้จะสลัดใบทั้งต้น และออกดอกขาวสะพรั่งดูเด่น เห็นได้อย่างชัดเจน สามารถพบได้มากในบริเวณก่อนเข้ากลุ่มบ้านปางนอก ตลอดเส้นทางหลักใน หมู่บ้านจะถูกสร้างให้เรียบไปกับลำห้วยที่ไหลลัดเลาะตามโขดหินน้อยใหญ่ ริมห้วยที่มีที่ราบดิน แดงผสมกรวด พื้นที่ราบที่กว้างที่สุดในชุมชนนี้มีเนื้อที่เพียงประมาณ 400 ตารางเมตร ซึ่งจะ อยู่บริเวณ โรงเรียนประถมแม่กำปองในกลุ่มบ้านปางนอก และอีกแห่งหนึ่งมีขนาดพื้นที่ประมาณ

² รูปภาพ สภาพหมู่บ้านในภาคผนวก จ

300 ตารางเมตร อยู่ที่บริเวณวัดแม่กำปองในกลุ่มบ้านปางกลาง ทั้งสองแห่งสามารถจอร์ถยนต์ส่วนบุคคลได้ประมาณ 20 คัน บริเวณพื้นที่รอบ ๆ ห่างจากที่อยู่อาศัยออกไปไม่กี่ไกลจะเป็นป่าเมี่ยงทั้งหมด บริเวณนี้มี พื้นดินเป็นสีดำ อันเนื่องจากมีเศษใบไม้ต้นไม้อายุหลายปีเป็นระยะเวลานาน จนกลายเป็นดินที่มีชั้นหน้าดินหนา และยิ่งจะพบดินดำลักษณะนี้ที่มีความหนา และชุ่มชื้นมากยิ่งขึ้น เมื่อเข้าไปในพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในป่าทางทิศใต้ของชุมชนที่ระดับความสูงตั้งแต่ 1,300 เมตรขึ้นไป สัตว์ที่พบได้มากที่สุดที่หมู่บ้านนี้คือนกชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะในบริเวณป่า ริมถนนและบนถนนจะเห็นนกเค้าดิน ที่มักจะเดิน และบินอยู่บริเวณใกล้ถนน รวมไปถึงนกปรอด ส่วนนกกระปูดใหญ่สีน้ำตาล มักจะพบ ขณะโฉบบินต่ำตัดผ่านถนนอยู่เสมอในเวลาเช้าตรู่ และพลบค่ำ

ทัศนียภาพของชุมชน

การเดินทางไปยังหมู่บ้านแม่กำปองไม่ว่าจะเดินทางไปยังหมู่บ้านบนเส้นทางใดก็จะต้องผ่านหมู่บ้านชนบทเป็นระยะ ๆ สลับกับธรรมชาติป่าเขา ธารน้ำ น้ำตกที่สวยงาม และสดชื่น ระหว่างทางจะมีรีสอร์ตหลายแห่ง และสถานที่ตากอากาศน้ำพุร้อน และน้ำตก หน่วยงานอนุรักษ์ป่าไม้ และต้นน้ำหลายหน่วยงาน รวมไปถึงหน่วยงานศึกษาทดลองหรือส่งเสริมการเกษตรพื้นที่สูงทั้งของรัฐ และเอกชน และศูนย์ส่งเสริมสมุนไพรหน่วยงานเหล่านี้นอกจากจะช่วยกันสนับสนุนชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติแล้ว ยังจัดบริเวณสิ่งแวดล้อมของสำนักงาน และพื้นที่บริเวณศูนย์ให้สวยงามน่าดู นำศึกษาหาความรู้ตลอดเส้นทาง และทั่วบริเวณพื้นที่ชุมชนที่หน่วยงานรับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตรงจุดม่อนล้าน และบริเวณที่สูง สามารถมองเห็นยอดดอย และสันเขาของทิวเขาที่สำคัญ ๆ ที่เชื่อมต่อกันระหว่างจังหวัดใกล้เคียงได้รอบทิศ ไม่ว่าจะเป็นยอดดอยสุเทพปุย และดอยอินทนนท์ในจังหวัดเชียงใหม่ ยอดดอยขุนตาลในจังหวัดลำปาง และยอดดอยนางแก้วในจังหวัดเชียงราย

ลักษณะสร้างบ้านเรือนบนพื้นที่จำกัด สูงชัน และเป็นโขดหินแห่งนี้เป็นการปรับตัวของชาวบ้านกลุ่มใหญ่ที่มีพื้นเพวัฒนธรรมของชาวเมืองเหนือให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่นั้น เป็นความแปลกตา และสวยงามที่น่าสนใจยิ่งนัก เนื่องจากผู้คนมักจะรับรู้โดยทั่วไปว่าการสร้างบ้านบนที่สูงนั้นมักเป็นการสร้างบ้านตามรูปแบบของชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาวเขาเผ่าต่าง ๆ แต่ในที่แห่งนี้ ถึงแม้ชาวพื้นเมืองกลุ่มนี้จะเคลื่อนตัวขึ้นมาอยู่บนภูเขาสูงที่มีภูมิประเทศ และอากาศที่หนาวเย็นแตกต่างจากเดิมมาก เขาเหล่านั้นก็มีการดัดแปลงลักษณะการสร้างบ้านบางส่วนเพียงเล็กน้อยเพื่อให้เหมาะกับสภาพภูมิอากาศแต่ก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของการสร้างบ้านตามรูปแบบ

ชาวเหนือที่นำศึกษาซึ่ง ประกอบกับมีภูมิทัศน์ และทัศนียภาพแวดล้อมที่สวยงาม จึงทำให้สิ่งนี้เป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกประการหนึ่ง

4.1.3 การเดินทาง

การเดินทางจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ไปยังหมู่บ้านแม่กำปองสามารถเดินทางโดยรถยนต์ หรือจักรยานยนต์ได้อย่างสะดวกตลอดปี โดยใช้เส้นทางหลัก 2 เส้นทางดังนี้

2.1 เส้นทางแรก เส้นทางเชียงใหม่ - ดอยสะเก็ด - แม่กำปอง เส้นทางนี้จะออกจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันออกโดยใช้เส้นทางเชียงใหม่ - เชียงราย ผ่านบริเวณพื้นที่อำเภอดอยสะเก็ด ณ กิโลเมตรที่ 26 เลี้ยวขวาเข้าหมู่บ้านโป่งกุ่ม ประมาณ 24 กิโลเมตรผ่านบ้านห้วยแก้วจนถึงหมู่บ้านแม่กำปอง รวมระยะทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ถึงบ้านแม่กำปองเป็นระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร

2.2 เส้นทางที่สอง เป็นเส้นทางเชียงใหม่ - สันกำแพง - แม่กำปอง เส้นทางนี้อาจเดินทางไปยังอำเภอสันกำแพง และเดินทางต่อไปยังบ้านห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน แล้วจึงเลี้ยวขวาขึ้นไปยังหมู่บ้านแม่กำปอง หรือ หากใช้เส้นทางที่สะดวก และง่ายที่สุดโดยจะเริ่มออกจากตัวเมืองเชียงใหม่จากแยกคอนจัน บนเส้นทางเชียงใหม่ - ลำปางก่อนเข้าตัวเมืองเชียงใหม่จากแยกนี้เดินทางไปทางทิศตะวันออก มุ่งตรงไปบนเส้นทางเดียวโดยไม่จำเป็นต้องเลี้ยวห่างใดเลยจนถึงหมู่บ้านห้วยแก้ว ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน แล้วจึงเลี้ยวขวาขึ้นเขาไปอีกประมาณ 15 กิโลเมตรจนถึงบ้านแม่กำปอง

การคมนาคมในหมู่บ้าน เส้นทางการติดต่อในหมู่บ้านในบริเวณที่เป็นส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนมีถนนสายหลักเพียง 1 สาย มีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร มีขนาดความกว้างของผิวถนน ประมาณ 350 เซนติเมตร ร้อยละ 80 ของถนนเป็นถนนคอนกรีต ส่วนที่เหลือเป็นถนนลูกรังที่ใช้ได้ตลอดปี และส่วนที่เหลือบริเวณที่อยู่อาศัยผ่านป่าตอนใต้ของ หมู่บ้านเชื่อมกับจังหวัดลำปางบางส่วนเป็นถนนลูกรังบางส่วนเป็นดินแดงปนทราย และกรวดบ้างตามสภาพธรณีวิทยาของพื้นที่ ชาวบ้านตามปกติจะสัญจรติดต่อกันภายในหมู่บ้านด้วยการเดินในระยะทางที่ใกล้ ใช้รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ในระยะทางที่ไกล

การที่มีเส้นทางเข้าสู่หมู่บ้านที่สะดวกปลอดภัยสามารถเดินทางได้ตลอดปี และมีระยะทางที่สั้นเพียง 50 กิโลเมตร และใช้เวลาในการเดินทางไม่เกินหนึ่งชั่วโมงบนเส้นทางที่มีทัศนียภาพของชุมชนที่งดงามตลอดการเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านแม่กำปอง เปรียบเสมือนการโหมโรง และสร้างการจูงใจแก่นักท่องเที่ยวที่อยากจะเข้าไปถึงจุดสูงสุดยอดคือพื้นที่ตั้งหมู่บ้านแม่กำปองที่เป็นหมู่บ้านที่มีสภาพที่สำคัญต่อการท่องเที่ยว อีกทั้งเส้นทางนี้กำลังก่อสร้างเป็นถนนคอนกรีตเชื่อมต่อไปยังจังหวัดลำปาง และอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนภายในต้นปี 2547 ซึ่งมีระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตรเท่านั้นยิ่งทำให้เส้นทางท่องเที่ยวเส้นนี้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น คือนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวหมู่บ้านนี้สามารถเดินทางไปท่องเที่ยวต่อในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนได้ในทำนองเดียวกันผู้ที่มาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนก็สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวที่หมู่บ้านแม่กำปองได้ เช่นเดียวกัน

4.1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

ชาวบ้านหมู่บ้านแม่กำปองมีการดำรงชีวิตที่พึ่งพิงทรัพยากรที่เป็นผลผลิตที่สืบเนื่องมาจากป่าไม้เกือบทั้งหมด การใช้ทรัพยากรที่สำคัญในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. น้ำ
2. ดิน
3. สัตว์ป่า
4. ต้นไม้ พรรณไม้ และของป่า

1. ทรัพยากรน้ำ

แหล่งน้ำ

น้ำนับว่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่ชาวบ้านใช้ในการดำรงชีพ ชาวบ้านทั้งหมดจะใช้น้ำที่มาจากแหล่งต้นน้ำของห้วยแม่กำปอง ที่อยู่เหนือหมู่บ้านขึ้นไปอีกประมาณ 4 กิโลเมตร บริเวณใกล้กับม่อนล้าน อันมีบริเวณน้ำซับที่ไหลมารวมตัวกันเป็นห้วยเล็กที่เรียกกันว่าห้วยฮากไม้เหลือง และห้วยแม่กำปอง ห้วยทั้งสองไหลมารวมกันเป็นห้วยที่มีปริมาณน้ำมากขึ้นที่บ้านปางใน 1 แล้วไหลผ่านกลางหมู่บ้านผ่านทุกปาง (ทุกกลุ่ม) ในหมู่บ้าน

การใช้น้ำในการบริโภค

ชาวบ้านใช้น้ำห้วยแม่กำปองนี้เป็นหลักในการนำน้ำมาใช้อุปโภค ส่วนน้ำที่ใช้ในการบริโภคนั้นจะใช้ระบบประปาภูเขาที่ชาวบ้านได้ทำระบบเก็บน้ำดิบตรงเหนือบริเวณหมู่บ้าน

บางในขึ้นไปประมาณ 500 เมตร มีการพักน้ำให้ตกตะกอนแล้วจึงนำไปสู่ระบบจ่ายน้ำผ่านท่อ น้ำไปยังครัวเรือนของชาวบ้าน ชาวบ้านที่ใช้น้ำในระบบนี้มีประมาณ ร้อยละ 95 บางครอบครัว สามารถต่อท่อไม้ไผ่ชักน้ำที่มาจากแหล่งน้ำใกล้บ้านมาใช้ได้ในบางกิจกรรม น้ำที่ได้จากประปา หมู่บ้านยังไม่ได้มีการบำบัดใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าน้ำมีความสะอาดพอในการอุปโภค เช่น ใช้ในการทำ ความสะอาด ซักเครื่องนุ่งห่ม ใช้ในการประกอบอาชีพในการนึ่งแป้ง และล้าง อุปกรณ์ และใช้น้ำประปาภูเขาในการบริโภค และมักจะใช้ผ้ากรองเท่านั้น ชาวบ้านในชุมชนนี้ ไม่นิยมดื่ม น้ำชาหรือน้ำดื่มอันถือว่าเป็นเรื่องปกติของชาวพื้นเมืองเหนือทั่วไป ซึ่งแตกต่างจาก ชาวเขาเผ่า ต่าง ๆ ทั่วไปที่จะมีวัฒนธรรมการดื่ม น้ำชา และมักนำ น้ำชาร้อน ๆ มารับแขกเสมอ จากการซักถามเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชนประจำตำบลแม่ออน สุภาพร ใจอ้าย (2545) ได้ แสดงความเห็นจากประสบการณ์ และการสังเกตว่าน้ำประปาภูเขาของหมู่บ้านแม่กำปองมีความ สะอาดพอสำหรับการบริโภคเนื่องจาก ชาวบ้านได้นำน้ำมาจากแหล่งต้นน้ำที่สูงจากบริเวณที่ ป ล อ ด กิจกรรมที่ทำให้ น้ำคือคุณภาพลงมาบริโภค และจากสถิติทางสาธารณสุขในตำบลนี้ ไม่พบ รายงานว่ามีอาการ โรคระบาดเกี่ยวกับทางเดินอาหารอันมาจากการบริโภคน้ำประปาภูเขาใน หมู่บ้านนี้ หนึ่งเมื่อปี 2545 ผู้ใหญ่บ้าน พรหมมินทร์ พวงมาลาบอกเล่าว่าได้มีนักวิจัยน้ำชื่อบุรุษ ศิลปะ โอพารกุล ได้นำน้ำไปตรวจ และพบว่าน้ำมีคุณภาพดีพอที่จะใช้ในการบริโภค แต่ควร นำมากรองหรือต้มให้สุกก่อนการบริโภค

การใช้น้ำเพื่อการเกษตร

ชาวบ้านไม่ได้ใช้น้ำในการทำ การเกษตรโดยตรง เนื่องจากสวนเมือง และ กาแฟนั้น พึ่งน้ำฝน และความชุ่มชื้นในดินตามธรรมชาติ เว้นเสียแต่ในกรณีที่ชาวบ้านต้องการ ปลูกเมือง หรือกาแฟใหม่หรือมีการปลูกพืชแซมนอกฤดูฝน หรือฝนทิ้งช่วงในขณะที่ต้นพืชยังอ่อน อยู่เท่านั้นที่ต้องการน้ำมารดพันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกใหม่ให้แข็งแรง อีกทั้งชาวบ้านไม่ใช้ยาฆ่าศัตรูพืช หรือปุ๋ยเคมีใดเลยในสวนเมือง ในขณะที่สวนกาแฟเริ่มมีการใช้ปุ๋ยเคมีกันบ้างแต่ยังอยู่ในปริมาณ ที่น้อยมาก และได้รับการแนะนำติดตามในทางวิชาการจาก โครงการหลวงดินตก

การนำพลังน้ำมาใช้ในการปั่นกระแสไฟฟ้า

การนำพลังน้ำมาใช้ในการปั่นกระแสไฟฟ้าเกิดขึ้น เนื่องมาจากการที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมชุมชนในปี พ.ศ. 2524 และได้ทรงมีพระราชดำริให้ชาวบ้านแม่กำปองรักษาป่าต้นน้ำลำธารไว้ แล้วพระองค์ ทรงมีพระราชดำริให้สำนักงานพลังงานแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ดำเนินการสร้าง และจัดหา เครื่องไฟฟ้าพลังน้ำให้ชุมชน โดยการท่าฝายในการยกระดับน้ำ และส่งน้ำเข้าเครื่องผลิต

กระแสไฟฟ้าของชุมชน เครื่องผลิตกระแสไฟฟ้าของชุมชนเป็นเครื่องขนาดเล็กมีจำนวน 3 เครื่อง ตั้งอยู่ในที่ต่างกันแต่ละแห่งมีกำลังผลิต รวม 80 กิโลวัตต์ ต่อมากรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ สนับสนุนชาวบ้านผู้ใช้ไฟฟ้ารวมตัวกันตั้งเป็น สหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปอง ทำการ ให้บริการจ่ายกระแสไฟฟ้า เก็บค่าบริการ และดูแลบำรุงรักษาเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมาจนกระทั่งปัจจุบัน กระแสไฟฟ้ามีกำลังเพียงพอสำหรับใช้ในสองหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านธารทอง หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 3 บ้านแม่กำปอง ในระยะหลังเมื่อประชาชนมี เครื่องใช้ไฟฟ้ามากยิ่งขึ้นจึงทำให้กระแสไฟฟ้าไม่พอใช้ในระยะเวลาของทุกวัน การใช้ไฟฟ้า พลังน้ำ เป็นกุศโลบายอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำ ชาวบ้าน จึงรู้จักคุณค่าของป่าไม้ และร่วมมือกันรักษาป่าไม้ ในปัจจุบันได้มีกลุ่มงานวิจัยโครงการไฟฟ้า พลังน้ำระดับหมู่บ้าน คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มาทำการศึกษาวิจัยเรื่อง สหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำ อีกทั้งได้ให้คำแนะนำในเรื่องการจัดการบริหารสหกรณ์ไฟฟ้า และการ ดูแลซ่อมบำรุงเครื่องกำเนิดไฟฟ้า จากการสนทนาระหว่าง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสริมเกียรติ จอมจันทร์ยอง กับผู้ใหญ่บ้าน และร่วมในการสังเกตการอบรมด้านการจัดการสหกรณ์ ทำให้ ทราบว่า คณะวิจัยฯได้เชิญวิทยากรมาจัดการอบรมให้คณะกรรมการ สหกรณ์ไฟฟ้าแม่กำปองเมื่อ วันที่ 9 มีนาคม 2546 ใช้เวลาในการอบรมทั้งหมด 5 ชั่วโมง มีการ ติดตามการเก็บข้อมูล และให้การสนับสนุนด้านวิชาการแก่สหกรณ์ไฟฟ้าอย่างต่อเนื่อง

น้ำในชุมชนนี้จึงนับได้ว่าเป็นทรัพยากรต้นทุนหลักที่สำคัญ หรือเรียกว่าจุดขาย ที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านแม่กำปอง สิ่งนี้จึงเป็นจุดสำคัญของการ ประชาสัมพันธ์ อีกทั้งเป็นจุดใหญ่ของความสำเร็จของนักท่องเที่ยวทั่วไปก่อนจะมาเที่ยว ซึ่ง นักท่องเที่ยวทุกคนจะมีความคาดหวัง และเกิดภาพพจน์ในใจที่จะสัมผัสบรรยากาศ และเห็น น้ำตก แม่กำปอง ห้วยแม่กำปองสายเล็ก ๆ ที่ไหลลัดเลาะผ่านโขดหินผาดัดผ่านหมู่บ้าน ชุมชนที่มีวิถีชีวิตอยู่ในหุบเขา ห้อมล้อมด้วยธรรมชาติป่าไม้ใหญ่ ป่าเมี่ยงที่สงบเยือกเย็นสวยงาม และอากาศที่สดชื่นบริสุทธิ์ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสถึงความสวยงามของสายน้ำแม่กำปองอย่างแท้จริงในฤดูที่สวยงามที่สุดที่มีดอกไม้จากต้นกำปองหล่นร่วงลอยมาประดับสายน้ำของห้วยแม่ กำปองก็ควรจะมาเที่ยวชมชุมชนนี้ในเดือนระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคมของทุกปี ซึ่ง ฤดูกาลอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย ขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ส่วนใน ฤดูร้อนในเดือนมีนาคม และเมษายนนั้นจะเป็นช่วงที่มาพักผ่อนคลายร้อนได้ร่วมเงาต้นไม้บริเวณ น้ำตกแม่กำปอง หรือเล่นน้ำตามแอ่งเล็ก ๆ ที่ชุมชนไม่ได้ระบุป้ายห้ามเล่น หรือระวังอันตราย น้ำตกแม่กำปองเป็นน้ำตกที่มีปริมาณน้ำไม่มาก อันอาจทำให้ผู้มาท่องเที่ยวที่ขาดความเข้าใจใน ประเด็นความสำคัญว่าน้ำตกแม่กำปองนี้เป็นแหล่งต้นน้ำที่อยู่สูงที่สุดของท้องถิ่นนี้ มีความสูง

ประมาณ 1,500 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง และเป็นต้นน้ำของลำห้วยหลายสาย มีสายน้ำที่สะอาดตามธรรมชาติ สิ่งนี้จะเพิ่มความสนใจ และตระหนักในคุณค่าในการท่องเที่ยว และศึกษา น้ำ ๑ ตก แม่ ก ๑ ป อ ง ต ล อ ด จ น สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ บริเวณน้ำตก

จุดสนใจที่สำคัญของทรัพยากรน้ำที่เป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อีกประการหนึ่ง คือการใช้น้ำมาปั่นกระแสไฟฟ้า และนำกระแสไฟฟ้ามาใช้ในชุมชนในรูปแบบสหกรณ์ นักท่องเที่ยวที่จะสนใจในจุดนี้มากได้แก่นักวิชาการ นักศึกษา และนักอนุรักษ์ธรรมชาติ ผู้นำชุมชนตลอดจนกลุ่มชาวบ้านที่สนใจวิธีการใช้พลังน้ำเพื่อนำมาปั่นกระแสไฟฟ้า

2. ทรัพยากรดิน และพื้นดิน

สภาพดินทั่วไปในบริเวณที่ชาวบ้านปลูกอยู่อาศัยจะเป็นดินแดงปนกับกรวด หิน ลักษณะของดินไม่เหมาะสำหรับการเพาะปลูก แต่ดินในบริเวณป่าใช้สอยถึงแม้จะเป็นพื้นที่ลาดชันทั้งหมด แต่ชาวบ้านก็สามารถใช้พื้นที่นี้ปลูกสวนเมือง และกาแฟเนื้อที่ประมาณร้อยละ 65 ของพื้นที่ทั้งหมดของชุมชน การปลูกสวนเมืองอาศัยความอุดมสมบูรณ์จากธาตุอาหารดินตามธรรมชาติ เนื่องจากป่าเมืองมักจะมีอยู่ในพื้นที่ต่ำกว่าป่าอนุรักษ์ และอาศัยร่มเงาจากไม้ป่าที่เป็นพรรณไม้ขนาดใหญ่ที่ขึ้นตามธรรมชาติปะปนอยู่ในสวนเมืองอีกทั้งต้นไม้ป่าในป่าอนุรักษ์ และป่าใช้สอยเหล่านี้จะทิ้งใบกิ่งก้านทับถมกลายเป็นดินซึ่งมีธาตุอาหารที่จำเป็นแก่ดินเมือง และดินกาแฟ สิ่งนี้ยังช่วยอุ้มน้ำ และสร้างความชุ่มชื้นแก่ดิน จึงทำให้ดินบริเวณไหล่เขาที่ต่ำลงมา มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกเมือง กาแฟ และพืชในพื้นที่สูงมากกว่าต้นเขา และยอดเขา ลักษณะเด่นของพื้นดินในบริเวณน้ำหลากหรือบริเวณน้ำไหลผ่านซึ่งพบได้ทั่วไปบริเวณริมห้วยแม่กำปองที่พาดผ่านกลางหมู่บ้านนั้นจะมีสภาพเป็นโหนดหินน้อยใหญ่ที่ใช้ประโยชน์ในการเกษตรไม่ได้ ชาวบ้านจะใช้พื้นที่นี้ปลูกบ้านแทรกไปตามโหนดหิน และใช้โหนดหินเหล่านั้นในการตาก “ตอก” สำหรับใช้มัดเมืองในตอนกลางวันที่มีแดดจัด

ทรัพยากรดินแต่เพียงอย่างเดียวในการศึกษาครั้งนี้ไม่ค่อยมีคุณสมบัติที่เด่นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างชัดเจนสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป แต่ในลักษณะของพื้นแผ่นดินของชุมชนนั้นเป็นส่วนประกอบลักษณะเด่นของพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณที่ชาวบ้านปลูกบ้านเรียงไปกับลำห้วยแม่กำปองนั้นสร้างทัศนียภาพที่สวยงามของโหนดหินริมน้ำ รวมถึงความชุ่มชื้นของน้ำที่อยู่ใกล้บ้านเรือน รวมถึงเสียงน้ำไหลเซาะกระแทกโหนดหินตลอดเวลาช่วยสร้างบรรยากาศที่ชุ่มชื้น ร่มรื่นแก่เจ้าของบ้าน และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักอาศัยในชุมชนอย่างดียิ่ง

3. สัตว์ป่า

จากการพูดคุยในกลุ่มย่อย ที่มีเป้าหมายในการสนทนาในเรื่องของสัตว์ป่า ประกอบไปด้วย นายสมบูรณ์ พวกอินแสง นายอำนาจ ทิพย์มหารธรรม นายบุญเส่ง ไชยพล นายถนอม สุนันตา นายถวิล ทะลาบูล สมศักดิ์ ทรายธา และนายประเสริฐ ธรรมวงศ์ บุคคลเหล่านี้มีวิถีชีวิต และมีประสบการณ์เดินเข้าป่าเพื่อหาของป่ามาบริโภค และจำหน่าย ซึ่งเขาเหล่านี้ได้ให้ข้อมูลสรุปได้ว่า สัตว์ป่าในชุมชนนี้มีความหลากหลายมาก อันเนื่องมาจากเป็นพื้นที่ที่มีความสูงหลายระดับ และเชื่อมต่อกับเทือกเขา และสันเขาในภาคเหนือ และประเทศเพื่อนบ้าน ดังที่ได้กล่าวข้างต้น จึงทำให้มีจำนวนสัตว์ที่หลากหลายชนิด กลุ่มสัตว์ที่พบเห็นได้ง่ายคือ นกนานาชนิด และสัตว์ขนาดกลาง และเล็ก ตลอดจนแมลงชนิดต่าง ๆ ชาวบ้านจับสัตว์ป่าต่าง ๆ นำมาบริโภคดังนี้

สัตว์กลุ่มแมลง

ชาวบ้านปกติมักจะบริโภคแมลงที่สามารถหาได้ในบริเวณสวน หรือพื้นที่ป่าใกล้เคียงในขณะที่ไปทำงานในสวนหรือไร่ ได้แก่ จิ้งกุ่ง (จิ้งหรีดตัวโต) แมงมัน และไข่แมงมัน ไข่มดแดง แมงนูน แมงเม่า กวาง จักจั่น รังผึ้ง (ไข่ และตัวอ่อน) น้ำผึ้งชนิดต่าง ๆ รดคว่น (หนอนไผ่) ค้างคองก ค้างหน่อ อีบึ้ง (แมงมุมคืนตัวโต) สำหรับแมลงที่ชาวบ้านมักจับมาขายเพื่อเป็นรายได้ ได้แก่ จิ้งกุ่ง หนอนไผ่ ไข่ตัวต่อ ไข่มดแดง และน้ำผึ้ง เป็นต้น ซึ่งการนำน้ำผึ้งป่ามาขายนั้นมีผู้ที่ทำอาชีพนี้ไม่มาก แต่ก็สามารถนำน้ำผึ้งป่าขายในชุมชนนี้ได้เพียงพอเพียงแก่ความต้องการ ซึ่งเป็นอาชีพรองที่น่าสนใจในวิถีชีวิตการหาอาหารจากป่าอีกอย่างหนึ่ง

การนำน้ำผึ้งป่ามาขาย การจับแมลงเพื่อนำมาเป็นอาหารนั้น โดยทั่วไป ชาวบ้านรู้จักวิธีการจับแมลงต่าง ๆ นำมาบริโภคเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นวิถีชีวิตปกติที่กระทำกัน

ในแต่ละฤดูกาลหรือเท่าที่โอกาสจะอำนวยเข้าไปในพื้นที่ที่แมลงเหล่านี้อยู่อาศัย ไม่ว่าจะเป็นบริเวณรอบ ๆ ที่อยู่อาศัยรวมไปถึงบริเวณป่าเมือง และในป่าชุมชน มีชาวบ้านจำนวนน้อยที่จับแมลงต่าง ๆ มาขาย มีชาวบ้านบางคนจะจับแมลงมาขายเฉพาะในฤดูที่มีจำนวนแมลงชนิดนั้น ๆ มีจำนวนมากเหลือเพื่อเท่านั้น ส่วนการนำน้ำผึ้งป่ามาขายเป็นประจำนั้น ในปัจจุบันไม่ค่อยมีชาวบ้านยึดเป็นรายได้หลัก อันเนื่องมาจากต้องใช้เวลาในการเคี้ยวรังผึ้งเป็นเวลานานหลายวันในระยะเวลาทางไกล บางครั้งต้องใช้เวลาประมาณ 1-3 วัน ถึงกระนั้น ก็ยังมีชาวบ้านบางกลุ่มได้ยึดอาชีพนี้เป็นรายได้เสริม อำนาจ ทิพย์มหารธรรม (2545) เป็นผู้ที่ยึดอาชีพรองในการเก็บน้ำผึ้งป่ามาขาย และเขาได้เล่าเรื่องการเก็บน้ำผึ้งป่าในหมู่บ้านนี้ว่า ในหมู่บ้านนี้มีคนที่ยึด

อาชีพเก็บน้ำผึ้งป่าโดยออกตะเวนเดินเก็บจากในป่าอยู่จำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มละประมาณ 3 คน แต่ละกลุ่มจะมีคนเก็บหลักอยู่ 1 คน ส่วนคนอื่นจะเป็นผู้ช่วยซึ่งจะมารวมกลุ่มเป็นบางครั้งเมื่อจะมีการไปเก็บน้ำผึ้งในป่าบนต้นไม้ที่มีผึ้งหลายรัง เขากล่าวว่าฤดูที่เหมาะสมแก่การเก็บน้ำผึ้งป่านั้นได้แก่ ฤดูแล้ง หรือเดือนห้า คือเดือนเมษายน ทั้งนี้ก็แล้วแต่ฤดูในแต่ละปีซึ่งบางปีฝนอาจตกยาวนานไปถึงกลางเดือนมีนาคม ด้วยเหตุนี้ การเก็บน้ำผึ้งป่าอาจเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงต้นเดือนพฤษภาคม

ผึ้งป่าในหมู่บ้านนี้แบ่งการทำรังออกเป็น 2 ชนิด คือรังผึ้งเสีย (ภาษาพื้นเมืองเหนือแปลว่า กระจัดกระจายอยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง ในที่นี้หมายถึง รังผึ้งที่กระจายอยู่ทั่วไปไม่ประจำอยู่ต้นใดต้นหนึ่ง ไม่ได้หมายถึงเรียราด) และอีกชนิดหนึ่งคือ ต้นผึ้งเลี้ยง หมายถึงผึ้งที่ทำรังอยู่บนต้นไม้เดียวกันหลายรัง และมีผู้เก็บประจำแสดงความเป็นเจ้าของโดยพฤตินัย

ในการศึกษานี้ไม่พบจุดเด่นของสัตว์กลุ่มแมลงสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั่วไป แต่สามารถดึงดูดความสนใจเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวธรรมชาติศึกษา และนักท่องเที่ยวนิยมนธรรมชาติระดับลึก โดยกลุ่มนี้จะเห็นว่าสัตว์จำพวกแมลงนั้นเป็นตัวบ่งชี้พื้นฐานที่บอกความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ได้เป็นอย่างดี สัตว์จำพวกแมลงเป็นตัวช่วยผสมพันธุ์ให้แก่พรรณไม้โดยทั่วไป และพรรณไม้หายากหลายชนิดก็อาศัยการแพร่พันธุ์โดยแมลงเท่านั้น แมลงต่าง ๆ โดยเฉพาะผีเสื้อนั้นสร้างสีสันให้แก่ป่า และสัตว์จำพวกแมลงเป็นอาหารหลักของนก และสัตว์ขนาดเล็ก จึงเป็นตัวดึงดูดสัตว์จำพวกนก และสัตว์ปีกต่าง ๆ เข้ามาในพื้นที่ของชุมชน สัตว์กลุ่มแมลงในชุมชนนี้ยังไม่ได้มีจุดเด่นในตัวของมันเอง แต่เป็นเพียงปัจจัยประกอบในภาพรวมอย่างหนึ่งที่ผู้มาท่องเที่ยวจะได้พบเห็นวงจรชีวิตของการพึ่งพาอาศัยกัน และกันของป่าไม้กับสัตว์ และป่าไม้กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน

นก และสัตว์ปีก

ชาวบ้านมักจะจับสัตว์บางชนิดในกลุ่มนี้มารับประทานได้แก่ นกเป่า นกสี สีด นกขี้ นกเขาเขียว ไก่ป่า นกขวา (ไก่ฟ้า) นกบั้งล่อ นกกวัด นกคาน้ำ นกจิ้งจอก นกไต่ไม้ นกตาใสแหลว นกที่ชาวบ้านถือว่าอร่อยที่สุดคือนกเป่า นกสี สีด นกขี้ นกเขาเขียว นกเหล่านี้บางครั้งถูกนำมาขายในชุมชน ส่วนนกที่มีมากในชุมชนได้แก่นกกวัด โดยทั่วไปชาวบ้านมักจะใช้ปืน หนังสือ และดาบจับนกในเวลาากลางคืน การจับโดยการใช้ดาบนี้จะจับได้นกจำนวนมาก แต่ถวิล ทะลาบูล และสมศักดิ์ ทระธา (2545) เห็นว่าการจับโดยใช้ดาบนั้นเป็นการเอาเปรียบสัตว์ และเป็นการทำลายสัตว์ป่ามากเกินไป ไม่อยากส่งเสริมให้ชาวบ้านทำวิธีนี้ ชาวบ้านบางกลุ่มจึงเลิกวิธีการจับสัตว์ด้วยวิธีนี้ไปแล้ว

สัตว์เลื้อยคลาน

สัตว์เลื้อยคลานที่ชาวบ้านจับมารับประทานได้แก่ กบ เขียด เต่า งูสิงห์ งูเหลือม งูเห่า งูเขียวงูก้านพร้าว งูจง งูก้านป่อง งูตึง งูเปา เนื่องจากชาวบ้านบอกว่ามีรสอร่อยมากได้แก่

เนื้องูสิงห์ เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านบางครั้งก็จับงูที่มีพิษมารับประทานซึ่งไม่บ่อยครั้ง โดยมีวิธีที่ตัดเอาหัวงูพิษทิ้ง เอาเลือดออกให้หมด และนำมาประกอบอาหารโดยทำให้สุกจริง ๆ

กลุ่มสัตว์ขนาดเล็ก และขนาดกลาง

สัตว์กลุ่มนี้ที่ถูกจับมารับประทานได้แก่กระแต กระรอก อีเห็น กระต่าย หมูป่า ฟาน(แก้ง) เลียงผา กวาง หมิวาย หมิวอน ลิง ลิงลม (นางอาย) เม่น หอน (คล้ายเม่นแต่ตัวเล็กกว่า)เนื้อสัตว์ที่ชาวบ้านเห็นว่ารสรอร่อยมาก ได้แก่ แก้ง เลียงผา กวาง กระรอก หมิวาย สัตว์ที่พบมาก ได้แก่ สัตว์จำพวกกระแต หรือกระรอก ส่วนหมูป่า และแก้งถึงแม้จะมีจำนวนมากกว่าสัตว์อื่นก็ตาม แต่ก็ไม่มีจำนวนมากพอสำหรับการล่า ชาวบ้านประมาณว่าได้บริโภคเนื้อจากสัตว์ป่าประมาณ ร้อยละ 10 จากเนื้อสัตว์ที่นำมาบริโภคทั้งหมด

กลุ่มนก และสัตว์เลื้อยคลานปัจจุบันนี้มีจำนวนลดน้อยลงเช่นกันตามสภาพของป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีขนาดน้อยลงแต่ยังมีสัตว์เล็กสัตว์น้อยให้เห็นในป่าลึก ซึ่งชาวบ้านไม่ควรที่จะมีการล่าสัตว์เหล่านี้เพื่อนำมาบริโภคอีกต่อไป มีความจำเป็นที่ผู้นำชุมชน และหน่วยงานอนุรักษ์ท้องถิ่นต้องร่วมมือกันให้ความเข้าใจ และรณรงค์สร้างจิตสำนึก และจัดให้มีการลดการจับสัตว์มาบริโภคในท้องถิ่นไม่เฉพาะหมู่บ้านแม่กำปองแต่รวมไปถึงชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ละแวกเดียวกัน ฤดูหนาวเป็นฤดูที่เหมาะสมที่สุดฤดูหนึ่งในการมาทัศนศึกษาสัตว์ป่า นอกจากจะไม่รบกวนสัตว์ในการแพร่พันธุ์แล้วยังมีสภาพที่เหมาะสมสำหรับการเดินทางเข้าป่าเพราะพื้นที่ป่าจะไม่เฉอะแฉะ ทำให้ฤดูนี้มีความปลอดภัยสูงสุด ไม่มีதாகคอยรบกวน และอากาศเย็นสบายทำให้ท่องเที่ยวสามารถเดินทางสำรวจได้ไกล อีกทั้งยังได้เห็นสัตว์ที่อพยพหนีความหนาว และความแห้งแล้งเข้ามาอาศัยพักพิงในพื้นที่ป่าแห่งนี้จำนวนมาก เนื่องจากป่าแห่งนี้มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์มีอากาศอบอุ่น และสมบูรณ์กว่าแหล่งที่สัตว์เหล่านี้อพยพมา อีกทั้งมีผู้รับผิดชอบป่าที่คอยตรวจตราคุ้มครองป่ามากกว่าที่อื่น ๆ ในละแวกเดียวกัน โดยเฉพาะสัตว์จำพวกนกจะมินิกที่อพยพมาจากแดนไกล และบินข้ามทวีปหลายชนิดที่หาดูทั่วไปได้ในฤดูนี้

การที่ชุมชนมินิก สัตว์ปีก สัตว์เลื้อยคลาน กลุ่มสัตว์ขนาดเล็ก และขนาดกลางอยู่ในชุมชนนับว่าเป็นจุดสำคัญที่สุดอีกประเด็นหนึ่ง ที่สร้างบรรยากาศของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีชีวิต มีความเคลื่อนไหว และสร้างความตื่นเต้นให้แก่นักท่องเที่ยวที่พบสัตว์เหล่านั้นในแหล่งธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัตว์ป่าที่หายากบางชนิดที่เกือบจะสูญพันธุ์แล้ว ก็จะสร้าง

ความ ตื่นเต้น และความพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่นิยมธรรมชาติ และกลุ่มนักท่องเที่ยวขึ้นเป็นพิเศษ กลุ่มสัตว์เหล่านี้จึงเป็นศักยภาพอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. พรรณไม้

พรรณไม้นับว่าเป็นทรัพยากรแหล่งสำคัญที่สุดที่เอื้อให้เกิดทรัพยากรต่อเนื่องสำคัญอื่น ๆ นอกจากจะเป็นแหล่งต้นน้ำ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการทำการเพาะปลูก ดังที่กล่าวในบทต้น ๆ ในที่นี้กล่าวถึงการใช้พรรณไม้โดยตรง ซึ่งจำแนกเป็น เรื่องใหญ่ ๆ 2 เรื่อง ดังนี้

1. การใช้พรรณไม้เพื่อเป็นอาหาร ยา และใช้ทำเชื้อเพลิง
2. การใช้พรรณไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย สิ่งอำนวยความสะดวก และเครื่องใช้ต่าง ๆ

1. การนำพรรณไม้เพื่อนำมาใช้เป็นอาหาร ยา และใช้ทำเชื้อเพลิง

1.1 การนำมาเป็นอาหาร การศึกษาร่วมกับกลุ่มแม่บ้านถึงการนำพืชพรรณมาบริโภค พบว่า ชาวบ้านรับประทานอาหาร และปรุงอาหารที่คล้ายกับชาวเชียงใหม่หรือชาวภาคเหนือพื้นราบโดยทั่วไป เพียงแต่ ส่วนประกอบอาหารบางอย่างอาจหาได้ยากในพื้นที่สูง หรือ มีพืชพรรณหลายชนิดมีมากมีรสคล้ายพืชพรรณในพื้นที่ราบ อีกทั้งยังสามารถพบหาได้ง่าย จึงมีการนำพืชพรรณเหล่านั้นมาทดแทนส่วนประกอบอาหารในบางชนิด เช่นการนำผักบุงส้ม มาใช้แทนมะขามหรือมะนาว และการทำอาหารที่เรียกว่ายำเมี่ยงหรือสลัดเมี่ยง (ซึ่งเป็นการทำอาหารในลักษณะที่นำผักชนิดต่าง ๆ ที่พบในชุมชนมาขยำรวมกัน และใส่ใบเมี่ยงในอัตราที่เหมาะสมก็จะทำให้อาหารมีรสที่อร่อย) เป็นต้น

จากการศึกษาในกลุ่มแม่บ้านทำให้ทราบว่า ในชุมชนนี้ได้นำพืชพรรณต่าง ๆ ที่พบในชุมชนมาประกอบหรือปรุงอาหาร จำนวน 70 ชนิด³

1.2 การใช้พืชพรรณเพื่อใช้เป็นยา รักษาและป้องกันโรค พืชพรรณที่สามารถรับประทานได้ ชาวบ้านมักนำมาบริโภคเป็นอาหารที่มีคุณสมบัติในการเสริมสุขภาพ และป้องกันรักษาโรค หากแต่เมื่อนำมาใช้ในการรักษาหรือป้องกันโรคนั้น ชาวบ้านจะมีกรรมวิธีในการแปรรูป วิธีในการปรุง และมีจำนวนการใช้ที่แตกต่างกันไป จากการศึกษากับสมาชิกกลุ่ม

³ ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ฉ

สมุนไพร ซึ่งได้ตั้งชมรมศูนย์สมุนไพรที่วัดแม่กำปองเพื่อเป็นสถานที่เก็บสมุนไพร ผลิตภัณฑ์ ขยายสมุนไพร และบริการให้คำแนะนำในการใช้สมุนไพรเพื่อรักษาสุขภาพ ตลอดจนมีการตั้งยาหม้อบริการแก่คนในชุมชน และผู้ที่สัญจรผ่านไปมาโดยไม่คิดเงินอีกด้วย จากการสำรวจร่วมกับสมาชิกกลุ่ม หมอเมือง พบว่ามีพืชพรรณที่พบในชุมชนสามารถนำมาใช้เป็นยาสมุนไพรได้ จำนวน 335 ชนิด⁴

1.3 ไม้ที่นำมาใช้เป็นเชื้อเพลิง ชาวบ้านจะเก็บเศษไม้ชนิดต่าง ๆ ในป่าใช้สอยหรือป่าเมี่ยงหรือตัดไม้โตขนาดกลาง ที่มีความกว้างของเส้นผ่าศูนย์กลาง ขนาดประมาณ 4 - 6 นิ้ว ชาวบ้านเกือบทั้งหมดใช้ฟันในการหุงต้ม และทำอาหาร และนั่งเมี่ยงก่อนนำเมี่ยงไปหมัก ไม้ที่นำมาทำฟัน ได้แก่ ไม้ทะเลใต้ ไม้ห้า ไม้ก่อแดง ก่อดี ก่อเหล็ก ก่อเคย ก่อแป้น ก่อตาหนู ก่อหมาก ก่อปุก ไม้ตางมัน ไม้บะกล้วยพญาลือ ไม้เสียน ไม้บะมือ ไม้สะเลียมดง ไม้ตองหลาด ไม้แก ไม้ไค้มด ไม้กว้าง ไม้ลำขาว ไม้ฝึลื้อน้อย และฝึลื้อหลวง ไม้ลำไยป่า ไม้ขอนมอ ไม้ป้อง ไม้ไธ้กน ไม้กอดงขาว และกอดงแดง เป็นต้น ส่วนไม้ที่ชาวบ้านมักจะนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงมากที่สุดได้แก่ไม้จำพวกไม้ก่อก่อนต่าง ๆ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ไม้ทะเลใต้ ไม้ลำไยป่า ไม้ฝึลื้อ และไม้ไค้ (ดูภาพในภาคผนวก จ)

2. การใช้พรรณไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย สิ่งอำนวยความสะดวก และเครื่องใช้

ชาวบ้านจะคัดเลือกไม้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงาน เช่น เลือกไม้ที่แข็งแรงทนทาน รับน้ำหนักได้ดี มีลำต้นตรงนำมาทำเสาหรือโครงสร้างของบ้าน เช่น ไม้จำปา ไม้จำปี ไม้ทะเลใต้ ไม้ยาง ไม้ตางมัน และไม้ก่อ ชาวบ้านนิยมใช้ไม้ก่อ ไม้จำปา และไม้จำปี เนื่องจากเป็นไม้ที่หาง่าย และแข็งแรงพอสมควร ส่วนไม้ที่นำมาทำผนังหรือพื้นได้คือนั้นจะเป็นไม้ยาง ไม้กูดัน ไม้มอ ไม้จำปา และไม้จำปี ส่วนไม้ที่ทำกลอนหลังคามุงหญ้าคาหรือใบไม้ ชาวบ้านจะใช้ไม้ไผ่หอบเป็นโครงสร้างหลังคาได้ หากเป็นหลังคากระเบื้อง หรือหลังคาสังกะสีที่ต้องรับน้ำหนักหลังคามากขึ้น มักจะนิยมใช้ไม้จำปา และไม้จำปี เช่นเดียวกับการทำอุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอย และสิ่งอำนวยความสะดวกหรือเครื่องเรือน ชาวบ้านก็ต้องคัดเลือกไม้ให้เหมาะสมกับงานว่าส่วนใดเป็นโครงสร้างที่จะต้องรับแรงดึงมากก็จะใช้ไม้ที่แข็งแรง และส่วนที่เป็นแผ่นบางต้องใช้เนื้อไม้ละเอียด เหนียว และไม้แตกง่าย ในปัจจุบันการทำเครื่องเรือนเช่น โต๊ะเก้าอี้ ชาวบ้านนิยมใช้ไม้ไผ่มาทำเครื่องเรือน โดยใช้หวายเป็นวัสดุมัดในส่วนที่เป็นจุดต่อต่าง ๆ ของเครื่องเรือน เครื่องเรือนเหล่านี้เมื่อทำเสร็จแล้วมีลักษณะที่สวยงาม และแข็งแรง

⁴ ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก จ

พรรณไม้ที่หาได้ในชุมชน และชาวบ้านมักจะนำมาสร้างบ้าน และเครื่องใช้ ไม้สอย เรียงตามลำดับความสำคัญมีดังนี้

1. ไม้ทะโล้
2. ไม้จ่าปี
3. ไม้จ่าปา
4. ไม้คุ่ม (เป็นต้น ไม้อนุรักษ์ ที่เก็บน้ำได้ดี และให้ความชุ่มชื้นแก่บริเวณใกล้เคียง)
5. ไม้โยมป่า หรือยมป่า
6. ไม้จักโคตัน หรือกูดัน หรือทะโล้หอม
7. ไม้ชะมือ
8. ไม้ผีเสื้อหลวง
9. ไม้ห้า
10. ไม้หมี ซึ่งมีหลายชนิด เช่น หมีหลวง หมีหยอง หมีเหม็น (ชนิดหลัง ไม่นิยมนำมาทำบ้าน)
11. ไม้ยาง
12. ไม้ไผ่ ซึ่งมีอยู่หลายชนิด เช่น ไผ่ปลง ไผ่ลวก ไผ่ลวกดำ ไผ่ทอง ไผ่ไร่

การที่ชาวบ้านแม่กำปองมีพรรณไม้ในป่าไม้ที่หลากหลาย เขาเหล่านั้นสามารถนำพรรณไม้เหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้อย่างผสมกลมกลืน และเพียงพอต่อความต้องการอีกทั้งสามารถร่วมกับประชาคมท้องถิ่นในการดูแลรักษาป่าชุมชนขนาดใหญ่ให้คงความสมดุลได้จนกระทั่งปัจจุบัน ในขณะที่ป่าไม้หลายแห่งได้ถูกทำลายลง จึงเป็นศักยภาพอย่างหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความสนใจใคร่เรียนรู้ และสัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ใช้ และอนุรักษ์ป่าไม้ พร้อมกับการเที่ยวป่าเพื่อชมพรรณไม้นานาพรรณที่อยู่ในป่า และชุมชน

กล่าวโดยสรุป การที่ชุมชนแม่กำปอง สามารถเดินทางเข้าถึงชุมชนได้สะดวกในระยะเวลาที่สั้น และปลอดภัย มีทัศนียภาพบนภูเขาสูงที่สวยงาม และบรรยากาศที่สดชื่น มีทรัพยากรป่าไม้ที่หลากหลายทั้งพรรณไม้ และสัตว์นานาพันธุ์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลในระบบนิเวศ รวมไปถึงการที่ชุมชนมีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายตามวิถีชีวิตของชาวพื้นเมืองเหนือที่ปลูกชาเมี่ยงดั้งเดิมอีกทั้งสามารถจัดการสิ่งแวดล้อม และป่าชุมชนให้คงความสมบูรณ์ได้อย่างเหมาะสม สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ผนวกรวมกันเข้าอย่างดีจนสร้างความ

โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนแม่กำปองที่เป็นศักยภาพที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างน่าสนใจ

4.1.5 ขีดจำกัดในการรองรับการท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาในเรื่องขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ผู้ศึกษาได้ข้อมูลจากกรรมการรับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจำเป็นต้องมีการจัดการพิจารณาขีดจำกัด ออกเป็นประเภทของกลุ่มผู้ใช้ และนักท่องเที่ยวมีกิจกรรมสัมพันธ์กับบริบทของสิ่งแวดล้อมในชุมชนทั้งทางกายภาพ และสังคมวัฒนธรรมในชุมชนดังนี้

1. ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักอยู่กับบ้านของชาวบ้าน (home stay) ขณะนี้มีบ้านที่มีประสิทธิภาพในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และมีความพร้อมสูงสำหรับบ้านพักแบบในชุมชนจำนวน 8 หลังคาเรือน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศได้จำนวน 60 คนต่อวัน (ชุมชนก็ได้เตรียมบ้านสำรอง อีก 4 แห่ง สามารถรองรับแขกเพิ่มเติมได้อีกประมาณ 10 คน) สามารถพักได้ทุกฤดู ทั้งนี้ผู้ที่มาพักต้องมีการติดต่อมายังคณะกรรมการผู้รับผิดชอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนล่วงหน้าเพื่อความสะดวกในการจัดการขีดความสามารถของการรองรับกลุ่มที่มาพักอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชน เช่นที่ม่อนหลวง สำหรับตั้งกระท่อมพักโดยการให้เช่ากระท่อมหรือนำกระท่อมมาเอง และชำระค่าบริการกิจกรรมนี้ สามารถรับรองนักท่องเที่ยวที่มาพักอาศัยได้จำนวน 30 คน ซึ่งสามารถมาท่องเที่ยวได้เฉพาะในฤดูแล้งระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายนเท่านั้น

2. กลุ่มกิจกรรมที่มาท่องเที่ยวทัศนเรื่องวัฒนธรรมในชุมชน และการชมป่าโดยไม่นอนพักในชุมชนนั้น ชุมชนสามารถรับนักท่องเที่ยวประเภทนี้ได้ 100 คน ต่อวัน ซึ่งต้องมีการติดต่อคณะกรรมการผู้รับผิดชอบล่วงหน้าก่อนการตกลงมาท่องเที่ยวหากมาเป็นกลุ่มคน และต้องให้มีการบริการนำเที่ยว มีข้อจำกัดในกิจกรรมนี้คือ ไม่สามารถนำเที่ยวป่าหรือชมสวนเมียงได้ในฤดูฝน หากเป็นการมาร่วมงานใหญ่ เช่น งานประเพณี ที่ผู้มาเที่ยวไม่ต้องให้มีการนำเที่ยว สามารถรองรับผู้มาร่วมงานได้ประมาณ 1,000 คน

3. กลุ่มกิจกรรมที่มาเที่ยวชมธรรมชาติด้วยตนเองในบริเวณรอบ ๆ ชุมชน เช่น มาชมน้ำตกแม่กำปอง ฝาน้ำลอดหรือ หินโยก สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้วันละ 200 - 300 คน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถมาเที่ยวชมได้ในทุกฤดู ความจำกัดของการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ คือที่จอดรถยนต์ของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีบริเวณจอดรถในชุมชนอย่างจำกัด ดังนี้

- บริเวณน้ำตกแม่กำปอง และสถานที่ใกล้เคียงสามารถจอดรถยนต์ได้เพียง 15 คัน
- บริเวณวัดคันทรพุกยา หรือวัดแม่กำปอง และบริเวณใกล้เคียง สามารถจอดรถยนต์ได้เพียง 5 คัน
- บริเวณโรงเรียน และศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และบริเวณใกล้เคียง สามารถจอดรถได้ 8 คัน รวมพื้นที่สาธารณะของชุมชนสามารถจอดรถยนต์ส่วนบุคคลขนาดเล็ก ได้จำนวนไม่เกิน 30 คัน และต้องกระจายไปแต่ละจุดของแหล่งท่องเที่ยว หรือลานจอดรถ อีกทั้งแต่ละจุดมีความห่างกันประมาณ 800 เมตร

จากประสบการณ์ของชุมชนที่ผ่านมา ชุมชนทราบว่าระยะที่มีนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมชุมชนมาก ได้แก่ วันสงกรานต์ (ระหว่างวันที่ 13 - 15 เมษายน) นักทัศนาจรที่มาเที่ยวที่นั่นมักจะเป็นผู้ที่มาท่องเที่ยวเป็นส่วนตัว และมาโดยลำพังซึ่งมักจะมากระจุกตัว อยู่บริเวณน้ำตกแม่กำปอง และบริเวณวัดแม่กำปอง มียอดผู้มาท่องเที่ยวประมาณ วันละ 100 - 200 รายต่อวัน แต่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา มาก อันเนื่องมาจากนักท่องเที่ยวเหล่านี้จะเข้ามาเยี่ยมชมในระยะเวลาสั้น จึงสามารถถ่ายเทนักท่องเที่ยวเข้าออกหมุนเวียนได้ตลอดเวลา

ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนนี้ในเรื่องจำนวนบ้านพักในชุมชน ที่พัก และการบริการในบริเวณป่า ที่จอดรถที่มีความจำกัด และฤดูกาลตลอดจนการประชาสัมพันธ์ และการติดต่ออยู่ในวงจำกัด ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชนนี้มีจำนวนสูงสุดไม่เกิน 200 คนต่อวัน อีกทั้งเป็นลักษณะกระจายตัวในเงื่อนไขคือ นักท่องเที่ยวที่มีลักษณะ “ไป - กลับ” เป็นกลุ่มที่มาในชุมชนเป็นระยะเวลาสั้น ๆ มาเที่ยวต่างเวลา ทำให้ไม่เกิดการคับคั่งแออัด หรือเกิดปัญหาในการรองรับนักท่องเที่ยว และนักทัศนาจร ดังนั้นจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีจุดสูงสุดสูงถึง 200 คน ยังไม่เกิดปัญหาในเรื่องของการจราจร ขยะ มลภาวะ และสิ่งปฏิภูลที่เกินกว่าวิสัยที่จะสามารถจัดการ และควบคุมได้ อีกทั้งชุมชนยังไม่อยากให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวจำนวนมากในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง หากพิจารณาถึงพื้นฐานปัจจัยต่าง ๆ แล้ว ชุมชนนี้สามารถพัฒนาเพื่อขยายการบริการ และการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพอีกต่อไปได้ในอนาคต ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับประเมินศักยภาพ และแผนงานของชุมชนต่อไป

ขีดจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยวระยะสั้น ที่ไม่พักค้างคืนในชุมชนอยู่ระดับที่มีนักท่องเที่ยวไม่เกิน 200 คนในแต่ละวัน ซึ่งเป็นความประสงค์ของชุมชนที่ไม่อยากให้

มีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไป และเพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบของการท่องเที่ยวขนาดเล็กที่พอเหมาะกับบริบทของชุมชนที่มีสถานที่ท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการที่จำกัด ขณะเดียวกันชุมชนได้พยายามพัฒนาด้านคุณภาพในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก ความสะอาด และความปลอดภัยมากกว่าปริมาณ ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงมีการจัดการกระจายนักท่องเที่ยวไปแต่ละช่วงเวลา หรือการจัดตารางเวลาของกลุ่มนักท่องเที่ยวกระจายไปแต่ละสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม จึงมีการให้ข้อมูล และสร้างความเข้าใจแก่สาธารณชน และนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเรื่องฤดูกาล ระยะเวลา และจำนวนคน รวมไปถึงการวางแผนรับ การปรับ/เลื่อนแผนรับนักท่องเที่ยว และการปฏิเสธรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวพักค้างคืนหรือเพียงมาทัศนจรในชุมชนแล้วกลับ อย่างเหมาะสมกับขีดจำกัดการรองรับ และสมเหตุผล

การที่คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และชาวบ้านแม่กำปองมีการประเมินผล และรับรู้ขีดจำกัดในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตนในแต่ละเรื่องนั้นทำให้ชุมชนสามารถวางแผนในการรับนักท่องเที่ยวในแต่ละแห่ง หรือแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับจำนวนนักท่องเที่ยว อีกทั้งสามารถกำหนดพื้นที่เฝ้าระวังห้ามเข้า รวมไปถึงสามารถกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนของตน ทำให้การเข้ามาเที่ยวของนักท่องเที่ยวในชุมชนในขณะนี้ยังไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ชาวบ้านยังคงประกอบอาชีพหลักในการปลูกชาเมี่ยง และพืชเกษตรอื่น ๆ ไปพร้อมกับการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนโดยไม่รบกวนการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน และไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมใด ๆ เลย ในขณะที่ชุมชนกลับมีรายได้เพิ่มขึ้น และนำรายได้บางส่วนมาใช้ในการพัฒนาอนุรักษ์วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้อีก การดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปองจึงทำให้เกิดผลดีทั้งสองด้านทั้งด้านชุมชนที่ได้ต้อนรับนักท่องเที่ยว และเกิดรายได้ เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ทริพยากรท่องเที่ยวก็ไม่ได้รับผลกระทบเสียหาย ในขณะที่นักท่องเที่ยวก็ได้รับการบริการที่มีคุณภาพ โดยที่นักท่องเที่ยวต่างมีความพอใจที่ได้รับการบริการที่ดีโดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียแก่ชุมชนเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ การที่ชุมชนแม่กำปองนำขีดจำกัดการรองรับการท่องเที่ยวมาใช้ในการวางแผน และใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้จึงเป็นศักยภาพที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านนี้ให้มีคุณภาพ

4.1.6 ความปลอดภัยในการคมนาคม และการใช้สาธารณสมบัติในชุมชน

โดยทั่วไปการเดินทางไปยังหมู่บ้านนี้สะดวกปลอดภัย และสามารถเข้าถึงชุมชนได้ทุกเวลา และทุกฤดู เพราะชุมชนได้ร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นในการพัฒนาถนนให้อยู่ในสภาพดี

อยู่เสมอ ชุมชนยังมีการปรับปรุงบ้านพัก และสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้การเข้ามาท่องเที่ยว อยู่อาศัย และการสัญจรที่ปลอดภัย ทั้งได้มีการกำหนดมาตรการในทางปฏิบัติเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ การลักขโมยที่เกิดต่อนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีการเฝ้าระวังในเรื่องโรคระบาดชนิดต่าง ๆ โดยได้มีการให้ความรู้ความเข้าใจแก่เจ้าของบ้านพักให้จัดการบริการที่สะอาดปลอดภัย และมีมาตรการป้องกันในเรื่องโรคระบาดตามฤดูกาลอยู่เสมอ โดยชุมชนได้ร่วมมือประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำตำบลในการป้องกันโรคระบาด และโรคติดต่ออย่างสม่ำเสมอ ส่วนการศึกษาวรรณกรรม ศึกษาธรรมชาติ หรือนอนพักบนสถานที่ ที่จัดไว้ในป่าธรรมชาติ นั้นชุมชนจัดให้มีคฤหาสน์ทางให้คำแนะนำ บริการความสะดวก และความปลอดภัยเป็นอย่างดี จากประสบการณ์การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปองที่ผ่านมา จึงไม่ปรากฏว่าเกิดอันตรายที่เสียหายต่อทรัพย์สิน และสวัสดิภาพของผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

ความปลอดภัยในการมาท่องเที่ยวในชุมชนนี้จึงเป็นศักยภาพอีกด้านหนึ่งที่สร้างความมั่นใจให้แก่นักท่องเที่ยว ที่จะเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านนี้

กล่าวโดยสรุป การศึกษาครั้งนี้พบว่าหมู่บ้านแม่กำปองมีความพร้อมทางด้านบริบทนิเวศ และกายภาพของชุมชนที่โดดเด่นอันประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญที่สรุปได้ดังนี้

ชุมชนนี้มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ มีพรรณพืชสัตว์ที่หลากหลาย ทั้งสัตว์ท้องถิ่น สัตว์อพยพจากต่างถิ่นตามฤดูกาล และสัตว์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์หลายชนิดก็สามารถพบเห็นได้ในป่าชุมชน โดยเฉพาะ นักสามารถพบเห็นได้หลากหลายชนิด

ชุมชนมีทัศนียภาพที่สวยงาม และชุ่มชื้นเย็นสบายเช่น น้ำตกแม่กำปองเป็นน้ำตกขนาดเล็กที่เป็นต้นน้ำของลำห้วยหลายสาย ป่าเมี่ยงที่อยู่รอบ ๆ บริเวณที่อยู่อาศัยซึ่งขึ้นอยู่ร่วมกับพรรณไม้ป่านานาชนิด ป่าชุมชน และป่าอนุรักษ์บนยอดเขาม่อนล้าน มีธรรมชาติของพรรณไม้ ทัศนียภาพที่งดงาม ธรรมชาติที่แปลก และน่าสนใจ ได้แก่ หินโยก ผาน้ำลอด ในหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งเป็นทางผ่านก่อนเข้าหมู่บ้านแม่กำปอง สามารถเดินทางเข้ามาสู่ชุมชนได้สะดวกปลอดภัย ประกอบกับชุมชนนี้มีภูมิอากาศเย็นสบายตลอดปี และมีอากาศที่หนาวเย็นมากในฤดูหนาวทำให้นักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสอากาศหนาวใคร่มาท่องเที่ยวในชุมชน

ด้วยเหตุนี้การที่ชุมชนแม่กำปองมีความพร้อมในระบบนิเวศ และกายภาพชุมชนที่สวยงาม และนักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกปลอดภัย จึงเป็นศักยภาพต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.2 ความพร้อมด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

ชาวบ้านที่นี่มีบรรพบุรุษที่ย้ายมาจากอำเภอคอยสะเกิดเกือบทั้งหมดโดยย้ายมาจากหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น บ้านป่าจิว บ้านดอกแดง บ้านทุ่ง บ้านป่าฝาง ในตำบลสง่าบ้าน บ้านป่าไม้แดง บ้านป่าป๋อง บ้านหัวไร่ บ้านป่ายางในตำบลป่าป๋อง บ้านหัวขอน บ้านป่าไผ่ บ้านแม่โป่ง ในตำบลแม่โป่ง บ้านเกาะ บ้านป่าคา ในตำบลเชิงคอย และบ้านหนองแฝกในตำบลแม่ฮ้อยเงิน คำว่า “แม่กำปอง” มาจากชื่อลำห้วยแม่กำปอง ที่เป็นแหล่งน้ำหลักไหลผ่านหมู่บ้านนี้ ลำห้วยนี้ถูกเรียกขานว่าห้วยแม่กำปองอันเนื่องมาจากในยามฤดูหนาวที่มีอากาศหนาวจัดในระหว่างเดือนธันวาคม - มกราคมของทุกปี จะปรากฏว่ามีดอกต้นกำปองสีเหลืองร่วงหล่นลอยมากับกระแสลำห้วยแม่กำปองเป็นจำนวนมาก แลดูสวยงาม และแปลกตา ชาวบ้านจึงเรียกขานห้วยนี้ว่า *ห้วยแม่กำปอง* ชาวบ้านเหล่านี้มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ดั้งเดิมโดยทั่วไปที่คล้ายคลึงกันจึงทำให้เขาเหล่านั้นได้มีการปรับวิถีชีวิตให้กลมกลืน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขสืบเนื่องในรูปแบบวิถี วัฒนธรรมของชาวล้านนาที่เรียบง่ายสวยงามอันเป็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรม ซึ่งสามารถจำแนกเป็นหัวข้อดังนี้

4.2.1 ประวัติศาสตร์

พ่อคำ นิลดาทิพย์ พ่อบุญเส่ง ไชยพล พระอธิการเฉลิม กิตติสาโร (แสนคำ มงคล) ผู้ใหญ่บ้านพรหมมินทร์ พวงมาลา พระองอาจ ปัญญาธโร เล่าว่าชาวบ้านกลุ่มนี้แต่เดิมเป็นชาวบ้านที่อยู่บริเวณอำเภอคอยสะเกิด คนกลุ่มนี้บางส่วนมาจากประเทศลาวแต่ส่วนใหญ่มาจากชาวไทยเคยอาศัยในภาคเหนือ และค่อย ๆ อพยพมาปลูกเมี่ยงบนภูเขาจนกระทั่งมาอยู่ที่หมู่บ้านแม่กำปองเมื่อประมาณร้อยปีมาแล้ว แต่ไม่มีผู้ใครระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นเวลานานเท่าใดเพราะเมื่อ เขาเหล่านี้อพยพเข้ามาก็ได้มีผู้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นั่นแล้ว

ในการศึกษาเรื่องประวัติของชุมชนในขณะนี้ จึงไม่มีความโดดเด่น น่าสนใจอย่างเพียงพอที่จะเป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน ชุมชนในขณะนี้ก็ได้พยายาม ค้นหา และรวบรวมข้อมูลประวัติของชุมชนให้เป็นรูปธรรม

4.2.2 ศิลปกรรมของชุมชน

จากการสังเกต และสำรวจจดบันทึกของผู้ศึกษา และการบอกเล่าของพระอธิการเฉลิม กิตติสาโร (แสนคำมงคล) พระองอาจ และพ่อเส่ง ไชยพล (2545) เล่าความสรุปได้ว่าวัด แม่กำปอง มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า วัดคันธาพฤกษา สร้างขึ้น และสถาปนาเป็นวัดในปี พ.ศ. 2499 ในขณะที่มีพระอธิการแก้ว รัตนัยเป็นเจ้าอาวาส วัดนี้เป็นสถานที่เปรียบตั้งเป็นศูนย์รวมของการแสดงออกของความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

นอกจากนี้วัด และบริเวณวัดยังเป็นสถานที่ชาวบ้านใช้ในการจัดกิจสังคม และศิลปะวัฒนธรรมอีกด้วย ส่วนสำคัญของวัดประกอบไปด้วย สิ่งปลูกสร้างหลักอยู่ 4 ส่วนใหญ่ คือ วิหารวัด 1 หลัง กุฏิสงฆ์ 2 หลัง ศาลาบาตร 1 หลัง และศาลากิจกรรมชุมชนที่ใช้เป็นศูนย์ชุมชนไพร และแสดงกิจกรรมสังคมที่สร้างสรรค์ต่าง ๆ ของชุมชน

ในบริเวณวัด พบว่ามีศิลปะร่วมสมัยผสมผสานอย่างหลากหลายทั้งล้านนา และ รัตนโกสินทร์ ทั้งในด้านจิตรศิลป์ ซึ่งเห็นได้จากภาพวาดในวิหาร ตัววิหารสร้างด้วยไม้ทั้งหมด มีขนาดกว้างประมาณ 7 เมตร ยาวประมาณ 20 เมตร ลักษณะรูปทรงของวิหารนั้นมีรูปทรงเหมือนวิหารวัดภาคเหนือทั่วไป ที่มีหลังคามุงกระเบื้อง และหลังคาเหลื่อมกัน 2 ชั้น รูปทรงหลังคาทั้งด้านหน้า และหลังเป็นหน้าจั่วมีช่องฟ้าเป็นหัวพญานาค ลำตัวเป็นปูนปั้นประดับด้วยกระจกสีทั้งหัว และตลอดลำตัว ได้จำวิหารมีหน้าบันเป็นประติมากรรมที่แกะสลักลวดลายไม้เป็นลวดลายไทยที่อ่อนช้อยด้วยลายดอกสบันงาโค้งรูปใบไม้ก้านไม้สีทองทั้งหมด⁵ และมีรูปครุฑอยู่ตรงกลางที่มีปีก และหัวครุฑสีเขียว เสาวิหารทั้งหมดเป็นเสาคอนกรีตพิมพ์ด้วยลายขนมเปียกปูนพื้นสีแดง และเดินเส้นสีเหลือง ตรงโคนเสาวาดเป็นรูปดอกไม้ใหญ่พร้อมทั้งก้าน และใบเสาละ 1 ดอก ระเบียงนอกวิหารมีราวระเบียงยาวประมาณ 1 เมตรครึ่ง แต่ละข้าง มีแผ่นซีเมนต์หล่อเป็นรูปเทพพนมในท่ายืนยี่ดราวะเบียงกับพื้นวิหาร (ดูภาพในภาคผนวก ก)

ภายในวิหารมีพระประธานเป็นพระพุทธรูปสมเด็จพระชินราช สร้างขึ้นเมื่อปี 2537 เป็นรูปหล่อทองเหลืองสีทองขนาดหน้าตักกว้างประมาณ 127 เซนติเมตร สูง 199 เซนติเมตร พระพุทธรูปอยู่ในปางนั่งขัดสมาธิมารวิชัย พระบาทขวาอยู่ด้านบน มีพระพักตร์ที่ อี ม เอ บ เป็ ด พระเนตรเล็กน้อยชำเลื่องมองลงด้านหน้า มีพระเกศารูปก้นหอย และมีมวยพระเกศาตรงกลางเป็นเปลวเพลิง อีกทั้งมีรัศมีฉายโดยรอบด้วยการออกแบบจากลำตัวของนาคา 2 ตัว ตรงข้างฐานรองพระรัศมี มีรูปปั้นเป็นรูปยักษ์ 2 ตน ด้านซ้ายของพระพุทธรูป เป็นรูปยักษ์เพศชายมือถือกระบอง อยู่ในท่านั่ง ในขณะที่ด้านซ้ายเป็นยักษ์เพศหญิงอยู่ในท่านั่งแต่ไม่ถือกระบอง มือทั้งสองกุมหัว ความจริงพระประธานเดิมนั้นเป็นพระรูปปูนปั้นมีลักษณะขัดสมาธิปางมารวิชัยหน้าตักกว้าง 54 เซนติเมตร สูง 93 เซนติเมตร เกศาจุกแหลมเป็นรูปกรวย กลางพระเกศาเป็นเปลวเพลิง ซึ่งมีฐานเปลวเพลิงที่แปลกไปจากพระพุทธรูปทั่วไป อีกทั้งมีพระโอบุสที่เข้มสรวลเล็กน้อย พระพุทธรูปนี้นำมาประดิษฐานในอุโบสถข้างล่าง อยู่กับพระพุทธรูปที่ประจำอยู่อุโบสถนี้มาก่อน มีความสูงประมาณ 14 นิ้ว ที่น่าสังเกตคือพระพุทธรูปทั้งสองอยู่ในพระลักษณะปางขัดสมาธิมาร

⁵ เป็นศิลปะผสมผสานของล้านนา และจีนที่พัฒนาสืบต่อกันมาในราว พ.ศ. 2355 ศิลปะลักษณะนี้พบได้ที่อุโบสถวัดพระสิงห์

วิชัย และมีพระโอบุษฐ์ เข้มสรวลคล้ายกัน แต่มีความแตกต่างตรงที่มี พระเกสาองค์เล็กกว่ามีลักษณะ เป็นปุ่มกลม และมีมวยเกศารูปดอกบัว อันเป็นพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยเชียงแสน

ภาพของผนังด้านหลังของพระพุทธรูป เป็นรูปภาพพระพุทธรูปไสยาสน์ ในป่าที่มีต้นไม้เหล่าสัตว์นานาชนิด เช่น เสือ สุนัข ควาย ม้า เป็ด ปลาในธารน้ำ กระจอกบน ต้นไม้ อีกทั้งมีเหล่าพระสงฆ์นั่งพนมมืออยู่ข้างหลังพระพุทธรูปไสยาสน์ 3 รูป อีกทั้งมีเหล่าเทพธิดา มีอิริยาบถอยู่ในอาการเดิน พร้อมด้วยเหล่าเทพในลักษณะหะมาถวายนมัสการ ด้วยดอกบัว 3 ดอก เพดานด้านบนมีรูปลายมังกรแบบจีน และเทพยดาแบบไทย ส่วนที่ศาลาบาตรมีผนัง 3 ด้านของศาลาทั้งด้านเหนือ ด้านใต้ และด้านตะวันออก วาดด้วยภาพผนังเป็นรูปสี่ แสดงภาพที่เล่าเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในเวสสันดรชาดก จำนวน 13 กัณฑ์ เริ่มตั้งแต่กัณฑ์ทศพร ขณะที่ พระอินทร์ประสาทร 10 ประการ แก่นางผุสดีให้จุติมาเกิดเป็นแม่ของพระเวสสันดร กัณฑ์หิม พานต์ เมื่อพระเวสสันดรประทานช้างเผือก จึงถูกเนรเทศไปอยู่เขาวงกต กัณฑ์ ทานกัณฑ์ พระราชทานธม্মาแก่พราหมณ์ กัณฑ์ วันประเวศน์ เมื่อ 4 กษัตริย์ต้องเดินทางไปสู่เขาวงกต กัณฑ์ชุก กัณฑ์จุลพลซึ่งเป็นรูปชุกชุกถ่องน้ำพริก เพื่อหลอกนายพรานว่าเป็นถ่องพระสารจาก กษัตริย์ กัณฑ์มหาพร ซึ่งจุดฤทัยเชื่อชุกจึงบอกทางไปเขาวงกต กัณฑ์กุมาร ในภาพที่กัณฑ์หาชาติ ซ่อนพระองค์เกรงว่าจะถูกชุกชุกนำตัวไป กัณฑ์มัทรี ในภาพ เทพจำแลงเป็นสัตว์ร้ายนอนขวางทาง กัณฑ์ฉกบร ในภาพ พระอินทร์จำแลงเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรี และฝากพระนางไว้กับ พระเวสสันดร กัณฑ์มหาพรหมภาพ เต่า ชุกชุกกินอาหารกำลังจะท้องแตกตาย กัณฑ์ฉันทิมเมื่อ หกกษัตริย์กลับมาพบกัน และกัณฑ์นครเมื่อ พระเวสสันดรเสด็จกลับพระนคร

ศาลาเอนกประสงค์ส่วนนี้ถูกจัดเป็นศูนย์บริการสมุนไพรร นอกจากนั้น ยังใช้เป็นที่พักประชุมขนาดเล็กแล้วยังใช้เป็นที่แสดงการเล่นต่าง ๆ เช่น การฟ้อนรำ แสดงดนตรี พื้นเมือง และพิธีรับแขก ซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ

ศิลปกรรมนอกจากจะมีค่าของความเป็นสุนทรียภาพในตัวของมันเองที่ นักท่องเที่ยวทุกคนอยากได้เห็น โดยเฉพาะศิลปกรรมที่ชุมชนแม่กำปองนั้นเป็นศิลปะผสมผสาน ของล้านนา กับศิลปในยุคสมัยอื่นของไทย และจีน อย่างเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งในส่วนที่ แปลกแตกต่างจากที่อื่น และส่วนที่คล้ายกัน สิ่งเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อความ ศรัทธาของชุมชน ประวัติความเป็นมา ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน และวิถีชีวิตของกลุ่ม ชาวบ้าน คุณสมบัติเหล่านี้จึงเป็นศักยภาพที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สามารถจูงใจแก่นักท่องเที่ยวทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่สนใจในเรื่องศิลปกรรม และมานุษยวิทยา

4.2.3 ประเพณี และความเชื่อของชาวบ้าน

ชาวบ้านทั้งหมดในหมู่บ้านนี้นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิต และปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาจึงมีความเชื่อมโยง และเกี่ยวเนื่องจากคำสอนในพุทธศาสนา และผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านนา เห็นได้จากกิจกรรมประเพณี พิธีกรรมทางความเชื่อ และการแสดงออกทางความเชื่อต่าง ๆ ที่ปรากฏ เช่น

1.1 ประเพณีประจำปี

ประเพณีประจำปี จะมีการจัดกิจกรรมทุกปี ในเดือนต่าง ๆ ดังนี้

- เดือนเกียง คือ เดือนตุลาคม มีการทำบุญออกพรรษา จะมีการทำบุญถวายสลาก
- เดือนยี่ คือ เดือนพฤศจิกายน เดือนแห่งการแสดงธรรม ในเดือนนี้มีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น การเล่นดอกไม้เพลิง ปล่อย โคมลอย ลอยกระทง ตามประเพณีโคมไฟ 1,000 ดวงที่วัด บางปีอาจมีประเพณีที่เป็นคติในทางศาสนา เดินเขาวงกต และทำบุญ
- เดือนสาม คือเดือนธันวาคม จะไม่มีกิจกรรมที่สำคัญ
- เดือนสี่ คือ เดือนมกราคม จะมีการ “ตานข้าวใหม่” 1 วันประมาณต้นเดือนเป็ง ก่อนวันนั้นจะมีการเตรียมงาน เรียกว่า “วันดา” ซึ่งจะมีการเตรียมขนม และอุปกรณ์ ในวันตานข้าวใหม่ นั้นจะนำบาตรมาวางบนเสื่อ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใส นำข้าวสารมาใส่บาตรจนล้นลงมาบนเสื่อ และมีการแสดงธรรมอนิสงฆ์ตานข้าวใหม่
- เดือนห้า คือ เดือนกุมภาพันธ์ เดือนหกคือเดือนมีนาคม จะไม่มีกิจกรรมประเพณีที่สำคัญ เดือนเจ็ด คือ เดือนเมษายน ถือว่าเป็นปีใหม่ของไทย หรือเรียกว่า วันสงกรานต์มีการสาดน้ำ รดน้ำ อวยพรซึ่งกัน และกัน ในช่วงวันที่ 13 - 15 เมษายน โดยวันที่ 13 จะมีการดำหัวตนเอง วันที่ 14 จะขนทรายเข้าวัด วันที่ 15 จะมีการดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้ที่เคารพนับถือ ขอสุมาลาโทษ และขอพรจากผู้ใหญ่ และในวัดจะมีการแสดงธรรมวันปีใหม่
- เดือนแปด คือ เดือนพฤษภาคม และเดือนเก้า ในมิถุนายน จะไม่มีกิจกรรมประเพณีที่สำคัญ
- เดือนสิบ และเดือนสิบเอ็ด คือ เดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม เป็นระยะเข้าพรรษา ในวัน 14 คำจะมีการเตรียมเครื่องไทยทาน และขนม วัน 15 คำจะมีการทำบุญ ตักบาตร ฟังเทศน์ ทำกรรมฐานภาวนา สงบจิตใจ ตลอดระยะเวลานี้จะมี กิจกรรมทางศาสนา ในลักษณะนี้เดือนละ 4 ครั้ง จนถึงเดือนเกียง

1.2 ความเชื่อ และพิธีกรรมพื้นถิ่น

- ความเชื่อในเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ ที่เรียกกันว่า “ผีปู่ย่า” ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของฝ่ายหญิง ครั้นเมื่อมีการแต่งงาน หรือขึ้นบ้านใหม่ จะต้องมีการทำพิธีกรรมเพื่อแจ้งให้ผีบรรพบุรุษได้รับรู้ และเชิญผีบรรพบุรุษมาอยู่ในบ้านเพื่อปกป้องรักษาคนในครอบครัว

- เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก เป็นเจ้าพ่อประจำท้องถิ่น ที่ชาวบ้านแม่กำปองนับถือ จะมีการสร้างศาลเจ้าขนาดเล็กที่ท้ายของหมู่บ้านในทุกกลุ่มหมู่บ้าน (ปาง) มีการนำเครื่องเซ่นไหว้อาหารคาวหวานเป็นประจำทุกปี ปีละ 4 ครั้ง ครั้งแรกของปี ทำกันในปลายเดือนมกราคมซึ่งเป็นระยะตาน (ทาน) ข้าวใหม่ ต่อมาทำในระยะวันปีใหม่ของคนเมืองเหนือในกลางเดือนเมษายน และอีกสองครั้งทำในระยะวันเข้าพรรษา และออกพรรษา ชาวบ้านเมื่อมีทุกข์ร้อนจะมีการทรงเจ้า หรืออธิษฐานขอให้ช่วยเหลือ เช่นในกรณีวิหาคาย ขอให้รักษาความเจ็บไข้ และปกป้องให้พ้นจากภัยอันตราย และบอกกล่าวให้เจ้าพ่อรู้เมื่อชาวบ้านแต่งงานมีครอบครัวใหม่หรือขึ้นบ้านใหม่เป็นต้น

- เทพทั้งสี่ เชื่อกันว่าเป็นเทพที่คุ้มครองชุมชนประจำทิศทั้ง 4 หรือ จตุโลกบาลทั้ง 4 องค์ ได้แก่ท้าวธตรัฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ และท้าวเวสสุวรรณ ชาวบ้านถือว่าเป็นเทพประจำท้องถิ่น จึงต้องอัญเชิญท่านเข้ามาคุ้มครองบ้านเมื่อมีการทำบ้านใหม่ และคุ้มครองรักษาเมื่อมีการเดินทาง ชาวบ้านจะทำหลักปักไว้หน้าบ้าน และมีไม้ไขว้สี่ทิศ แต่ละทิศจะมีถาดทำด้วยไม้เล็ก ๆ อยู่ตรงปลายไม้เพื่อเป็นที่ถวายน้ำบูชา ซึ่งจะมีการถวายน้ำบูชาในวันปีใหม่อีกในกลางเดือนเมษายน

- เทพารักษ์ ผี และวิญญาณที่คุ้มครองป่า คุ้มครองที่ดิน และต้นไม้เช่นเมื่อจะมีการไปล่าสัตว์ในที่ไกล ๆ จะมีการขออนุญาตเทพารักษ์ และผีคุ้มครองป่าการเข้าป่า สำหรับคนเก็บน้ำหวานจากผึ้งป่า เมื่อพบต้นไม้ที่มีผึ้งมาทำรังมากทุกปี ก็จะมีคนทำ พิธี น ผีนางไม้ที่คุ้มครองต้นไม้ก่อนทำการเก็บน้ำหวาน

จากคำบอกเล่าของ นายบุญส่ง ไชยพล (2545) ผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่เป็นที่ นับถือของหมู่บ้าน และมักเป็นผู้รับผิดชอบในด้านพิธีกรรมของหมู่บ้าน กล่าวว่ามีคำกล่าวในภาษาพื้นเมืองเหนือดั้งเดิมสั้น ๆ ที่เขียนเป็นตัวหนังสือเมือง (ภาษาพื้นเมือง) ใช้ในการกล่าวขึ้นต้นเพื่อขอพร และการปกป้องรักษาจากเทพารักษ์ รุกขเทวดา และเทพทั้งสี่ ก่อนกล่าวคำร้องขอ

อื่น ๆ ซึ่งถอดคำกล่าวนี้เป็นเป็นสำเนียงได้ดังนี้ “อิสฺสรมิง อรัญญา รุกขะเทเวตา วะสันตํ สุกีตํ โหนตุ”

- ความเชื่อเรื่องจิต และโชคกลางจากการบอกเล่าของพ่อบุญส่ง ไชยพล ผู้ใหญ่บ้านพรหมมินทร์ พวงมาลา และ พ่อคำ นิลดาทิพย์ เกี่ยวกับเรื่อง “จิต” หรือในชุมชนนี้ เชื่อว่ามีการกระทำบางประการอาจก่อให้เกิดผลเสียหาย หรือเป็นการไม่เหมาะสม และเป็นสิ่งไม่ควรกระทำ จิต ที่ชาวบ้านยึดถือเป็นหลักได้แก่

- การย้ายประตูบ้านเรือน
- การย้ายเตาทำอาหารหลักของครอบครัว
- การฝังเสาเรือนกลับหัว
- การถมบ่อน้ำ หรือปลูกบ้านคร่อมบ่อน้ำ
- การสร้างบ้านหลังคาแหล่อกันหรือชนกัน
- การนำไม้บ้านเก่ามาต่อเติมบ้าน

ลาวดี และลาวร้าย ชาวบ้านมีความเชื่อในปรากฏการณ์บางอย่างว่าเป็นสิ่งบอกเหตุในอนาคตว่าดีหรือร้าย เช่น หากฝันว่าฝันหลุนั้นจะต้องไม่บอกให้ใครรู้ และให้เข้าป่าล่าสัตว์จะได้ผลดี เป็นต้น ส่วนปรากฏการณ์ที่บอกกลางร้ายที่มักเป็นที่เชื่อถือกัน เช่น จิ้งจกร้องทักก่อนออกบ้าน ข้าวที่นึ่งเปลี่ยนเป็นสีแดงระเรื่อ นกป่าบินเข้ามาเกาะในบ้าน

นอกจากนั้นชุมชนยังมีพิธีกรรมสำคัญอื่น ๆ ที่กระทำในสังคมของหมู่บ้านนี้เสมอ และมีความผูกพันกับศาสนาพุทธ และการเคารพวิญญาณบรรพบุรุษ เช่นเดียวกับชุมชนชาวเหนือทั่วไป เช่น

- พิธีผูกขวัญเด็กเกิดใหม่
- พิธีบวชลูกแก้ว (บวชนาค)
- พิธีแต่งงาน
- พิธีศพ
- พิธีบายศรีสู่ขวัญ
- พิธีฮ้องขวัญ
- พิธีขึ้นบ้านใหม่
- การทำพิธีกรรมนั้นมักจะทำพิธีที่บ้านของเจ้าของบ้าน ยกเว้นเป็นพิธีกรรมด้านสังคมในภาพรวม ซึ่งมักจะใช้บริเวณวัด

กิจกรรมประเพณีของชุมชนแม่กำปองนั้นมีการดำเนินการตลอดทั้งปี กิจกรรมส่วนมากเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อในพุทธศาสนา และความเชื่อท้องถิ่นที่มีสีสัน ความรื่นเริง ความเพลิดเพลิน และสามารถถ่ายทอดความเข้าใจ ชาวซึ่งในความหมายที่แฝงอยู่ใน พิธีกรรม ในแต่ละพิธีกรรม และประเพณีของชุมชน ชาวบ้านจะแต่งกายตามแบบของพื้นถิ่น และให้เหมาะสม และบางครั้งอาจแตกต่างกันในแต่ละพิธีกรรม และประเพณี ดังนั้นหากนักท่องเที่ยว จะไปท่องเที่ยวในช่วงที่ชาวบ้านจัดพิธีกรรม และประเพณีต่าง ๆ จะทำให้นักท่องเที่ยวได้เห็น ถึงวิธีการแต่งกายตามแบบอย่างของชาวพื้นถิ่นที่มีการพัฒนาขึ้นตามยุคสมัย ตลอดจนการประดับ ตกแต่งสถานที่ที่ประกอบพิธีกรรม และพิธีกรรมที่ถ่ายทอดความเชื่อของพื้นถิ่นที่น่าสนใจ สิ่งเหล่านี้เป็นจุดสำคัญที่เป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกสิ่งหนึ่ง

4.2.4 ความเป็นอยู่

1. อริยาศัย และอุปนิสัย

โดยทั่วไปชาวบ้านแม่กำปอง เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ที่อ่อนน้อมถ่อม

ตนให้

เกียรติแก่แขกผู้มาเยือน นับถือผู้อาวุโส และผู้ที่มีความรู้ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ที่ด้อยกว่าตน และช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เห็นได้จากพฤติกรรมที่ประพฤติปฏิบัติกันจนกลายเป็น วัฒนธรรม เช่น

- การเอามือ หรือเรียกว่าการลงแขก ชาวบ้านจะช่วยเหลือกันในการทำงานของเพื่อนบ้าน เช่น การสร้างบ้าน การเก็บผลผลิตทางการเกษตร ถึงแม้ในปัจจุบันจะมี คำนิยมในการจ้างแรงงานในการทำงานอย่างมากมายในหมู่บ้าน วัฒนธรรมการเอามือยังมีการ ปฏิบัติในวงหมู่ญาติมิตรสนิท และขึ้นอยู่กับข้อตกลงที่จะช่วยเหลือกัน

- การแบ่งปันอาหาร ชาวบ้านทั่วไปมักจะนำอาหารที่ตนทำที่ คิดว่าอร่อย และมีจำนวนมากพอที่จะแบ่งปัน มา “สู่กันกิน” (แบ่งปัน) ให้แก่เพื่อนบ้านญาติมิตร อยู่เสมอ ผู้ได้รับจะคืนภาระที่ใส่กลับคืนมาโดยไม่ต้องล้าง พ่อบุญส่ง ไชยพล (2545)เล่าว่า หากบ้านใดมีโคตกลูก เจ้าของโคจะนำรกโค ที่ชาวบ้านถือว่าเป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อ สุขภาพ และมีรสอร่อยมากมาแบ่งปันกับญาติมิตร และเพื่อนบ้าน

- การร่วมช่วยงานทางสังคม และศาสนาโดยไม่รับ ค่าจ้าง ในชุมชนนี้ หากมีการขอร้องจากผู้นำชุมชน หรือกลุ่มเพื่อนบ้านเพื่อร่วมกันทำงานเพื่อ ผลประโยชน์ของชุมชนไม่ว่าจะเป็นงานพัฒนาสังคม และงานด้านศาสนา เช่นการขอให้มาร่วม

กันทำความสะอาดบริเวณในชุมชน การซ่อมแซมสาธารณสมบัติ การมาร่วมกันทำกิจกรรมศาสนา และการทำแนวกันไฟไหม้ป่า เป็นต้น

2. การแต่งกาย

การแต่งกายนั้นในปัจจุบัน ชาวบ้านโดยทั่วไปในชุมชนนี้จะแต่งกายเหมือนชาวชนบทเมืองเหนือทั่วไปที่เป็นการแต่งกายจากเสื้อผ้าที่หาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป เพราะชาวบ้านต้องเดินทางเข้าออกระหว่างสวนป่ากับหมู่บ้านอยู่เสมอ และในขณะที่ทำงานในสวนเมือง ชาวบ้านก็มักจะใส่เสื้อแขนยาว กางเกงขายาวทั้งชาย และหญิงเพราะจะทำให้มีความคล่องตัว และเหมาะสมในการทำงานในพื้นที่ที่สูงชัน ในขณะที่ผู้สูงอายุยังนิยมการแต่งกายแบบพื้นเมือง โดยเพศหญิงจะแต่งกายด้วย “ผ้าซิ่น” (ผ้าถุง) เสื้อผ้าฝ้าย ผู้ชายใส่ชุดม่อฮ่อม และเสื้อผ้าฝ้าย ทั้งขณะที่อยู่กับบ้าน และในชุมชน แต่สิ่งที่น่าชื่นชมคือการที่ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจ และมีความตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกายที่สวยงามของตน และพร้อมใจที่จะแต่งกายแบบชาวเหนืออย่างเต็มรูปแบบในพิธีกรรมทางศาสนา และกิจกรรมสำคัญทางวัฒนธรรมชุมชนอยู่เสมอ อีกทั้งประชาชนในชุมชนนี้ทุกครอบครัวที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนา ดังนั้นจึงมีพิธีกรรมตามความเชื่อในศาสนาตลอดทั้งปี ตลอดจนชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีนักท่องเที่ยว และแขกบ้านเมืองมาเยี่ยมชมอยู่เนือง ๆ จึงต้องมีการจัดพิธีต้อนรับอยู่เสมอ และในการนี้ผู้ที่ร่วมในพิธีต้อนรับก็จะมี การแต่งกายแบบชาวเหนือ จึงเป็นโอกาสที่นักท่องเที่ยวอยู่ในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มาท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ จะสามารถสังเกตเห็นว่าการแต่งกายของชาวบ้านนี้มีการปรับเปลี่ยนสอดคล้องกับวิถีชีวิตพื้นถิ่น เช่น

การแต่งกายไปทำงานในสวนนั้น ทั้งชาย และหญิงมักจะใส่กางเกงขายาว และเสื้อแขนยาว สวมรองเท้าที่มีคิซิดตะมัดตะแมงเหมาะแก่การปีนป่ายพื้นที่สวนเมืองที่ลาดชัน อีกทั้งป้องกันการขีดข่วน และอันตรายจากแมลง สัตว์เล็ก พร้อมทั้งสวมหมวกปีกไม้ใฝ่สาน บางคนมีผ้าขาวม้าช่วยคลุมหน้ากันแดด

การแต่งกายอยู่กับบ้านนั้นชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดผ้าพื้นเมือง ฤดูร้อนผู้หญิงจะสวมใส่ผ้าถุง (ผ้าซิ่น) ผู้ชายสวมใส่เสื้อผ้าฝ้ายบางหรือเสื้อม่อฮ่อม

การแต่งกายร่วมพิธีกรรม การไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งมักจัดที่วัด และมีประจำกันแทบทุกเดือนนั้น ชาวบ้านถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญ ดังนั้นชาวบ้านจึงแต่งกายในชุดเมืองเหนือ นักท่องเที่ยว จะสามารถพบเห็นได้ทุกฤดู โดยเฉพาะวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ทำบุญถวายสลาก วันปีใหม่ หรือสงกรานต์ วันลอยกระทง ฯลฯ และหากกลุ่มนักท่องเที่ยวได้มีการประสานงานล่วงหน้า ก็จะทำให้ชุมชนได้มีการเตรียมการจัดการเลี้ยงต้อนรับตามแบบพิธีของชุมชน นักท่องเที่ยวก็จะได้เห็นการแต่งกายที่หลากหลายทั้งแบบพื้นเมือง และการแต่งกายแบบไทย

ล้านนาแบบต่าง ๆ พร้อมทั้งการแสดงทางวัฒนธรรมที่เยาวชน และกลุ่มศิลปินท้องถิ่นร่วมกัน จัดแสดงต้อนรับผู้มาเยือนอย่างน่าประทับใจ

3. การสร้างที่อยู่อาศัย

ลักษณะของบ้านที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน มีรูปลักษณะไม่เหมือนชาวเหนือดั้งเดิม แต่มีลักษณะเหมือนชาวเหนือทั่วไปที่มีขนาดเล็ก และมักปลูกเป็นบ้านสองชั้นเนื่องจากชุมชนนี้ มีเนื้อที่เหมาะสำหรับการสร้างที่อยู่อาศัยอย่างจำกัด การสร้างที่อยู่อาศัยยังคงยึดรูปแบบวิธีการสร้างบ้านแบบเมืองเหนือที่มี “ป่องลม” หรือช่องลม⁶ ยังมีความเชื่อเรื่องในเรืองเสาหลักของบ้านที่เรียกว่าเสาพญา และเสานาง ซึ่งเสาทั้งสองจะอยู่ในห้องนอนอันเป็นพื้นที่ส่วนในอันเป็นที่พักอาศัยของสมาชิกครอบครัว ก่อนจะเริ่มสร้างบ้านจะมีการทำพิธีไหว้ท้าวทั้ง 4 ด้วยการทำ “สะตวง”⁷ จำนวน 6 ใบ นำผักไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น หมาก ข้าว พลุ พริก เกลือ กกล้วย อ้อย ขนุน มะเขือพวง อาหารคาวหวานของต่าง ๆ อย่างละ 4 ชิ้นมาใส่ในกระทง 5 ใบ พร้อมกับปักธงเล็กที่เรียกว่า “จ้อ” จำนวน 4 อัน ใส่ในแต่ละสะตวงแล้วจึงนำสะตวงมาวางบนอั้งไม้ไผ่ทั้ง 5 ใบ และวางบนดิน 1 ใบ หลังจากนั้นผู้อาวุโสจะกล่าวคำขออนุญาตใช้พื้นที่ในการสร้างที่อยู่อาศัย และอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาปกป้องรักษาผู้ที่สร้างบ้าน และผู้ที่อยู่อาศัย จากนั้นจึงจะสามารถใช้พื้นที่นั้นในการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยได้ โดยเริ่มจากการปรับพื้นที่ ขุดหลุม และลงเสาหลักคือเสาพญา และเสานางตามลำดับ การลงเสานี้ที่เรียกกันว่า ปกเสา จะต้องมีการปักเสาเสียน กิจกรรมที่ประกอบในพิธีที่สำคัญ คือการทำไม้ไขว้เพื่อยกหัวไม้ทั้งสองไม่ให้วางบนพื้นเหมือนเสาอื่น พร้อมกับนำกระสวยดอกไม้ และใบไม้มงคล เช่น ใบอ้อย ใบกล้วย และใบมะพร้าว มามัดด้วยด้ายสายสิญจ์ตรงบริเวณที่ค่อนข้างไปทางหัวเสาทั้งสองแล้วผู้อาวุโสจึงจะกล่าวอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) มาปกป้องคุ้มครองครอบครัวผู้อยู่อาศัย เมื่อเสร็จพิธีจึงทำการปักเสา⁸ และดำเนินการสร้างบ้านตามปกติทั่วไปได้

ประเด็นความน่าสนใจในเรื่องที่อยู่อาศัยต่อนักท่องเที่ยวจะอยู่ที่ลักษณะการปลูกบ้านของชาวบ้านนี้ยังคงเอกลักษณ์ของบ้านชาวเมืองเหนือดั้งเดิมผสมผสานกับเทคนิคการสร้างบ้านสมัยใหม่ หากแต่ขนาดของบ้านทั่วไปนั้นมักมีขนาดเล็กที่เหมาะสมกับการปลูกอยู่ติดกันในที่ราบช่องแคบ ๆ ตามบริเวณซอกหิน สันเนินที่ลดหลั่นกันไป มีเส้นทางเดินคดเคี้ยวเชื่อมต่อกันมีการปลูกดอกไม้สวยงามในบริเวณบ้าน และถนนกลมกลืนไปกับภูมิทัศน์ธรรมชาติอันเป็นทัศนียภาพที่สวยงาม และสดชื่นเหมาะแก่การพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว และพักค้างคืนใน

⁶ ช่องลมที่เป็นบานเลื่อน

⁷ เป็นภาชนะใส่ของบูชาทำด้วยกาบกล้วยลักษณะรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดที่มีความกว้างแต่ละด้านประมาณ 4 นิ้ว

⁸ นำเสาหลุม และฝังเสา

ครอบครัวของชาวบ้านทั้ง ในฤดูร้อนก็มีอากาศที่เย็นสบาย และในฤดูหนาวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ที่ต้องการสัมผัสกับความหนาวเย็น

การบอกเล่าจากผู้ใหญ่บ้านพรหมมินทร์ พวงมาลา (2545) กล่าวว่า เอกลักษณะของการสร้างบ้านไม้แบบชาวเมืองเหนือที่มีวัสดุในการปลูกสร้างหลักที่เป็นไม้ และปลูกใกล้ซัดตาด ๑ กันเป็นกลุ่มเหลื่อมเป็นชั้น ๆ ตามความลาดชันของไหล่เขานำแปลกตาสวยงามนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น จึงมีผู้คนต่างให้ความสนใจ และอยากที่จะมาท่องเที่ยวพักอยู่อาศัย ชุมชนจึงพยายามส่งเสริมแนวคิดที่อนุรักษ์บ้านแบบชาวเหนือ ดังนี้

1. พยายามที่จะไม่ขายที่ดินให้แก่นายทุน หรือคนภายนอกที่ไม่มี ความเข้าใจ และยอมรับแนวคิดด้านวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม หากมีความจำเป็น และมีความต้องการ จะขาย ก็จะพยายามที่จะขายให้ชาวบ้านในหมู่บ้าน และญาติมิตร หรือเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่มีความ เข้าใจในวัฒนธรรมพื้นถิ่น และการยอมรับการอยู่ร่วมกันเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว

2. ส่งเสริมให้ปลูกบ้านแนวอนุรักษ์ที่สร้างด้วยไม้ และไม่บุกรุกที่ป่า อนุรักษ์ หรืออยู่ในสถานที่ปรุบางในทางนิเวศวิทยา

3. หากมีการขายที่ดินให้คนภายนอกชุมชนไปแล้ว และผู้ที่เข้ามาอยู่ อาศัยใหม่จะมีการสร้างสถานที่อยู่อาศัยหรือสิ่งก่อสร้าง ในการนี้ จะให้ผู้นำชุมชนได้มีโอกาสสร้าง ความเข้าใจแก่ผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ และขอความร่วมมือที่จะสร้างบ้านเชิงอนุรักษ์

4. การยังชีพ และความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย

ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน นก และไก่บ้านหรือไก่ป่าเปรียบเสมือนนาฬิกา ปลูก ที่จะปลูกชาวบ้านในทุกเช้าเพื่อเตรียมตัวจัดเตรียมอาหารอุปกรณ์ และเครื่องมือเพื่อ ออกไปทำงานในสวนเมียง ชาวบ้านส่วนมากจึงไม่มีนาฬิกาปลูก แต่ทุกครอบครัวจะตื่นแต่ยามเช้า เสมอ

ชาวบ้านยังยึดถือวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อนในการดำรงชีวิตโดยการบริโภคสิ่ง ที่หาได้ในท้องถิ่นจากการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ และหาอาหารจากป่าหรือสวนเมียงรอบ ๆ หมู่บ้าน อาจมีการบริโภคอาหารบางส่วนที่มาจากนอกชุมชนใกล้เคียงผ่านร้านค้าเล็กซึ่งมีเพียง 2 แห่งใน ชุมชน หรือซื้อมาเก็บไว้เองเมื่อเข้ามาในตัวเมือง รายได้หลักของชุมชนที่นำมาใช้จ่ายเพื่อการยังชีพ ส่วนใหญ่มาจากการขายเมียงที่ปลูกไว้รอบ ๆ ชุมชนมีบริเวณพื้นที่กว้างขวาง ชาวบ้านมีวิถีชีวิต ผูกพันกับสวนเมียงตลอดทั้งปี มีช่วงเวลาเก็บเมียงถึง 4 ครั้งต่อปี ตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงเดือน ธันวาคม ในขณะที่ไม่ได้มีการเก็บเมียง ชาวบ้านก็มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำเมียงอยู่ ตลอดเวลา เช่น การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทำเมียง เช่นการจักตอก จัดเตรียมถั่งนึ่ง ถั่งหมัก

และพื้นสำหรับนั่งเมียง เป็นต้น อีกทั้งมีการปลูกเสริมซ่อมแซมต้นเมียง การบำรุงต้นเมียง และกำจัดวัชพืชในป่าเมียงซึ่งจะต้องทำทุกระยะหลังจากการเก็บเมียง กิจกรรมเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านที่ทำอาชีพผลิตเมียง ต้องเดินเข้าออกระหว่างบ้านกับสวนป่าเมียงตลอดทั้งปี วิถีชีวิตนี้หาได้ในชุมชนอื่นได้ยากมาก นับว่าเป็นชุมชนที่มีครอบครัวปลูกเมียงที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง และมีการปลูกสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

ชุมชนยังคงมีศักยภาพอย่างเต็มเปี่ยมที่จะสืบทอด และยึดถืออาชีพนี้ต่อไป ตราบเท่าที่ประชากรล้านนาในชนบททั่วไปยังมีผู้นิยมบริโภคเมียงเป็นประเพณีในการต้อนรับแขกที่มาเยือนในครัวเรือน และในพิธีต่าง ๆ ของชุมชน หรือยังนิยมบริโภคเมียงหนึ่งเป็นของว่างของชาวชนบท ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน แนวโน้มของคนรุ่นใหม่จะไม่นิยมบริโภคเมียงเป็นของว่างกันแล้ว ทำให้ความต้องการเมียงลดลงมาก เป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านหลายครอบครัวที่ปลูกเมียงกระจัดกระจายในชุมชนอื่นหลายแห่งต่างเลิกปลูกชาเมียงไปก็ตาม แต่กลับทำให้ตลาดรับซื้อชาเมียงต่างหันมาซื้อเมียงจากแหล่งผลิตชาเมียงแหล่งใหญ่ในหมู่บ้านนี้ ซึ่งมีความแน่นอนในเรื่องคุณภาพ และปริมาณมากกว่าชุมชนอื่น ชุมชนจึงเชื่อว่า ตลาดเมียงจะยังมีความต้องการเมียงจำนวนมากพอที่ ชุมชนนี้สามารถปลูกเมียงเพื่อยังชีพอีกต่อไปได้อีกหลายสิบปี ถึงกระนั้นชาวบ้านในชุมชนนี้ก็มิได้ละเลยที่จะชวนขวายเป็นอาสาสมัครทำสิ่งใหม่ขณะในที่มีโอกาสสำหรับการเรียนรู้ และปรับตัว

การยังชีพด้วยการปลูกเมียงในรูปแบบวนเกษตร (Agro - forestry) รูปแบบ วนเกษตร คือการทำเกษตร ในพื้นที่ป่าไม้ใหญ่ เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้วว่าเป็นวิธีการทำการเกษตรเชิงอนุรักษ์ที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง การปลูกเมียงผสมผสานกับการปลูกผลไม้ พืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ในป่าหรือปลูกสลับไปกับพรรณไม้ท้องถิ่นนี้ นับว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดีเยี่ยม เพราะการปลูกเมียงลักษณะนี้ต้องพึ่งพาความสมบูรณ์ของป่าไม้แวดล้อมรอบ ๆ ป่าเมียงที่ต้องมีต้นไม้ธรรมชาติ และต้นไม้ใหญ่เป็นพี่เลี้ยงที่คอยเป็นร่มเงาอุ้มความชื้น และให้สารอาหารจากซากศพจากใบไม้กิ่งไม้ การปลูกเมียงจึงไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอื่นใด อีกทั้งต้นเมียงเป็นพืชยืนต้นที่มีอายุยาวนาน มีลักษณะต้นตรงพุ่มที่ขนาดเล็กขนาดความสูงไม่เกิน 2 เมตร มีโครงสร้างของรากกระจายตามผิวดินทำให้เหมาะแก่การยึดเกาะป้องกันการชะล้าง และพังทลายของหน้าดิน การเก็บผลผลิตจากเมียงนั้น จะเก็บเฉพาะยอดอ่อน เว้นระยะการเก็บเมียงเป็น 4 ระยะ ทำให้ต้นเมียงสามารถพักฟื้นได้ทัน อีกทั้งในการเก็บใบเมียงแต่ละครั้งจะเด็ดเอาเพียงบางส่วนของใบเมียง และเหลือจุกใบไว้จึงทำให้ต้นเมียงสามารถเจริญเติบโตได้ดีต่อไป จากการพูดคุย และการสังเกตเห็นต้นผลไม้หลายชนิดขนาดใหญ่อายุราว 5 - 10 ปีขึ้นทั่วไปในป่าเมียง ทำให้ทราบว่าชาวบ้านใน

หมู่บ้านนี้ได้มีการปลูกผลไม้บนนาพันธุ์แรกในสวนเมื่อกันนานหลายปีแล้วผลไม้เหล่านั้นสามารถให้ผลนามาบริโภค และขายเป็นรายได้เสริม เช่น มะม่วง ลิ้นจี่ เป็นต้น ในขณะที่หลายครอบครัวก็ได้มีการทดลองปลูกต้นกาแฟเป็นพืชรายได้เสริม โดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการหลวงตีนตก กาแฟเป็นพืชพรรณอีกชนิดหนึ่งที่เหมาะสมกับพื้นที่ บนภูเขาสูงชัน เป็นพืชที่ต้องการแสงแดดน้อย ต้องอาศัยร่มไม้ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นไม้ที่ขึ้นตามธรรมชาติ หรือต้นผลไม้ต่าง ๆ ที่ปลูกเพื่อบังร่มเงา ต้นไม้เหล่านี้ต่างให้ประโยชน์ทั้งให้ผลแก่ผู้ปลูกแล้วยังเป็นเสมือนพรรณไม้ที่เลี้ยงที่เก็บความชุ่มชื้น และผลิตสารอาหารแก่กาแฟเช่นเดียวกับที่ได้กระทำแก่ต้นชา การปลูกกาแฟจึงมีความคล้ายกันในการจัดการดูแลใกล้เคียงกับการปลูกเมี่ยงที่ชาวบ้านสามารถเรียนรู้ได้ง่าย นอกจากนั้น การปลูกกาแฟยังเหมาะกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีพื้นที่เพาะปลูกเป็นป่าใหญ่ห้อมล้อมที่อยู่อาศัย สามารถเดินทางไปมาเข้าออกสวนป่า และที่อยู่อาศัยได้วันละหลาย ๆ ครั้ง ถึงแม้ว่าแนวโน้มของการปลูกเมี่ยงในอนาคตที่ห่างไกลอาจจะค่อย ๆ ลดน้อยลง แต่วิถีชีวิตของคนทำสวนป่าเมี่ยงที่ได้สร้างภูมิปัญญาในการปรับวิธีการปลูกเมี่ยงแบบ ผสมผสานกับพรรณไม้ และผลไม้อื่น รวมทั้งต้นกาแฟ หรือแม้แต่ชาพันธุ์ดีเพื่อดื่ม จะยังคงดำเนินต่อไปได้อย่างแน่นอน ชาวบ้านทราบว่า ป่าไม้มีความสำคัญต่อการปลูกชาเมี่ยง และพืชพรรณไม้อื่น ๆ ดังนั้นชาวบ้านจึงคอยปกป้องป่าไม้โดยวิธีการอนุรักษ์นานาประการ รวมไปถึงการทำแนวกันไฟป่า และการบวชต้นไม้เพื่อไม่ให้มีผู้ลักลอบตัดไม้ จากการบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนนี้ได้ประยุกต์ความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนานำมาใช้ในการพิทักษ์ป่าไม้ โดยจะมีการจัด พิธีบวชต้นไม้ตามพิธีพุทธศาสนาแล้วนำจีวรของพระสงฆ์พันรอบ ๆ ต้นไม้ที่ทำการบวช ในชุมชนนี้จะบวชต้นไม้ใหญ่ และต้นไม้ปานกลางที่เป็นไม้ที่มีคุณค่าประมาณ 250 ต้นในเดือนพฤษภาคม 2545 การทำเช่นนี้ทำให้ผู้ที่คิดจะตัดไม้เหล่านั้นเกิดความเกรงกลัวบาป และไม่กล้าตัดไม้ หลังจากการบวชต้นไม้เหล่านั้น ในปัจจุบัน (มิถุนายน 2547) ก็ยังพบว่าไม่มีใครกล้าตัดไม้เหล่านั้นเลย

การผลิตเมี่ยง และปลูกสวนเมี่ยงในป่า พร้อม ๆ กับการรักษาป่าไม้ชุมชนไปด้วยเป็นสิ่งที่ชาวบ้านแม่กำปองทุกคนผูกพัน และกระทำสืบทอดกันมานับร้อยปีมาจนถึงปัจจุบันสิ่งนี้ได้ค่อย ๆ บ่มเพาะวิถีปฏิบัติ นิสัย และกลุ่มพฤติกรรมสืบเนื่องของชาวบ้าน กลุ่มคนเหล่านี้เป็นคนที่มิพื้นเพจากคนเมืองที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มในจังหวัดเชียงใหม่ และได้ค่อย ๆ เรียนรู้ และแสวงหาวิธีปรับตัวของเขาเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในพื้นที่เขาสูงที่มีความสูงแตกต่างจากที่เคยอยู่บนพื้นเมตร พร้อมกันนั้นเขาได้ปรับธรรมชาติแวดล้อม และสร้างสิ่งประดิษฐ์นานาประการให้ สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของเขาขึ้นอีกรูปแบบหนึ่ง อันเป็นรูปแบบจำเพาะพื้นถิ่น สิ่งนี้จึงเป็น วิถีชีวิตที่มีอัตลักษณ์ที่พิเศษ และเป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นหายาก สิ่งที่เป็น

เรื่องที่คุณเคยธรรมดาเรียบง่ายของชาวบ้านแม่กำปอง กลุ่มเล็ก ๆ จึงเป็นเรื่องที่แปลก น่าที่จะมาเรียนรู้สัมผัส วิถีชีวิตเหล่านี้ จึงเป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่ง ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ที่น่าสนใจในด้านวัฒนธรรมแล้ว ยังจะได้รับการผ่อนคลาย และความสุขสดชื่นเพลิดเพลินกับบริบทสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่สวยงามของท้องถิ่น อันเป็นเป้าหมายสำคัญอันหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.2.5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- การผลิตเครื่องมืออุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งที่น่าสนใจ และน่าชมในความเหมือน และความแตกต่างไปจากชุมชนนี้อีกอย่างหนึ่งคือ การที่ชาวบ้านแห่งนี้ได้สะสมภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำมาสร้างสรรค์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เรียบง่ายเพื่อการดำรงชีพ และเพิ่มความสะดวกสบายในการทำงาน โดยการพึ่งตนเอง นอกเหนือจากการสร้างบ้านด้วยความสามารถร่วมกันของคนในชุมชนเองแล้ว ชาวบ้านยังมีความสามารถที่จะทำ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกเอง อันได้แก่ เติง โต๊ะ เก้าอี้ เตาตั้งเมียง และถังไม้ตั้งเมียง ตะกร้าเก็บเมียง ก่องข้าว สุ่มเลี้ยงไก่ ไม้กวาด ขันโตก ตลอดจนเครื่องดนตรีพื้นเมืองบางชิ้น เช่น สะล้อ ซอ ซึง ขลุ่ย กลอง และ เครื่องมือเครื่องใช้เหล่านี้ บางส่วนทำอย่างง่าย ๆ เพียงเพื่อใช้เองในชุมชน จึงไม่มีการประดิษฐ์ที่เน้นความสวยงามอย่างใดก็ตาม ชาวบ้านหลายครอบครัวก็สามารถขายสิ่งประดิษฐ์ของตนเป็นรายได้เสริมได้ และบางครอบครัวสามารถรวมกลุ่มกัน ผลิตเพื่อขายเป็นรายได้เป็นกอบเป็นกำ เช่น กลุ่มสานกระเช้าใส่ไข่ต้มจำนวนมาก เพื่อส่งไปขายให้สถานที่ท่องเที่ยวที่ท่องเที่ยวในอำเภอสันกำแพง และการทำเครื่องเรือนไม้ไผ่ราคาถูกที่มีผู้มาเที่ยวชมมักจะซื้อกลับไปใช้อยู่เสมอ

การผลิตเครื่องมือ และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกของชาวบ้านนี้ นับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่สร้างความประหลาดใจสำหรับนักท่องเที่ยวยิ่งนัก อันเนื่องจากเขาเหล่านั้นมักมาจากชุมชนอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องมือผลิตที่ทันสมัย และซับซ้อนราคาแพงในการผลิตสิ่งของเครื่องมือ และอุปกรณ์ ซึ่งต่างกับสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้เห็นขณะเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านนี้ และประจักษ์ใน ภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สามารถนำวัสดุธรรมชาติมาประดิษฐ์มาดัดแปลงตกแต่งให้เป็นอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ โดยวิธีหัตถกรรมที่ใช้เครื่องมือที่เรียบง่ายผนวกกับความอดทน และความสามรถเชิงศิลป์พื้นถิ่น จนทำให้เกิดผลงานที่สวยงาม และใช้งานได้อย่างดี การผลิตที่ใช้วัสดุ ธรรมชาติด้วยภูมิปัญญาพื้นถิ่นเหล่านี้ ถึงแม้จะผลิตผลงานออกมาได้จำนวนไม่มาก และใช้เวลาในการผลิตแต่กลับมีคุณค่าในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวจึงให้ความสนใจ

และ ฟังพอใจในผลิตผลอันเป็นผลพวง เป็นรูปธรรม และทรงคุณค่าของการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย เหล่านี้จึงเป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกประการหนึ่ง

- ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ และจัดการทรัพยากรของชุมชนตามวิถีวัฒนธรรม นั้น สามารถสรุปเป็นหัวข้อดังนี้

1. การกำหนดแบ่งพื้นที่ของวัฒนธรรม และการจัดการของชุมชน สามารถแบ่งได้ 3 รูปแบบตามลักษณะของการใช้ ดังนี้

1.1 พื้นที่อยู่อาศัย

ผู้ใหญ่บ้าน พรหมมินทร์ และภรรยาตลอดจนพระอธิการเฉลิม แสนคำมงคล (2545) ได้เล่าถึงการมาตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านทั้งหมดจะเป็นชาวบ้านที่มาอยู่อาศัยดั้งเดิม แล้วจึงขยายวงศัพพันธุ์มีลูกหลานสืบต่อไป เมื่อมีการแยกครอบครัว ก็จะมีการแบ่งพื้นที่อยู่อาศัย และปลูกบ้านใหม่อยู่ในละแวกเดียวกันกับญาติพี่น้อง ด้วยเหตุนี้จึงพบได้ว่าในบางปางเป็นญาติพี่น้องกันเกือบทั้งหมด ที่สร้างบ้านอยู่ใกล้กันเป็นกลุ่ม ๆ หรือขยายออกไปบริเวณชายบ้านในพื้นที่ป่าใช้สอยที่เป็นของต้นตระกูลในบริเวณใกล้ ๆ ชาวบ้านมักจะไม่ได้ขยายรูก้าเข้าไปในเขตป่าใช้สอยอันเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ชันมาก หรืออยู่ห่างไกล ผู้นำชุมชนจะให้ความพยายามอย่างมากที่จะไม่ให้ ชาวบ้านชายที่ดินที่อยู่อาศัยที่เป็นสิทธิ์ถือครองที่เป็นที่ยอมรับกันในทางวัฒนธรรมให้แก่คนนอกชุมชน (ซึ่งตามกฎหมายชาวบ้านไม่มีสิทธิ์อย่างถาวร มีแต่เพียงสิทธิในที่ทำกิน และสร้างที่อยู่อาศัยเท่านั้น พื้นที่ทั้งหมดของชุมชนยังเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้) ในทางการบริหารจัดการนั้นฝ่ายปกครองในหมู่บ้านจึงได้มีการกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็น 6 กลุ่มโดยแบ่งตามสภาพชุมชน และภูมิศาสตร์คือ กลุ่มบ้านปางนอก ปางกลาง ปางขอน ปางโตน ปางใน 1 และปางใน 2

1.2 พื้นที่ป่าใช้สอย

พื้นที่ส่วนนี้เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านแต่ละตระกูลได้ยึดครองเอาเป็นที่ทำกินปลูกเมียงสืบทอดกันมานับนาน การใช้พื้นที่เหล่านั้นมักจะไม่มีการแบ่งสิทธิในพื้นที่ให้แก่พี่น้องอย่างชัดเจน แต่จะใช้พื้นที่ในลักษณะที่ร่วมกันทำงาน เวลาเก็บใบเมียงก็สามารถเลือกเก็บได้โดยไม่จำกัด เนื่องจากแต่ละตระกูลนั้นมีพื้นที่จับจองโดยวัฒนธรรม และปลูกป่าเมียงต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานร้อยปีทำให้มีพื้นที่ที่กว้างขวางเพียงพอ ผู้ใหญ่บ้านพรหมมินทร์ พวงมาลา (2545) ได้ให้ข้อมูลว่า พื้นที่ใช้สอยในลักษณะนี้เป็นพื้นที่ที่มีจำนวนมากที่สุด คือมีประมาณร้อยละ 75 ของพื้นที่ป่าทั้งหมด พื้นที่ป่าส่วนนี้ชาวบ้านสามารถหาของป่า ตัดไม้ป่ากิ่งเล็กมาทำฟืนได้

1.3 พื้นที่ป่าอนุรักษ์

พื้นที่ส่วนนี้เป็นพื้นที่ป่าที่อยู่นอกเหนือจากพื้นที่ป่าใช้สอยออกไป ซึ่งส่วนมากจะอยู่ในบริเวณป่าคอนไต้ และตอนเหนือของหมู่บ้าน ป่านี้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปทำการเพาะปลูกหรือตัดไม้หรือนำเอาพรรณไม้ออกมาจากป่าได้

2. การดูแลพื้นที่ป่า และสัตว์ป่า

ข้อมูลสรุปจาก ผู้ใหญ่บ้านพรหมมินทร์ พวงมาลา (2545) ซึ่งเห็นว่าเป็นโอกาสดีสำหรับชุมชนนี้ที่มีหน่วยงานพิทักษ์ป่า และจัดการป่าไม้หลายหน่วยงานของกรมป่าไม้ และโครงการหลวง เช่นหน่วยงานรักษาต้นน้ำ หน่วยงานคุ้มครองป่าแม่ลาย จุดตรวจไม้ และโครงการหลวงตีนตก อยู่ใกล้ชุมชน หน่วยงานเหล่านี้นอกจากให้คำแนะนำปรึกษาหารือ และให้ความรู้ในการดูแล และพิทักษ์ป่าอย่างต่อเนื่องแล้วบางหน่วยงานยังจัดงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่าง ๆ แต่สิ่งที่สำคัญมาก คือ การที่ชาวบ้านได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าด้วยตัวของตนเองเสมอ ถึงแม้กิจกรรมส่วนมากจะไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากหน่วยงานใด ๆ กิจกรรมเหล่านั้นบางอย่างเป็นแนวคิดใหม่ในการจัดการป่า ในขณะที่มีกิจกรรมอนุรักษ์ป่าหลายอย่างเป็นวิถีทางตามวัฒนธรรม อันมาจากภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมา นานาน กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ที่พบ มีดังนี้

- การตรวจดูแลป่าชุมชน เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนนี้มีวิถีชีวิตที่ต้องเดินเข้าออกในป่าเป็นประจำทุกวัน เพื่อดูแล และเก็บผลผลิตจากต้นเมี่ยงหรือของป่า ทำให้เขาสามารถเฝ้าระวัง และดูแลต้นไม้ป่าเหล่านั้นด้วย

- การทำแนวกันไฟ ชาวบ้านทุกครอบครัวจะร่วมแรงกันทำแนวกันไฟบริเวณสันเขาเป็นแนวยาวมีความกว้างประมาณ 4 เมตรรอบป่าอนุรักษ์ และป่าใช้สอยครอบคลุมบริเวณพื้นที่กว้างขวางทุกปี เพื่อป้องกันไม่ให้ไฟที่ไหม้จากนอกชุมชนลุกลามเข้ามาในบริเวณป่า ชุมชน

- การปลูกต้นไม้ขึ้นต้นในป่าอนุรักษ์ทุกปี ปีละประมาณ 800 ต้น โดยใช้ต้นไม้ท้องถิ่น พรรณไม้ที่นำมาปลูกมาก เช่น นางพญาเสือโคร่ง และไม้กฤษณาโดยการร่วมมือกับทางคณะครู นักเรียน และชาวบ้าน ให้มาร่วมในการปลูกต้นไม้ในป่าในแต่ละปี กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้พรรณไม้ และสัตว์ป่าของชุมชนนี้มีหลายวิธี ชาวบ้านเห็นว่าสิ่งที่ทำนั้นทำให้ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ขึ้นกว่าเดิม สังเกตได้จากการมีพรรณไม้หลากหลายและจำนวนมากยิ่งขึ้น การกระทำเหล่านี้มีส่วนทำให้มีปริมาณน้ำในห้วยมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนการอนุรักษ์สัตว์ถึงแม้ได้มีการรณรงค์อนุรักษ์กันบ้างแต่ชาวบ้านยังเห็นว่าจำนวนสัตว์ป่ายังไม่เพิ่มมากขึ้น และยังมีชาวบ้านบางส่วนทั้งในหมู่บ้านแม่กำปอง และหมู่บ้านข้างเคียงยังจับสัตว์ป่าอนุรักษ์บางพันธุ์มาบริโภค ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผู้นำหมู่บ้าน จึงคิดที่จะ

มีการวางแผนทำกิจกรรมรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้แก่ชาวบ้านให้เข้มข้นมากยิ่งขึ้น พร้อมกันนี้จะประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่นของรัฐสนับสนุนในการรณรงค์ในการอนุรักษ์สัตว์ป่าในหมู่บ้านข้างเคียง และจัดให้มีการสอดส่องดูแลป่าเพิ่มมากขึ้น เขาเหล่านี้เชื่อว่าวิธีการนี้จะทำให้มีสัตว์ป่าเพิ่มจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมอย่างหนึ่งที่ริเริ่มจะทำคือ การส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวควบคู่กันในชุมชน และป่าชุมชน กิจกรรมนี้นอกจากจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านแล้วยังจะช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้านมีความตระหนัก และจิตสำนึกในการอนุรักษ์สัตว์ป่าในภาพรวมมากขึ้น

- การปล่อยให้ต้นไม้อายุในป่าเมือง ในสวนเมืองจะมีพรรณไม้ธรรมชาติขึ้นปะปนในการทำสวนเมืองชาวบ้านปล่อยให้ต้นไม้อายุต่าง ๆ ขึ้นเพื่อบังแสงแดด คัด คั้น ให้ แก่ ต้นเมือง โดยเฉพาะไม้ที่อ้วนน้ำเช่น ไม้ค้ำซึ่งจะทำให้สิ่งแวดล้อมชุ่มชื้น อีกทั้งยังพยายามอนุรักษ์ป่าธรรมชาติขึ้นให้คงอยู่ในตอนบนของพื้นที่สวนเมืองเพราะทราบว่าป่าจะเป็นแหล่งน้ำ ความชุ่มชื้น และเป็นแหล่งมีเศษใบไม้ ต้นไม้ และซากพืชสัตว์ต่าง ๆ ที่จุสลายกลายเป็นธาตุอาหารสำหรับพืชถูกน้ำพัดพาลงมาเลี้ยงสวนเมืองเป็นอย่างดี

- ชาวบ้านจะอนุรักษ์ต้นไม้ที่สามารถอ้วนน้ำได้ดี หรือต้นไม้ใหญ่ไว้เพื่อสร้างความชุ่มชื้นให้แก่ป่าต้นน้ำ สวนเมือง และสำหรับชุมชน ต้นไม้ที่เป็นพรรณไม้ขนาดใหญ่สามารถสร้างความชุ่มชื้นให้แก่ป่าไม้เป็นรู้จักกันดี ได้แก่ ต้น “ไม้ค้ำ” ผู้ใหญ่บ้านเล่าว่าต้นไม้นี้บางต้นมีอายุยืนยาวมากกว่าร้อยปี มีขนาดของโคนต้นวัดเส้นรอบวงโคนต้นมีความยาวประมาณ 5 คนโอบรอบ ส่วนพรรณไม้ล้มลุกที่ขึ้นได้เร็ว และพื้นฟูป่าที่แห้งแล้งได้ดี และสามารถสร้างความชุ่มชื้น และอุดมสมบูรณ์ให้แก่ป่าได้ดีที่ชาวบ้านนิยมปลูก และอนุรักษ์ให้ขึ้นอยู่ในป่าชุมชน ได้แก่ ต้นกล้วย และต้นกล้วยป่า เป็นต้น

- การตัดไม้เพื่อนำมาทำเชื้อเพลิงนั้น ชาวบ้านจะเลือกตัดพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ในธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ไม้ลำไยป่า ไม้ทะโล้ซึ่งมีอยู่มากในป่าใช้สอย และเก็บเศษไม้แห้งมาใช้

- การตัดไม้เพื่อทำฟืนจะทิ้งต่อไว้ให้สูงประมาณ 50 เซนติเมตร และมักจะเลือกฤดูในการตัดไม้เพื่อทำฟืนในระหว่างเดือนธันวาคม และมกราคม เพาะ าะ จะ ทำ ใ ห้ ต้น ไม้ เหล่านี้สามารถแตกยอดเติบโตต่อไป การตัดไม้เพื่อนำมาทำฟืนนั้น ชาวบ้านจะเลือกตัดไม้จากพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติจำนวนมากในป่าได้แก่ ไม้ทะโล้ ไม้ห้า ไม้ก่อแดง ก่อตี ก่อเหล็ก ก่อเดือย ก่อแป้น ก่อตาหนู ก่อหมาก ก่อปุก ไม้ตางมัน ไม้บะกล้วยพญาลือ ไม้เอียน ไม้บะมือ

ไม้สะเลียมดง ไม้ตองหลาด ไม้แก ไม้ไค้มด ไม้กว้าง ไม้ลำขาว ไม้ผีเสื้อน้อย และผีเสื้อหลวง ไม้ลำไยป่า ไม้ขนอมอง ไม้ป่อง ไม้ไธ้ยงก ไม้กอดงขาว และกอดงแดง เป็นต้น ไม้ที่ชาวบ้านมักจะนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงมากที่สุดอันดับต้น ๆ ได้แก่ ไม้จำพวกไม้ก่อกชนิดต่าง ๆ อยู่ในป่าชุมชน มากกว่า 10 ชนิด ไม้ทะเล ไม้ลำไยป่า ไม้ผีเสื้อ และไม้ไค้ โดยชาวบ้านจะเลือกตัดเฉพาะกิ่งของต้นไม้ใหญ่ และหากเป็นต้นที่อยู่ไม่มากก็จะตัด และเหลือลำต้นตอสูงประมาณระดับเอวทิ้งไว้เพื่อให้สามารถแตกกิ่งก้านเติบโตต่อไปได้ การเลือกตัดต้นไม้ นั้นจะมีการเว้นระยะห่างกระจายออกไป รวมไปถึงใช้พื้นที่นั้นอย่างประหยัดโดยใช้กับเตาเศรษฐกิจที่พัฒนาขึ้นมาใช้เองที่มีประสิทธิภาพสูงราคาถูก สามารถเก็บความร้อนได้ดีเหมาะสำหรับการนั่งเมียง

เช่นเดียวกันชาวบ้านก็ได้เรียนรู้ที่จะหาพรรณไม้นานาพันธุ์อย่าง

หลากหลาย มาใช้ในการก่อสร้างทำที่อยู่อาศัย และเครื่องมือเครื่องใช้ และหาวิธีประยุกต์ความรู้ นำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทนกันได้ ไม้ที่นำมาใช้ในการนี้มีหลากหลายได้แก่ ไม้ทะเล ไม้จำปี ไม้จำปา ไม้ตุ้ม ไม้โยมป่า หรือมป่า ไม้จักไค้คั้น หรือกู่คั้น หรือทะเลหอม ไม้บะมือ ไม้ผีเสื้อหลวง ไม้ห้า ไม้หมี ซึ่งมีหลายชนิด เช่น หมีหลวง หมีหยอง หมีเหม็น (ชนิดหลังไม่นิยมนำมาทำบ้าน) ไม้ยาง ไม้ไผ่ (เฉพาะไม้ไผ่เองก็มีหลากหลายชนิด เช่น ไผ่ปลง ไผ่ลวก ไผ่ไร่ ไผ่ทอง ไผ่ลวกดำ ฯลฯ) ส่วนการเก็บอาหาร และสมุนไพรจากป่า นั้น ชาวบ้านจะเก็บสมุนไพรจากพืช และสัตว์หลากหลายพันธุ์ ซึ่งจะไม่เป็นเหตุที่ทำให้ พืชพรรณ และสัตว์นั้นลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว แต่ชาวบ้านนั้นมีภูมิปัญญาที่เกิดจากการสังเกต เรียนรู้ จดจำพันธุ์พืชสัตว์ คุณสมบัติเหล่านี้สะสมสืบทอดต่อกันมาอย่างมากมายเป็นที่น่าภูมิใจ การที่ชาวบ้านรู้จักหาพืชพรรณสัตว์ นานาชนิด จึงสามารถเก็บของป่าได้อย่างหลากหลายทดแทนกันได้ในแต่ละฤดู ไม่ว่าจะเป็นพืชพรรณ แมลง หรือสัตว์เล็กขลุ่ยคานทั้งมีพิษ และนำของป่าเหล่านั้นมาบริโภคได้อย่างหลากหลาย โดยไม่ทำให้ป่าเกิดความขาดสมดุล การเก็บหน่อไม้เพื่อบริโภคนั้น ชาวบ้านจะไม่โลภมากในการเก็บในแต่ละกอไผ่จะเหลือหน่อไม้บางส่วนที่แข็งแรงไว้ให้สามารถเติบโตแพร่พันธุ์อย่างต่อเนื่อง ในปีต่อไป อีกทั้งยังมีภูมิปัญญาในการสังเกต เสาหาด้วงไม้ไผ่ที่เป็นศัตรูสำคัญในการทำลายไม้ไผ่ ที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกกันทั่วไปว่า “รดควน” มาประกอบเป็นอาหารที่มีรสอร่อยน่ารับประทาน และมีคุณค่าทางโภชนาการมาก

- หมู่บ้านได้ตั้งกฎระเบียบของชุมชน ที่สอดคล้องกับระเบียบกฎหมายของรัฐขึ้นมา เพื่อความสะดวก และมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ เช่น การปรับ และจับเมื่อพบว่ามีการถูกลักลอบตัดไม้หวงห้ามในป่าชุมชน มีการขออนุญาตให้ตัดไม้หวงห้ามบางชนิดในปริมาณที่จำกัดตามความจำเป็นสำหรับสร้างบ้านให้แก่ครอบครัวยากจนหรือครอบครัวใหม่ มีการตั้งกฎระเบียบการเข้ามาท่องเที่ยวในป่าชุมชน โดยต้องได้รับอนุญาตจากผู้นำ

ชุมชน และผู้รับผิดชอบ และต้องมีตัวแทนชุมชนนำทาง มีกฎระเบียบในการไม่อนุญาตให้เข้าไปเที่ยวในที่เปราะบาง และการไม่เข้าไปรบกวนวิถีชีวิตของสัตว์ตามฤดูกาล โดยเฉพาะฤดูขยายพันธุ์

- จิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่าชาวบ้านที่หมู่บ้านปางนอก ส่วนมากมีจิตสำนึก ที่จะอนุรักษ์พรรณไม้ที่เป็นแหล่งอาหารของนก สัตว์ป่าในชุมชนให้มากขึ้น เพื่อจะเป็นสิ่งที่ดึงดูด และสัตว์เข้ามาดูป่า และชุมชน สัตว์เหล่านี้บางชนิดนอกจากจะเป็นอาหารแล้ว ยังสร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้พบเห็น ชาวบ้านส่วนใหญ่ มีความเห็นว่านกเหล่านี้ สวยงาม และร้องเสียงเพราะ เช่น นกกวัด นกจิ้งจอก นกเขา ฯลฯ เหตุนี้ชาวบ้านบางกลุ่ม โดยเฉพาะชาวบ้านในกลุ่มปางนอกที่มีบริเวณชุมชนตั้งอยู่ในที่ต่ำกว่ากลุ่มอื่น มีสภาพอากาศที่เอื้อ ให้สามารถปลูกพืชผลหลากหลายพรรณ เช่น ปลูกมะละกอ หรือตำลึง และพรรณไม้อื่น ๆ มักจะปล่อยให้ไม้ผลเหล่านั้นแก่คาต้นเพื่อให้คนต่าง ๆ มากิน หรือปล่อยให้ไม้พรรณไม้ต่าง ๆ ที่หลากหลายขึ้นในบริเวณชุมชนให้มีจำนวนมากพอเพียง มีการจัดการไม่ให้ดูรกตาเพื่อจะเป็นที่อยู่อาศัยของแมลง และสัตว์เล็ก ต่าง ๆ ทั้งบนต้นไม้บนหน้าดิน และในพื้นที่ผิวดิน สัตว์เล็ก ๆ เหล่านี้จะเป็นอาหารของนก ไก่ และสัตว์อื่น สิ่งเหล่านี้ชาวบ้านคิดว่าไม่เป็นที่สูญเสียแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามเขากลับได้รับประโยชน์หลายประการ นอกเหนือจากเป็นอาหารของสัตว์เลี้ยงแล้ว การที่มีนกหลากหลายชนิดที่สวยงามอยู่ในสิ่งแวดล้อมในชุมชน ยังให้ความเพลิดเพลิน และความสบาย คลายเหงา ช่วยผ่อนคลาย และสามารถฟื้นฟูกำลัง และความสดชื่นได้เร็วขึ้นเมื่อได้ยินเสียงนกเหล่านี้ส่งเสียงร้อง และบินไปมาในขณะที่ชาวบ้านทำงานอยู่ในสวนเมี่ยง และพักผ่อนอยู่ที่บ้าน

การที่ชาวบ้านแม่กำปองมีจิตสำนึกลึกซึ้งในคุณค่าของป่าไม้จนได้มีพัฒนาวิธีการที่เป็นทั้งวิถีชีวิตมีวิธีการดูแลป่าไม้ และสัตว์ป่าแบบดั้งเดิม ผนวกกับภูมิปัญญาที่ได้มีการคิดค้นผสมผสานกับวิธีการที่ได้เรียนรู้ใหม่ในการพิทักษ์รักษาป่าไม้สัตว์ป่าชุมชนให้มีความสมดุลนั้นเป็นส่วนสำคัญหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนเนื่องจากป่าไม้ และสัตว์ป่าเป็นทรัพยากรหลักของการท่องเที่ยวในด้านนี้ และหากป่าไม้เสียหาย ถูกทำลาย หรือไม่สมดุล นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจแก่นักท่องเที่ยวที่นิยมทัศนธรรมชาติเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว ยังมีน้ำผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ของชาวบ้านแม่กำปองที่ปลูกเมี่ยงที่ต้องอาศัยความสมบูรณ์ของป่าไม้ในการให้น้ำหล่อเลี้ยง ให้ความชุ่มชื้น และความสมบูรณ์ของดิน ซึ่งจะเกิดผลสืบเนื่องทำให้วัฒนธรรมชนชาวปลูกเมี่ยงต้องล่มสลายไปด้วย อันจะเกิดผลกระทบอีกด้านหนึ่งตามมา คือจะมีผลทำให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สนใจในวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนในการปลูกเมี่ยง และผลิตเมี่ยง ไม่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านอีกเช่นกัน จึงเห็นได้ว่าภูมิปัญญาในการดูแลรักษาป่าไม้ และสัตว์ป่าเป็น ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ทำให้

ชุมชนสามารถรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญให้คงมีความสมบูรณ์ และน่าสนใจ
ต่อนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน

3. การจัดการสิ่งปฏิกูล และขยะในชุมชน

3.1 ขยะ จากการสำรวจ และสังเกต พบว่าชุมชนนี้มีความเอาใจใส่
ในเรื่องการจัดการขยะ โดยเห็นได้จากการวางถังขยะในบริเวณที่อยู่อาศัยกระจายเป็นระยะ ๆ
รวมไปถึงจุดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญต่าง ๆ เช่น บริเวณน้ำตก วัด ฝาน้ำลอด และหินโยก
ตะกร้าทิ้งขยะส่วนมากส่วนมากมีลักษณะเป็นกรวยสานจากกระบอกไม้ไผ่ที่มีด้ามยาว และใช้ด้าม
เป็นขาปักลงบนพื้น เพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์คุ้ยเขี่ย ทุกหมู่บ้านจะมีที่เผาขยะซึ่งทำด้วยอิฐซีเมนต์
ขนาดประมาณ 2 ตารางเมตร มีผนังล้อมรอบทุกด้าน สูงประมาณ 1 เมตร และมีหลังคาขกสูง
เตาเผาขยะนี้มีลักษณะแข็งแรงเหมาะสมกับสภาพชนบท และตามอัตภาพ (ดูภาพในภาคผนวก ก)
ถึงแม้จะไม่สามารถป้องกันการปล่อยก๊าซ และฝุ่นควันที่ไม่พึงประสงค์ออกมา แต่สามารถป้องกันการ
การฟุ้งของฝุ่นละอองหลังจากการเผา และกันสัตว์มาคุ้ยเขี่ยได้ สิ่งสำคัญของเตาเผาชนิดนี้อีก
ประการหนึ่งคือ สามารถป้องกันการไหม้ลุกลามไปสู่สิ่งแวดล้อมได้ดี ชุมชนได้รับคำแนะนำจาก
ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชนไม่ให้เผาขยะในเวลาที่มีอากาศปิด เช่น ในยามเช้า
ตอนเย็น หรือเวลาหมอกลงจัด และควรเผาในเวลาที่มีอากาศเปิด หรือปลอดโปร่งในตอนบ่าย
ขยะที่พบในที่ทิ้งขยะมักจะเป็นถุงขนมถุงพลาสติกขนาดเล็ก ส่วนขยะในที่เผาประมาณร้อยละ
80 จะเป็นเศษไม้เศษพืช ส่วนที่เหลือมักเป็นเศษเครื่องนุ่งห่ม พลาสติก และวัสดุที่ทำจาก
พลาสติก ผู้นำชุมชนบางคนโดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำแต่ละปางเริ่มที่จะมีการคัดเลือกขยะที่
สามารถนำไปขายได้แยกออกจากขยะทั่วไป แต่ทำเฉพาะขยะที่มาจากครอบครัวของตน ยังไม่
ปรากฏว่ามีถังขยะแยกประเภทในชุมชนนี้

3.2 สิ่งปฏิกูลที่พบมากในชุมชนนี้ ได้แก่ น้ำเสียจากการหมักเมี่ยง
และ น้ำทิ้งจากครัวเรือน และน้ำจากห้องสุขา น้ำที่ออกมาจากการหมักเมี่ยง และจากครัวเรือนนั้น
โดยทั่วไปจะปล่อยออกสู่พื้นบ้าน และให้พื้นดินซึมซับ และถูกย่อยสลายไปโดยธรรมชาติ ไม่
ปรากฏว่าก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องมลภาวะแต่อย่างใด ส่วนน้ำจากห้องสุขานั้นทุกบ้านมีห้องสุขาที่
ถูก สุขลักษณะเกือบทุกครัวเรือน และเมื่อถึงส้วมเต็มชาวบ้านส่วนมากจะใช้บริการของรถ
สูบสิ่งปฏิกูลมาสูบออก หรือบางครั้งครัวก็จะขุดบ่อถังส้วมใหม่ และรอจนสิ่งปฏิกูลในถังส้วม
เต็มเปลี่ยนสภาพเป็นดินจึงตักออก และสามารถใช้ได้ อีก ส่วนสิ่งปฏิกูลอื่นที่ย่อยสลายได้ง่าย
ชาวบ้านจะใช้วิธีปิดกวาดเก็บไปทิ้งไว้ตามโคนต้นไม้ใกล้บริเวณบ้าน เพื่อใช้วัสดุนี้ในการช่วย
ปรับปรุงสภาพดิน และผสมกลายเป็นอาหารแก่พืชพรรณนั้นๆ ต่อไป สุภาพร ใจอ้าย (2545)

เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ตำบลห้วยแก้ว กล่าวเรื่องสภาพด้านสุขภาพอนามัยชุมชนในหมู่บ้านแม่กำปองว่ามีสภาพค่อนข้างสะอาด ไม่ค่อยมีโรคระบาดทางเดินอาหาร ชาวบ้านส่วนมากมีสุขภาพแข็งแรง มีโรคที่พบบ่อยเฉพาะโรคเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น โรคหวัด ที่มีระบาดในฤดูฝน โรคหอบหืดที่พบอาจมาจากสาเหตุการสูบบุหรี่มาก

ความสะอาด และมีสุขอนามัยที่ดีเพียงพอของหมู่บ้านแม่กำปอง นอกจากจะทำให้พื้นที่ของชุมชนแลดูสะอาดตาสวยงามน่าท่องเที่ยวแล้ว สิ่งที่สำคัญอย่างมากอีกประการหนึ่งคือ สิ่งนี้จะทำให้เกิดความปลอดภัยในด้านสุขภาพแก่ผู้อยู่อาศัย และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว และพักในชุมชน สิ่งนี้จึงเป็นศักยภาพที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของหมู่บ้านแม่กำปอง

- กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญา และอุดมการณ์เพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

การเผยแพร่ภูมิปัญญา และอุดมการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และยั่งยืนนี้ จากการที่ชุมชนทราบว่าปัจจัยที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนนั้นมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญอยู่ 3 ประการคือ ชุมชน ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ชุมชนปลูกเมือง และผลิตเมืองแหล่งใหญ่ที่น่าสนใจ และมีการจัดการด้านการบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดี ด้วยเหตุนี้ กลุ่มผู้นำชุมชนจึงมีความตระหนักดีว่าทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามสมบูรณ์ และวิถีชีวิตของเขานเองเป็นสิ่งที่มีความค่าทั้งในแง่ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และความอยู่รอด และความเข้มแข็งชุมชน ผู้นำชุมชนจึงได้แสวงหาความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นทั้งภาครัฐ และเอกชนในการจัดกิจกรรมการให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชนโดยการอบรม และทัศนศึกษาคุณานให้แก่ผู้นำชุมชนในระยะแรก และผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ และผู้นำธรรมชาติ เช่นผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พระ คณะครู และผู้อาวุโสในชุมชนอีกทั้งยังร่วมกันเผยแพร่แนวความคิด ตอกย้ำอุดมการณ์ ภูมิปัญญา จิตวิญญาณการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของตน เพื่อให้ชุมชนเกิดความภูมิใจในความงดงามความสมบูรณ์ของธรรมชาติที่เกื้อหนุนชุมชนให้สามารถดำรงชีพในการทำวนเกษตรปลูกป่าชาเมือง ผลไม้ เลี้ยงสัตว์อื่น ๆ และสามารถเก็บของป่ามาบริโภคใช้เพื่อยังชีพ

การสร้างจิตสำนึกด้วยการปฏิบัติจริง และผลิตซ้ำหลายครั้งในชีวิตจริงผ่านกระบวนการเผยแพร่อุดมการณ์ และภูมิปัญญาการอนุรักษ์นี้ ใ้เวลาที่ยาวนาน และต่อเนื่องสืบกันมาจนทำให้เห็นชุมชนนี้เกิดประสบการณ์เชิงประจักษ์ได้อย่างชัดเจน (สามารถเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ที่ต้องสูญเสียป่าไม้สิ่งแวดล้อมไป) อันเป็นเครื่องพิสูจน์ว่ากิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวิธีการปฏิบัติที่ร่วมกันทำนั้นเกิดผลดี ทำให้ป่าไม้สิ่งแวดล้อมยังคงความ

อุดมสมบูรณ์สามารถเกื้อหนุนวิถีชีวิต และการยังชีพของชุมชนอย่างมีความสุขสงบตลอดมา จนกระทั่งชุมชนเกิดความมั่นใจ และศรัทธาในวิถีปฏิบัติ และแนวความคิดเชิงอนุรักษ์นี้แล้ว สิ่งนี้ ค่อย ๆ ซึมซับ สืบทอดกลายเป็นวิถีชีวิตเชิงอนุรักษ์ของชุมชนนี้

ปัจจุบันผู้นำชุมชนได้เข้าใจ และซาบซึ้งถึงความสำคัญของกระบวนการ สืบทอดภูมิปัญญา และอุดมการณ์เพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จึงได้มีกลไกในการนำ กระบวนการนี้มาปฏิบัติอย่างมีรูปแบบที่เป็นระบบ และถึงรูปแบบที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และวิถีชีวิตของประชาชนเพื่อต่อยอด สร้างเสริมให้ชุมชนมีศักยภาพในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมเพื่อความแข็งแกร่งของชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ หนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความตระหนัก และความเข้มแข็ง ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ มี เป้าหมายเชิงกลยุทธ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ของชุมชนไว้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้การสืบทอดภูมิปัญญาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจึง เป็นศักยภาพที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ใช้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม

จากการเล่าของผู้ใหญ่บ้านพรหมมินทร์ พวงมาลา ภูมิปัญญาที่สำคัญที่สุดที่ เป็นจุดเปลี่ยนวิสัยทัศน์ และกระบวนการทัศนของชาวบ้านที่กลุ่มผู้นำชุมชนได้ออกแบบไว้ เพื่อทำให้ ชุมชนกลับมาเห็นคุณค่าวัฒนธรรมของตนเพื่อชุมชนจะได้กลับมารณรงค์ฟื้นฟู และอนุรักษ์ วัฒนธรรมของตุนั้น ก็คือการใช้กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้ามากระตุ้นให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าวิถีชีวิตของตน เนื่องจากการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ ผู้ที่มาท่องเที่ยวนั้นมีเป้าหมายที่ จะมาเที่ยวศึกษาเรียนรู้ สัมผัสชื่นชมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่ วิถีชีวิตตลอดจนศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และเมื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน หมู่บ้านเริ่มประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ชาวบ้านก็รู้สึกแปลกใจ ว่า เหตุใดผู้คนที่หลากหลายจำนวนมากจึงเข้ามาเยี่ยมดู ศึกษาความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่เป็นชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่ปกติทั่วไปสำหรับผู้คนในท้องถิ่นนี้มาก แต่ในระยะต่อมาเมื่อชาวบ้านได้ ประสบการณ์ตรงจากการได้แลกเปลี่ยนความคิดกับนักท่องเที่ยว ชาวบ้านจึงค้นพบคำตอบว่า นักท่องเที่ยวนั้นสนใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทั้งที่เป็นการดำรงชีพประจำวัน การประกอบ อาชีพ และกิจกรรมที่เป็นการละเล่นประเพณี พิธีกรรมความเชื่อ และสิ่งที่เป็นแนวทางการ ดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่นี่ และนักท่องเที่ยวนั้นชื่นชม กับการที่ชาวบ้านสามารถเรียนรู้ในการ ปรับตัวให้เข้าอยู่ในบริบท สิ่งแวดล้อมธรรมชาติในพื้นที่สูงอย่างสมดุล ขณะเดียวกัน ชาวบ้าน เริ่มที่จะเข้าใจนักท่องเที่ยวที่มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ต่างกันออกไป ซึ่งนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมาจาก เมืองใหญ่ ที่มีวิถีชีวิตที่ยุ่งยากซับซ้อนดำรงชีวิตอย่างรีบเร่งอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ล้นแล้วแต่เป็น

สิ่งประดิษฐ์ทันสมัยที่คับแคบ อึดอัด ผู้คนเหล่านี้ต่างโหยหาที่อยากสัมผัส พักผ่อนในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เรียบง่าย และในขณะที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่ม ถึงแม้จะมาจากพื้นที่ชนบทหรือเมืองเล็กหรือชุมชนเล็ก ต่างก็มีบริบทธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะสนใจความแปลกแตกต่างทางวิถีชีวิต และ สิ่งแวดล้อมอันเป็นเรื่องปกติวิสัยของมนุษย์ที่ชอบเรียนรู้สิ่งแปลก ๆ และแตกต่าง

การใช้ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์วิถีชีวิต และวัฒนธรรมสิ่งที่ดึงดูดใจของหมู่บ้าน โดยการฟื้นฟูการแต่งกาย พิธีกรรมการเล่น การประกอบอาชีพดั้งเดิม ฯลฯ นั้นเป็นศักยภาพสิ่งสำคัญเช่นเดียวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เนื่องจากวิถีชีวิต และวัฒนธรรมก็เปรียบเสมือนสินค้าหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกส่วนหนึ่งที่นักท่องเที่ยวทุกคนอยากเห็น เรียนรู้ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมอันเป็นสิ่งแปลกจากที่ตนมีอยู่ ในกรณีของหมู่บ้านแม่กำปองนี้ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านนั้นมีวิถีชีวิตที่น่าสนใจมาก อันเนื่องมาจากเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่เก๋แก่ สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนที่เป็นอัตลักษณ์รูปแบบหนึ่งของชาวพื้นเมืองที่เคยอยู่บนพื้นราบลุ่ม กลับสามารถปรับตัวอยู่ในสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ป่าไม้ในที่สูงได้อย่างดีโดยการดำรงชีพ อีกทั้งเพิ่มคุณค่าที่น่า สนใจมากยิ่งขึ้นอีกในประเด็นที่เขาเหล่านี้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่สอดคล้องกับบริบทธรรมชาติได้โดยที่สามารถอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และป่าไม้ได้เป็นอย่างดี ความเป็นอยู่เช่นนี้เป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สร้างความน่าสนใจไม่แต่เพียงนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั่วไปแต่รวมไปถึง นักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุป พบว่าชุมชนของบ้านแม่กำปองมีความพร้อมด้านศิลปวัฒนธรรมที่เป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันเนื่องจากปัจจัยสำคัญดังนี้

ชุมชนแม่กำปองมีประเพณี และความเชื่อท้องถิ่นที่น่าสนใจทั้งในด้านศิลปะที่สามารถพบเห็นได้จากสถาปัตยกรรมการสร้างบ้านเรือน และวัดในหมู่บ้าน มีจิตรกรรมฝาผนังเล่าเรื่องราวในพุทธศาสนา รวมทั้งมีประติมากรรมพระพุทธรูปแบบปูนปั้น และโลหะที่สามารถพบเห็นได้ที่วัดแม่กำปอง

หมู่บ้านนี้มีความเป็นอยู่เรียบง่าย ทั้งในการสร้างบ้านเรือนขนาดเล็กที่น่ารักเหมาะสมกับสภาพของพื้นที่สูงชัน ชาวบ้านมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยังชีพด้วยปลูกเลี้ยง และผลิตเมี่ยงแบบดั้งเดิมที่เรียบง่าย ชาวบ้านแต่งกายที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของการทำกิจกรรมอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในขณะที่ทำงานในสวนเมี่ยง และอยู่กับบ้าน และขณะร่วมพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาที่น่าสนใจ ชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตเครื่องมือ และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกที่ทำมาจากวัสดุธรรมชาติแบบง่าย ๆ แต่มีคุณค่าในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงชาวบ้านนั้นมีอัธยาศัย และอุปนิสัยที่เอื้ออาทรต่อเพื่อนบ้าน และเป็นมิตรนักท่องเที่ยว

สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดรวมกันนี้จึงเป็นเสน่ห์ และศักยภาพที่สำคัญสามารถดึงดูดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน

4.3 ความพร้อมด้านบุคลากรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.3.1 ความรู้ความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สอดคล้องกัน

1. การจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
คณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ได้รับการแต่งตั้งขึ้นจากการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้านแม่กำปอง มีจำนวน 7 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. นายพรหมมินทร์ พวงมาลา
2. นายจรัส ไทยสมุทร
3. นายอนันต์ ไทยกรณ์
4. นายยุทธ ชันยา
5. นายแก้ว กิ่งแก้ว
6. นายสุเทพ กิติคุณ
7. นางประพิศ นงยา

กรรมการเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นกรรมการหมู่บ้าน กรรมการสหกรณ์ไฟฟ้า อีกทั้งผู้นำเหล่านี้เป็นตัวแทนของกลุ่มหมู่บ้านในแต่ละกลุ่มในหมู่บ้านแม่กำปอง อีกทั้งมีผู้นำหลักคือมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกด้วย จึงทำให้คณะกรรมการเหล่านี้สามารถประสานงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาหลักของชุมชนได้เป็นอย่างดี

การมีคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน นั้นนับว่าเป็นการจัดการบริหารจัดการที่มีระบบอย่างชัดเจน ทำให้มีกลุ่มบุคลากรร่วมกันตัดสินใจ และรับผิดชอบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยตรง ทำให้เกิดความสะดวก ประสิทธิภาพในการประสานงาน การติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยว เครือข่ายการท่องเที่ยว และหน่วยงานสนับสนุนการท่องเที่ยวต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้การมีคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านเป็นแกนหลักของการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวจึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการกิจกรรม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง สิ่งนี้จึงเป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญอย่างยิ่ง

2. ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และคณะกรรมการหมู่บ้าน

การที่ผู้นำชุมชนกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความเข้าใจเป็นอย่างดีว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ตนร่วมมือกันดำเนินการอยู่หมายถึง การที่มีผู้อาศัยอยู่นอกชุมชนเข้ามาเยี่ยมชม ศึกษา หรือทำความเข้าใจในความเป็นอยู่ ความเชื่อ สิ่งที่ยึดถือ วิถีคิด หรือวิถีชีวิตของชาวบ้าน และตลอดจนศึกษาหรือชื่นชมกับธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนตามบริบทที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงไม่อยากจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่หรือสภาพแวดล้อมอย่างมากมายเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยวจนกระทั่ง ทำให้วิถีชีวิต การทำงาน หรือสิ่งแวดลอมต้องแปรเปลี่ยนไป ซึ่งบางครั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะได้รับข้อเสนอแนะจากผู้ที่มาท่องเที่ยว และตัวแทนจากบริษัทนำเที่ยวบางแห่งแนะนำให้มีการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกหลายประการที่ทันสมัยแต่มีรูปแบบที่ขัดแย้งกับบริบทวัฒนธรรมพื้นถิ่นเพื่อสร้างความสบายใจแก่นักท่องเที่ยว และจูงใจนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผู้นำชุมชนได้นำข้อเสนอแนะเหล่านั้นมาทบทวนอย่าง รอบคอบอยู่เสมอ และเลือกดำเนินการในสิ่งที่ชุมชนคิดเห็นว่าเหมาะสมกับบริบทของชุมชนนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนคำนึงว่าสิ่งที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นจะต้องเกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (สรุปจากการสนทนาในกลุ่มคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน 2545)

3. การส่งเสริมกลุ่มกิจกรรมของชาวบ้านเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คณะกรรมการการท่องเที่ยว และผู้นำชุมชนเคยมีแผนงาน และกิจกรรมบางอย่างตั้งแต่เริ่มแรกเพื่อส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ครั้นเมื่อเกิดกระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นทั่วไป คณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านจึงพิจารณาเห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีกิจกรรมเสริมเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการเตรียมการรองรับการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาสู่หมู่บ้านมากยิ่งขึ้น จึงได้มีการส่งเสริมกิจกรรมของ ชุมชนที่มีอยู่แล้วให้พัฒนากิจกรรมของกลุ่มให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และมีการแบ่งกลุ่มกิจกรรมออกเป็น 9 กลุ่มดังนี้ คือ

1. กลุ่มเยาวชนสตรีแสดงกิจกรรมวัฒนธรรม
2. กลุ่มอนุรักษ์คนตรีพื้นเมือง
3. กลุ่มสมุนไพรหอมเมือง
4. กลุ่มแม่บ้านในจัดกิจกรรมด้านอาหาร
5. กลุ่มนวดแผนโบราณ

6. กลุ่มทำเครื่องเรือนไม้
7. กลุ่มตีเหล็ก
8. กลุ่มสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำ
9. กลุ่มบ้านพักในหมู่บ้าน

การส่งเสริมกลุ่มกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มกิจกรรมเหล่านั้นแล้วยังทำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกที่หลากหลายสามารถเลือกชมกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจ และความต้องการของตน การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ๆ สามารถหารายได้เข้ากลุ่มกิจกรรมแล้วยังนำรายได้ส่วนหนึ่งมาใช้จ่ายพัฒนา กิจกรรมกลุ่ม พัฒนาชุมชนรวมไปถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว การส่งเสริมกลุ่ม กิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยว จึงเป็นศักยภาพที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ หมู่บ้าน

4.3.2 ความตระหนักของผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรม

ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีตระหนัก และมีจิตสำนึกที่ อยากจะให้ชุมชนของตนสวยงามสะอาดน่าดูอันเป็นต้นทุนทางสังคมที่มีคุณค่ายิ่ง ผู้นำชุมชนทั้ง เป็นทางการ และผู้นำตามธรรมชาติได้ประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่นทั้งภาครัฐ และเอกชนให้ มาร่วมกันสนับสนุนกิจกรรมที่เผยแพร่ความรู้แก่ผู้นำท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ผู้นำของ หมู่บ้านแม่กำปองได้รับความรู้ และการแนะนำตลอดจนได้รับการสนับสนุนให้ดูงานหน่วยงาน ท้องถิ่นทั้งภาครัฐ และเอกชนหลายหน่วยงานเช่น หน่วยอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ลาย - แม่อน สำนักงานอุทยานแม่ตะไคร้ จุดตรวจทุ่งมะนะ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ ศูนย์พัฒนา โครงการหลวงตีนตก สหกรณ์ไฟฟ้าแม่กำปอง มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย มูลนิธิพัฒนา ศักยภาพชุมชน และศูนย์ศึกษาวิจัยสมุนไพรไทยบ้านห้วยแก้ว หน่วยงานเหล่านี้ได้มีส่วน สนับสนุนอย่างมากในการกระตุ้น และปลูกฝังความคิดผู้นำชุมชนให้พัฒนาหมู่บ้านของตนให้เป็น หมู่บ้านที่สวยงาม และเป็นหมู่บ้านที่จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งที่เป็นวิถีคิดเชิงนโยบายที่จะสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ และพร้อม กันนั้นชุมชนยังสามารถดูแล และใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณภาพอย่างยั่งยืน จนทำให้คณะกรรมการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผู้นำชุมชนมีความตระหนักคิดว่า ชุมชนของตนมีศักยภาพที่สำคัญ คือ ธรรมชาติที่สวยงาม มีบ้านเรือน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ และเข้าใจว่า นักท่องเที่ยวต่าง

อยากจะทำเยี่ยมชม พักผ่อนหย่อนใจ สัมผัส และศึกษาธรรมชาติ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

ความตระหนักในความสำคัญของวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนของตอนนี้มีความสำคัญที่เป็นศักยภาพที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน เนื่องจากการที่ผู้นำท้องถิ่นมีความตระหนัก และเข้าใจว่าวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีความสำคัญที่สุด เขาเหล่านั้นก็ย่อมจะไม่ยอมให้สิ่งใดมาทำลายวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของตน ถึงแม้ขณะนี้ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน อีกทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนมีแนวโน้มจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านของตนมากยิ่งขึ้น ซึ่งการขยายตัวของการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน และชุมชนอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผู้นำหมู่บ้านที่มีความตระหนักในการให้ความสำคัญของวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น จะสามารถพิจารณากำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตน อีกทั้งจะสามารถวางแผนงาน มาตรการ และกฎระเบียบของชุมชนเพื่อป้องกัน และแก้ไขฟื้นฟูผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่อาจเกิดขึ้นต่อวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้น้อยที่สุด ก็จะทำให้วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนยังคงความสมบูรณ์ และ โดดเด่น และน่าสนใจต่อนักท่องเที่ยวต่อไป

4.3.3 การให้โอกาสแก่ผู้นำชุมชนดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยตนเอง

ตนเอง

จากการศึกษา พบว่าชุมชนหมู่บ้านแม่กำปองได้มีแนวทางการบริหารชุมชนแบบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้สมาชิกของหมู่บ้าน ได้พัฒนาตนเองมาเป็นผู้นำกลุ่ม และผู้นำหมู่บ้านเพื่อร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งหมู่บ้านได้จัดให้มีคณะกรรมการบริหารกิจการท่องเที่ยวในชุมชนดังนี้

1. การบริหารกิจการท่องเที่ยวในชุมชน

การบริหารกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนในปัจจุบันได้มีการตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำนวน 7 คน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน และผู้ประสานงาน กรรมการชุดนี้จะทำหน้าที่รับผิดชอบกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านทำหน้าที่ในการวางแผนงาน ติดต่อประสานงานร่วมดำเนินงานกับชาวบ้านในการติดตามควบคุมประเมินผลปรับปรุงการบริการ และแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพในหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแบ่งออกเป็นกลุ่มกิจกรรมกลุ่มใหญ่ ๆ 3 กลุ่ม ซึ่งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้มอบหมายผู้รับผิดชอบที่เหมาะสมรับผิดชอบในการ

ดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ชุมชนกลุ่มกิจกรรมแต่ละกลุ่ม คือ กลุ่มแรก กิจกรรมการชม ศึกษา ชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของชาวบ้าน กลุ่มที่สอง กิจกรรมการชม ศึกษาธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม กลุ่มที่สาม กิจกรรมรับนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังมีการ กระจายความรับผิดชอบไปสู่ผู้นำกลุ่มในแต่ละพื้นที่ กลุ่มหมู่บ้านย่อยเพื่อให้เกิดความสะดวกใน การบริหาร และประสานงานอีกทั้งเป็นการกระจายความรับผิดชอบ ให้ผู้นำกลุ่มย่อย และ ชาวบ้านเหล่านี้มีอิสระในทางความคิด และเป็นการกระตุ้นการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่าง ๆ และสร้างความเป็นเจ้าของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านได้มากยิ่งขึ้น พื้นที่ชุมชน ได้ถูกแบ่งตามสภาพ ภูมิศาสตร์ โดยระยะทาง และการกระจุกตัวของครอบครัวชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้

ตาราง 4.1 การแบ่งความรับผิดชอบเพื่อพัฒนาพื้นที่ และชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง นิเวศ

ลำดับ	ชื่อพื้นที่กลุ่ม	จำนวนหลังคาเรือน	ชื่อหัวหน้ากลุ่ม
1	ปางนอก	30	นายประดิษฐ์ ถมมา
2	ปางกลาง	19	นายประสิทธิ์ ศรีดวง
3	ปางขอน	19	นส.แก้ว แสนคำ มงคล
4	ปางโตน	15	นายอินหวั่น กิ่งแก้ว
5	ปางใน 1	19	นายบุญเลิศ ไทยกร
6	ปางใน 2	26	นายประทีป นงษา

พรหมมินทร์ พวงมาลา, 2545

การที่ผู้นำชุมชนได้รับโอกาสให้บริหารกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตนเอง อย่างอิสระโดยไม่มีบุคคลภายนอกเข้ามาแทรกแซงในการบริหารงานในชุมชน ทำให้ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถพัฒนาความสามารถของตน ในการบริหารงาน อย่างเต็มที่ และสามารถจัดการการท่องเที่ยวให้ดำเนินไปตามความต้องการของชุมชน และ สอดคล้องกับแผนงาน เป้าหมาย รวมทั้งแผนงานระยะสั้น ระยะกลาง และแผนงานเชิงกลยุทธ์ของ การท่องเที่ยวระยะยาวได้ ดังนั้นการได้รับโอกาสในการบริหารงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยผู้นำ ชุมชนเองจึงมีความสำคัญที่เป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพราะจะทำให้การท่องเที่ยวของ ชุมชนมีความต่อเนื่องเกิดคุณภาพ และยั่งยืน

2. การให้ผู้นำหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างจริงจัง

นอกจากชาวบ้านในชุมชนจะร่วมใจร่วมมือกันทำกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านต่างๆ โดยทั่วไปเพื่อมุ่งหวังที่จะทำให้มีภูมิทัศน์ สะอาด สวยงาม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และป่าไม้ให้คงความสมบูรณ์แล้วชาวบ้านยังมีส่วนร่วมโดยตรงในทุกด้าน และทุกขั้นตอนในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมดอยู่ภายใต้การจัดการของคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน บุคลากรที่ร่วมในการจัดการเป็นชาวบ้าน ซึ่งดำเนินการ และลงทุนโดยชาวบ้านในหมู่บ้านทั้งหมด มีบุคลากรภายนอกเข้ามาช่วยเสริมในส่วนที่ชุมชนขาดเป็นบางครั้ง ซึ่งเป็นส่วนที่น้อยมาก สิ่งที่เขาควรมักเป็น ด้านเทคนิค และอุปกรณ์การบริการ เช่น ยานพาหนะ และล่าม การมีส่วนร่วมของผู้นำที่แสดงออกได้อย่างชัดเจนได้แก่

2.1 การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

การร่วมแสดงความคิดเห็นนั้นเห็นได้ชัดเจนเมื่อมีการประชุมของชาวบ้าน และผู้นำทั้งในระดับกลุ่มบ้าน ที่เรียกว่า “ปาง” จะมีการประชุมเกือบทุกเดือน ผู้นำกลุ่มจะนำความคิดของแต่ละกลุ่มมานำเสนอในการประชุมในระดับหมู่บ้าน และการประชุมของกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน การประชุมของชาวบ้านจะพิจารณาทั้งในเรื่องกิจกรรมการพัฒนากิจกรรมทั้งหมดของหมู่บ้าน จัดกิจกรรมเกี่ยวกับท่องเที่ยว การติดตามควบคุมประกอบการท่องเที่ยว ต่าง ๆ และร่วมกันประเมินผลของกิจกรรม สิ่งที่สำคัญที่สุดสิ่งหนึ่งคือชาวบ้านนั้นเป็นผู้ที่ริเริ่ม ตัดสินใจให้มีการดำเนินการจัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านนี้ด้วยตัวของเขาเอง อีกทั้งชาวบ้านเป็นผู้ติดตามผลของกิจกรรมทั้งผลประโยชน์ ผลกระทบ และปัญหาอุปสรรครวมไปถึงการคิดค้นแสวงหาวิธีป้องกัน และแก้ไขปัญหามีผู้แทน และผู้นำหมู่บ้านที่ทำหน้าที่เป็น คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านซึ่งมีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจในเรื่อง กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้าน การแสดงออกทางความคิดเห็นได้ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในขั้นตอนของการวางแผน การคัดเลือกตัดสินใจในรายละเอียด และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในขณะปฏิบัติดำเนินงาน การควบคุมติดตามงาน และการประเมินผล

การที่ชุมชนแม่กำปองมีอำนาจในการตัดสินใจด้วยตนเองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนับว่าเป็นความสำคัญ และเป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะจะเป็นการป้องกัน ไม่ให้กลุ่มบุคคลอื่นนอกชุมชน แทรกแซงอำนาจในการตัดสินใจ และเบียดบังผลประโยชน์เอาเป็นของตนได้ รวมทั้งมีอำนาจในการควบคุมผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้เพราะจะทำให้ตรงกับความต้องการของชุมชน และผลประโยชน์จะตกกับชุมชนมากที่สุด อีกทั้งเป็นการสร้างให้บุคลากรของชุมชนมีประสบการณ์ และเกิดทักษะในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนมากยิ่งขึ้น

2.2 การที่ผู้นำมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

การศึกษาพบว่าผู้นำหมู่บ้านทั้งหมดอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแม่กำปอง โดยเฉพาะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถึงแม้จะมีอาชีพหลักในการปลูกชาเมี่ยง และผลิตเมี่ยงแต่สามารถทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่นเป็นเจ้าของบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว และเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยวต่าง ๆ การที่เขาเหล่านั้นเป็นผู้ให้บริการ และทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านของตน ทำให้เขาจริงจังถึงการดำเนินกิจกรรม และทราบปัญหา และวิธีการป้องกันแก้ไข ซึ่งประสบการณ์ที่เขาได้รับจริงเหล่านี้เป็นประโยชน์อย่างมากในการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.3 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ถึงแม้ชาวบ้านยังไม่มีกำหนดการประเมินผลเป็นวงจรชัดเจนระบุเป็นเอกสารอย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติชาวบ้านได้มีการติดตามควบคุมงานตลอดเวลา ในขณะที่ชาวบ้าน และผู้นำก็ได้มีการประเมินผลของกิจกรรมไปในคราวเดียวกัน หากแต่ไม่ได้มีการทำการประเมินอย่างเป็นทางการ ไม่มีการจัดบันทึกอย่างเป็นระบบ จึงทำให้การรวบรวมข้อมูลบางส่วนสูญหาย ไม่ได้นำมารวบรวม และวิเคราะห์อย่างสมบูรณ์ ผู้นำของกลุ่ม หรือบางแต่ละปางไม่ได้กำหนดเนื้อหา ระยะเวลาของการประเมิน อย่างไรก็ตามจากการกระตุ้นของสถาบันการศึกษา นักวิชาการ และนักศึกษาที่เข้ามาทำการศึกษาวิจัยในเรื่องการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในหมู่บ้านนี้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติในเรื่อง “รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง” ทำให้ ผู้นำ และชาวบ้านได้ร่วมกันศึกษาวิจัย ที่มีระยะการศึกษา 1 - 2 ปี การวิจัยนี้มีส่วนเอื้อให้ชาวบ้านได้เริ่มมีการร่วมกันสำรวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยเฉพาะเรื่องผลประโยชน์ ปัญหาและอุปสรรค พร้อมทั้งได้ร่วมกันคิดค้นหาวิธี พัฒนา ป้องกัน แก้ไข และกำกับการดำเนินกิจกรรมเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง

ผู้นำชุมชนแม้จะยังไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเรื่องกระบวนการประเมินผลอย่างเป็นทางการและเต็มรูปแบบ ในทางปฏิบัตินั้น ชาวบ้านใช้องค์ความรู้พื้นถิ่นมาใช้ในการประเมินผลงานในการติดตามงาน ควบคุมงานเพื่อทราบปัญหาอุปสรรค และหาวิธีการแก้ไข ป้องกัน และได้มีการรายงานผล แต่กลุ่มผู้นำชุมชนยังไม่มีกำหนดวงจรการประเมินผลทั้งระบบอย่างบูรณาการ ที่มีเนื้อหา ตัวชี้วัด วิธีการประเมินรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ให้ชัดเจน ซึ่งหากกลุ่มผู้นำ และกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการอบรมเรื่องกระบวนการประเมินผลอย่างเป็นทางการ และเต็มรูปแบบ ก็จะสามารถนำความรู้ของการ

ประเมินผลมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านของตนเป็นอย่างมาก

การที่ผู้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลจัดการการท่องเที่ยวนั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เขาเหล่านั้นทราบถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และสามารถคิดหาวิธีการป้องกันแก้ไข และพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนได้ ซึ่งจะมีผลทำให้กิจกรรมการจัดการการท่องเที่ยวได้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของชุมชน และหากผู้นำชุมชนเหล่านั้นไม่มีการประเมินผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเลย ก็จะทำให้เขาเหล่านั้นไม่ทราบปัญหา และอุปสรรคของการจัดกิจกรรม และไม่ทราบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านั้นเกิดผลกระทบต่อชุมชน และสิ่งแวดล้อมอย่างไร ก็อาจทำให้เกิดปัญหาในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันนำมาซึ่งความไม่พึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชนอย่างมากจนเกินกว่าจะป้องกัน และแก้ไขได้ ดังนั้นการที่ผู้นำชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการประเมินผล และควบคุมติดตามกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจะทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านนี้มีคุณภาพ

การให้โอกาสให้ผู้นำชุมชนแม่กำปองบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยตนเองในรูปแบบการจัดการทั้งหมดโดยประชาชนเพื่อชุมชน อันเนื่องมาจากกิจกรรมทุกอย่างนั้นได้ถูกริเริ่ม และได้รับการยอมรับความคิดที่มาจากชาวบ้านผ่านมาทางผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามวิถีประชาธิปไตย ทั้งในเรื่องการแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การติดตามควบคุม ประเมินงาน และรับผลประโยชน์ซึ่งสามารถกระจายไปทุกครอบครัวในชุมชนทั้งทางตรง และทางอ้อม เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้น ดำเนินการ และควบคุมติดตาม ประเมินผลโดยชุมชนทั้งหมดกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงมีขนาดพอเหมาะกับขนาดบริบทชุมชน และศักยภาพการบริหารจัดการของคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนขณะนี้จึงไม่มีขนาดใหญ่ และซับซ้อนจนเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน แต่เป็นสิ่งที่ค่อนข้างเรียบง่าย และมีขอบข่ายเล็กเหมาะกับการความสามารถในการจัดการของกลุ่มผู้นำชุมชน สิ่งนี้เป็นคุณลักษณะที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันเป็นที่ยอมรับของประชาคมนักท่องเที่ยวในประเทศ และสากล ส่วนงานท้องถิ่นทั้งภาครัฐ และเอกชนเมื่อทราบว่าชุมชนนี้มีการบริหารงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของตนเป็นหลักใหญ่ องค์กรเหล่านั้นที่เห็นชอบในหลักการนี้ ต่างให้การสนับสนุนส่งเสริมทั้งในด้านทรัพยากร และวิชาการตามแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่อง ในทำนองเดียวกันกลุ่มนักท่องเที่ยวในเครือข่ายประชาคมสากลกลุ่มนี้ก่อนจะเดินทางก็จะศึกษาหาข้อมูลเบื้องต้นว่า สถานที่ท่องเที่ยวที่ตนจะไปเที่ยวนั้นเป็นการ

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่แท้จริงตามหลักการที่กล่าวข้างต้น กลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้ก็จะตัดสินใจมาท่องเที่ยว แต่หากไม่เป็นไปตามหลักการดังกล่าว กลุ่มเหล่านี้ก็จะมักตัดสินใจไม่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน อีกทั้งในทางตรงกันข้าม เขาเหล่านั้นอาจแพร่ข่าวในเชิงต่อต้านไปยังเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสากลเพื่อไม่ให้มีกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนอันจะเป็นการสร้างผลเสียให้แก่ชุมชนมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยผ่านชุมชน และผู้นำชุมชนทั้งหมดเพื่อเป็นการรับประกันว่า เขาเหล่านั้นจะป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบที่เสียหายต่อท้องถิ่นและเป็นการประกันอีกว่า ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจะกลับคืนสู่ชุมชนเพื่อนำไปพัฒนาชุมชนนั้น ๆ ต่อไปจึงเป็นศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

4.3.4 ทักษะและความชำนาญของบุคลากรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

1. ทักษะ และประสบการณ์ความเป็นผู้นำของผู้ใหญ่บ้าน

พระอริการเฉลิม กิตติสารโร (แสนคำมงคล) พ่อบุญเฮ่ง ไชยพล พ่อคำ นิลดา ทิพย์ และนางบุญศรี พวงมาลา (2545) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นผู้นำของผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันว่า นายพรหมมินทร์ พวงมาลา เป็นผู้ที่มิวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้เสียสละ และเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงรับทำหน้าที่เป็นประธานของคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเป็นผู้ประสานงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน จากประสบการณ์ของผู้ใหญ่บ้าน และผลงานที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่มีความสามารถสูง มีความทุ่มเทในการทำงาน เป็นผู้ที่ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านแม่กำปองในรอบที่สอง รวมเป็นเวลา 5 ปี อย่างต่อเนื่องจากประวัติการศึกษา และการทำงาน ผู้ใหญ่บ้านท่านนี้จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากการศึกษาออกโรงเรียน และได้รับการยกย่องว่าเป็นนักเรียนดีเด่นในระดับภาคเหนือในปี 2543 เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นของภาคเหนือ และเป็นผู้ใหญ่บ้านดีเด่นของภาคเหนือจากผลงาน และการปฏิบัติทำให้ผู้ใหญ่บ้านได้รับความเคารพนับถือ ความไว้วางใจจากชุมชน และยินดีให้ความร่วมมือ อีกทั้ง ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในเรื่อง การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งโดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมหนึ่งในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจชุมชน ผู้ใหญ่บ้านใช้วิธีการบริหารงานแบบระบอบประชาธิปไตยในการรับฟังความคิดของประชาชน และเน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และพัฒนาหมู่บ้านไปพร้อม ๆ กันจึงทำให้การบริหาร และจัดการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ผสมผสานไปพร้อมกับการพัฒนาของหมู่บ้าน ท้องถิ่นใน

องค์กรวมได้เป็นอย่างดี ความพร้อมในการเป็นผู้นำของผู้ใหญ่บ้านในกรณีศึกษาในหมู่บ้านแม่กำปองนี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการริเริ่มจัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านในระยะแรก และในระยะพัฒนาปัจจุบัน เนื่องจากการที่ผู้ใหญ่บ้านมีความพร้อมในการเป็นผู้นำสูงนั้นมีส่วนสำคัญอย่างมากในประสานงาน กับหน่วยงาน และประสานงานกลุ่มบุคคลหรือกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในหมู่บ้านและท้องถิ่น จึงเป็นศักยภาพของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน

2. ทักษะ ความชำนาญ และประสบการณ์ของผู้ใหญ่บ้านแม่กำปอง

ผู้นำของหมู่บ้านแม่กำปองได้รับโอกาสในการพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถในการบริหารจัดการของตนอย่างต่อเนื่องโดยผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนได้ประสานงานกับหน่วยงานพัฒนาท้องถิ่นทั้งภาครัฐ และเอกชนในการส่งเสริมความรู้ทักษะในการจัดการ (ทั้งในรูปแบบ การอบรม ทักษะศึกษา การแนะนำ และการวิจัยเชิงคุณภาพ) และสร้างเครือข่าย แลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับประชาคมอื่น ๆ ที่จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่าง ๆ ในประเทศ ทำให้ผู้นำและคณะกรรมการรับผิดชอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน ได้มีความรู้ และทักษะในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากการศึกษาพบว่า ชุมชนได้มีการวางแผนสร้างผู้นำรุ่นใหม่และเตรียมความพร้อมให้กับผู้นำรุ่นใหม่ โดยให้เขาเหล่านั้นเข้าร่วมเป็นผู้นำกลุ่มย่อยร่วมเป็นคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผู้นำหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เขาได้เข้ามาฝึกทักษะในการปฏิบัติงานจริง และมีโอกาสรับการฝึกอบรม ผู้ใหญ่บ้าน พรหมมินทร์ พวงมาลา (2545) กล่าวว่าคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผู้นำเยาวชน ต่างมีความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการพัฒนาอย่างยั่งยืนค่อนข้างดีเพราะเขาเหล่านั้นได้รับการอบรม ได้มีโอกาสเห็นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนต่าง ๆ ในขณะไป ทักษะศึกษา และรับคำแนะนำที่มีคุณค่าจากวิทยากรทั้งที่เป็นผู้นำท้องถิ่น และนักวิชาการท้องถิ่น (ตาราง 4.2)

ตาราง 4.2 แผนการฝึกอบรม และทักษะศึกษาของผู้นำชุมชน และชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หัวข้อเรื่อง และเนื้อหาหลัก	จำนวนผู้รับการอบรม	วิทยากร	ระยะเวลาสถานที่	หมายเหตุ
การต้อนรับ และบริการ/เป็นมัคคุเทศก์ (ดูนก ดูดาว ต้นไม้	45 คน	ดร. ละเอียด ศิลา น้อย และแพทย์แผน	3 วัน (ม.ค. 2545)	ผู้รับอบรมเป็น เจ้า ข อง

และสมุนไพรม)		ไ ท ย 2 ท่าน	ที่วัดแม่กำปอง	บ้านพัก มัคคุเทศก์ ผู้ใหญ่ และ เยาวชน
		ป่าไม้เขต และ สกว. และศูนย์เพาะชำกล้า ไม้ จำนวน 3 ท่าน	2 วัน (พ.ค. 2545) ที่บ้านแม่กำปอง	อบรม 1 วัน และบวชป่า 1 วัน
วิถีชีวิตที่ไม่เป็นมลพิษสิ่งแวดล้อม	50 คน	ผู้นำชุมชน 4 คนที่มี ประสบการณ์	2 วัน (ม.ค.46) บ้านผาตั้ง อ.แม่แตง	อบรม และ ทัศนศึกษา

ตาราง 4.2 (ต่อ)

หัวข้อเรื่อง และเนื้อหาหลัก	จำนวนผู้รับ การอบรม	วิทยากร	ระยะเวลาสถานที่	หมายเหตุ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศการ อนุรักษ์ป่าไม้ และวัฒนธรรม	45 คน	ผู้นำชุมชน 3 คนที่มี ประสบการณ์	3 วัน (เม.ย.2546) ที่บ้านแม่กลาง - หลวง อ.จอมทอง	อบรม และ ทัศนศึกษา
การต้อนรับ และบริการ/ มัคคุเทศก์	24 คน	อาจารย์จากวิทยาลัย ราชภัฏ 2 คน	2 วัน (พค. 2546)	เยาวชนรับการ อบรม จำนวน 15 คน
การจัดการกองทุนเพื่อการ ท่องเที่ยว	5 คน	ผู้นำชุมชนที่มี ประสบการณ์ 2 คน	1 วัน (มิ.ย. 2546) ที่บ้านสามขา อ.แม่ทะ จ.ลำปาง	คณะกรรมการ ท่องเที่ยวของ หมู่บ้าน แม่กำปอง

ผู้ใหญ่บ้านพรหมมินทร์ เล่าว่า ผู้นำรุ่นใหม่อย่างเช่นนายประดิษฐ์ ถมยา อายุ 32 ปี นายสุเทพ กิตติคุณ และนายสุรพล กลิ่งแก้ว อายุ 29 ปี เป็นผู้ที่มีความรู้ และเสริมสร้าง อุดมการณ์การพัฒนาที่ยั่งยืน และได้เริ่มสั่งสมประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากการปฏิบัติจริง สิ่งเหล่านี้จะทำให้เขาเหล่านี้สามารถเป็นผู้นำในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสืบต่อไปได้อย่างคุณภาพ และสามารถสร้างผู้นำรุ่นต่อไปที่เป็นเยาวชน และรุ่นอื่น ๆ

สืบเนื่องต่อไปได้ด้วยการถ่ายทอดความรู้ การจัดประสบการณ์ และจัดการอบรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่าง ต่อเนื่อง

จากการศึกษาแผนงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องรูปแบบการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง และแผนพัฒนาตำบลห้วยแก้วซึ่งพบว่ามีกิจกรรมพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนรวมถึงแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านแม่กำปอง⁹ ที่บรรจุอยู่ในแผนระยะสั้น และระยะกลาง (1 - 3 ปี) ทำให้ชุมชนนี้มีแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่องในอนาคต อีกทั้งแผนปฏิบัติการเหล่านั้นต่างได้มีการกำหนดแผนงานการติดตาม ประเมินงาน และสนับสนุนจากหน่วยงานวิชาการ และองค์กรพัฒนาทั้งภาครัฐ และเอกชนอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากความร่วมมือเหล่านี้ ได้ดำเนินการด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ดังกล่าวในอดีตน่าพอใจ และเมื่อประกอบกับแผนงานระยะกลางที่มีอยู่จึงทำให้เห็นค่อนข้างชัดเจนว่าการดำเนิน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสามารถดำรงอย่างมีคุณภาพต่อไป โดยมีชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินกิจกรรม และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาท้องถิ่น กิจกรรมที่สำคัญที่ได้ปฏิบัติแล้ว และเกิดผลดี เช่น การสร้างศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การสร้างศาลาที่พักในสถานที่ท่องเที่ยว การปรับปรุงทัศนียภาพที่ท่องเที่ยว ทำที่ทิ้งขยะ และมีมาตรการทำความสะอาดในชุมชน เป็นต้น การที่หมู่บ้านมีแผนงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และลงมือปฏิบัติตามแผนงานนั้นทำให้สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้มาท่องเที่ยว และผู้ที่ร่วมดำเนิน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า ชุมชนได้มีแผนงานที่จะป้องกันปัญหาในผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และกิจกรรมพัฒนาเหล่านั้นยังเป็นการสร้างคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้น่าสนใจ และมีความยั่งยืนยิ่งขึ้นเนื่องจากแผนงานนี้มีการเอื้อให้ผู้นำชุมชนมีการประชุมวิเคราะห์ สังเคราะห์ และหาหนทางป้องกันแก้ไขปัญหาทุกระยะอย่างมีส่วนร่วมจากกิจกรรมแผนงานที่ชุมชนได้ทำไปแล้วให้ผู้มาท่องเที่ยวในชุมชนมีความตระหนัก และสามารถปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในขณะที่มาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน และสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชน การกระทำเช่นนี้จะทำให้การท่องเที่ยวนี้เกิดผลกระทบต่อชุมชนน้อยที่สุด ในขณะที่ผู้นำชุมชนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ความสนใจเรื่องความสะอาด สะอาด และปลอดภัย สิ่งนี้ทำให้นักท่องเที่ยวพอใจ และประทับใจในการมาท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีความสะอาด สะอาดสวยงาม ปลอดภัย และเข้าใจถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่พยายามอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เขาเหล่านั้นอยากจะมาเที่ยวอีกทั้งยังจะช่วยประชาสัมพันธ์ปากต่อปากในสิ่งดีที่เขาได้สัมผัส ให้คนอื่นที่มีความสนใจเฉพาะเจาะจงในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลักษณะนี้ต่อไป อันจะทำให้

⁹ ดูภาคผนวก ข

มีผู้ที่สนใจในการท่องเที่ยวลักษณะนี้มาท่องเที่ยวในชุมชนนี้อย่างสม่ำเสมอ สิ่งนี้จึงนับว่าเป็นคุณสมบัติ และศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ

การที่หมู่บ้านแม่กำปองมีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้มีประสบการณ์ และทักษะการเป็นผู้นำที่ดีเยี่ยมอีกทั้งเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มไม่หยุดนิ่งนั้น เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านได้เห็นชอบในความคิดที่จะจัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านนี้ในเบื้องต้น และได้นำความคิดนี้มาแบ่งปัน และคิดร่วมกันกับผู้นำในหมู่บ้าน และผู้นำท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านยังทุ่มเทกำลังกาย กำลังความคิดในการประยุกต์ประสบการณ์ และทักษะความเป็นผู้นำมาใช้ในการสนับสนุนการดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้าน และพัฒนาบุคลากรที่เป็นผู้นำหมู่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผู้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้โอกาสทั้งผู้นำอย่างเป็นทางการ ผู้นำธรรมชาติ และชาวบ้าน ทั่วไปเหล่านั้นเข้ารับการศึกษาอบรม และร่วมศึกษาดูงานในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในท้องถิ่น และต่างจังหวัดอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีการมีการวางแผน และจัดการให้มีการสืบทอดองค์ความรู้ ทักษะ และความชำนาญนี้ จากผู้นำรุ่นปัจจุบันไปสู่ผู้นำรุ่นต่อ ๆ ไป ซึ่งสิ่งนี้เป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านมีคุณภาพ และสามารถดำเนินการการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องอย่างมีคุณภาพ และยั่งยืนต่อไป ด้วยเหตุนี้ ทักษะ และความชำนาญของบุคลากรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้าน จึงเป็นศักยภาพของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านแม่กำปอง

จากการศึกษาเรื่องความพร้อมด้านบุคลากรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านแม่กำปองพบว่าหมู่บ้านนี้ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านเพื่อรับผิดชอบในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านอย่างชัดเจน ทำให้สะดวกในการติดต่อประสานงาน และสามารถพัฒนาบุคลากรอย่างเฉพาะเจาะจงทั้งหมดชนได้ให้โอกาสแก่ผู้นำชุมชนได้ประสบการณ์จริงในด้านจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้าน พร้อมทั้งจัดให้มีการอบรม และการทัศนศึกษาดูงานแก่ผู้นำ และผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้บุคลากรที่เป็นผู้นำ และผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้มีความพร้อม และความสามารถสูงในการบริหาร และจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้าน บังเกิดผลให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน และหมู่บ้านมีคุณภาพ สิ่งนี้จึงเป็นศักยภาพที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน